

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VI HUSKER • 2

Årbog 1991 • Frederiksborg Amts Historiske Samfund

Indhold

Forord	s.	4
<i>Inger Andersen</i> Mine år i Grønholt	s.	5
<i>Laurits Andersen</i> Erindring om nogle af mine rødder	s.	13
<i>Chr. Friis Jensen</i> "Mine scene" fra Frederiksborg Statsskole	s.	20
<i>Emil Westi L. Jensen</i> Tidsbilleder fra en svunden tid - hentet fra en større sammenhæng	s.	24
<i>Peter Stendahl Johansen</i> Erindringer fra min barndom	s.	35
<i>Johs. Larsen</i> Min tidligste barndom og ungdom	s.	43
<i>Finn Elling Nielsen</i> Vi flyttede til Teglgårdslund	s.	58
<i>Holger Nielsen</i> Besættelsen set fra en jernbanestation	s.	66
<i>Karen M. Nielsen</i> En halvgammel sygeplejerskes ungdomsminder	s.	72
<i>Mogens Nielsen</i> Folkestrejken 1944 - set fra Hørsholm	s.	77
<i>Orla Boye Nielsen</i> Cirkus, gøgl og marked i Helsingør fra 1915 til 1940	s.	81
<i>Mogens Worm Reinhardt</i> Et kig ind i barndommens Eden	s.	99
Foreningsmeddelelser fra Frederiksborg Amts Historiske Samfund	s.	105

Forord

Frederiksborg Amts Historiske Samfunds årbog 1990 udkom under titlen "Vi husker - 1" og allerede heri lå, at der måtte komme en efterfølger.

Baggrunden for de to bøger var den konkurrence og indsamlingskampagne, Samfundet i samarbejde med Wiibroe Bryggeri A/S iværksatte for nogle år siden i anledning af bryggeriets 150 års jubilæum.

Indsamlingen "Fortæl din historie" blev en stor succes og indbragte godt 350 bidrag. I de to bind "Vi husker" er i alt publiceret 28 bidrag. Desuden er en lang række erindringer blevet offentliggjort i Samfundets medlemsblad FAHS, i Helsingør Kommunes Museers årbøger samt i diverse amts-lokalhistoriske skrifter. Andre bidrag er sendt videre til de respektive lokalarkiver.

De mange erindringsbidrag udgør et meget værdifuldt supplement til det lokalhistoriske arbejde i amtet. Frederiksborg Amts Historiske Samfund vil derfor gerne udtrykke sin hjerteligste tak til alle de, der har ofret tid på at være med i projektet.

Redaktionen af denne årbog er foretaget af Samfundets skriftudvalg, der består af cand.mag. Henrik A. Bengtsen, museumsinspektør Flemming Beyer, museumsformidler Poul Korse og fhv. stadsbibliotekar Erik Buch Vestergaard.

Helsingør, september 1991

Mine år i Grønholt

af Inger Andersen

Min historie begynder i 1940. Min mand - Georg - var udlært grovsmed, og vi var nygifte. Da firmaet, hvor min mand var beskæftiget, på grund af indehaverens død blev omforandret, overvejede vi at blive selvstændige.

For at kunne gøre os bekendt med evt. salgstilbud af smedier, gik vi på det kgl. bibliotek, hvor vi kunne gennemse de tidsskrifter, som blev udgivet af smedemesterforeningen, og netop i det sidste nummer af det udkomne skrift så vi en annonce om en smedie i nærheden af Fredensborg, der var til salg.

Georg tog til Grønholt, hvor smedien lå, og talte med sælgeren, en enke. Da Georg var ret godt tilfreds med smedien, kom handelen i stand på den måde, at enken og Georg mageskiftede smedien med vores hus i Hvidovre, plus at enken fik et kontant beløb.

Handelen gik i orden den 11. november 1940.

Den eneste sorg ved en flytning til Grønholt var, at Georg ikke kunne tage sine brevdUER med. Den tyske besættelsesmagt havde udstedt forordning om, at alle brevdUER i hele landet ikke måtte lukkes ud af deres volliere, og at de ikke måtte flyttes. Kendskab til hvem, der havde brevdUER fik tyskerne ved henvendelser til landets brevdUEforeninger, der havde fortegnelser over medlemmernes navn og adresse og deres brevdUER.

Således fik vi også endnu, medens vi boede i Hvidovre besøg af en gestapomand, der skulle besigtige dueslaget og godkende indretningen. Han forlod os med strenge formaninger om, at vi ikke

måtte lukke duerne ud, og under ingen omstændigheder måtte flytte dem.

Da vi så skulle slå os ned i Grønholt, måtte vi slagte duerne. Det vil sige, at et par nænnede vi ikke at slagte og spise. Det var et præmiepar, en han og en hun. Hannen havde vundet et guldur i præmie ved en flyvning fra Rouen i Frankrig, og hunnen havde også vundet et par præmier.

Vores bil var ligesom alle andre civile personbiler "klodset" op. Kørsel med dem var forbudt, og benzin var rationeret. Men Georg kunne søge om, og fik, 10 l benzin, så vi kunne køre bilen til den nye bopæl i Grønholt.

Tros Georges skræk, smuglede jeg dueparret til Grønholt, hvor de blev installeret i stalden.

Desværre faldt en rude ud af et af vinduerne i stalden, og hunduen fløj sin vej.

Herover blev handuen så sørgmodig, at den overhovedet ikke ville tage sig af parrets 2 unger, som de havde fået kort efter ankomsten til Grønholt. Dem måtte jeg så tage ind i en rede ved komfuret i køkkenet. Den ene unge døde ret hurtigt, men den anden klarede sig helt godt med mig som dens madmor. Den var ikke så gammel, så den kunne flyve, men den trippede troligt efter mig rundt i huset ligesom en trofast hund.

Så begyndte iøvrigt min tilværelse i Grønholt i lyst og i nød med krigen og besættelsen inde på livet.

Georg kom lidt efter lidt i gang i sin smedie med reparationsarbejde af landbrugsmaskiner og andet smedearbejde, og rigtig travlt blev der, da man i

1941 begyndte af grave tørv i moserne. Ejerne af de oplodsede biler havde hurtigt indset, at det nok ville vare længe, før de igen kunne komme ud at køre, og havde også konstateret, at bilerne ikke havde godt af at stå ubenyttede hen. Så da der fra tørvemoserne blev efterspørgsel efter vogne til transport af tørvene, fik Georg travlt i smedien med at ordne personbilerne til ladvogne ved at tage chassiet af, nitte nogle jerndragere på vangerne og sætte et par stænger på, så vognen kunne trækkes af en hest. Det tjente så både bilejerne og smedien lidt på.

I det hele taget gik det Georg rigtig godt i sin smedie. Årene under besættelsen gjorde, at nye markredskaber ikke kunne købes. De gamle måtte stadig repareres og vedligeholdes, og benzinrationeringen bevirkede, at hestene stadig måtte holde for som trækdyr.

Det gav jo også smedierne stadig arbejde med at smede og sko hestene. Georg havde således bl.a. arbejdet til de store gårde "Sandviggård" ved Hille-rød og "Hegnsholtgård" i Grønholt.

Krigen og besættelsestiden betød, at de gamle smedier i såvel byerne som på landet kunne eksistere, fordi de trods alt hele tiden kunne få de materialer, der skulle bruges.

Georg havde en vældig god leverandør af flad- og rundjern og andet materiale i købmand Rasch's jernhandel i Helsingør.

I løbet af krigsårene voksede der som bekendt en modstandsbevægelse op mod tyskerne, således også i Grønholt.

Uden at vi selv blev helt klar over det i begyndelsen, blev smedien et træfpunkt for den lokale modstandsbevægelse.

I smedien kunne modstandsbevægelsens medlemmer mødes uden at vække opsigt, når de troppe-de op for at få loddet hul i et vandfad, en kande, en foderøse eller andet småtteri og helt uskyldige ting. Ærindet til smedien blev så helt legitimt, og iøvrigt har det altid været kotyme, at landsbyboerne og folk fra omegnen mødtes i smedien for at snakke om dagen og vejen.

I de sidste besættelsesår var vi helt klar over de

Tørvegravning i Lønholt mose i 1940'erne. (Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske arkiv).

unge menneskers egentlige ærinde i smedien. De mødtes bl.a. for at tilrettelægge modtagelse af våben nedkastet over Grønholt Hegn og andre nærliggende egnede steder. Den følgende nat kunne vi så høre de allierede fly komme ind over skovområderne i lav højde for at droppe deres forsyninger til modstandsbevægelsen.

Det var virkelig med stor glæde og med underfundige smil, vi efter befrielsen hilste på hinanden, når vi mødtes.

Fra våbenedkastningens tid erindrer jeg endnu med gru en bestemt hændelse. En morgen bemærkede jeg fra mit køkkenvindue en lang rund genstand ligge i havehækken. Jeg fik vækket Georg og sammen tog vi genstanden i øjesyn. Vi troede først, at det kunne være en bombe tabt af et af de allierede fly, der havde været over området om natten, men blev senere klar over, at det havde været en af de containere, de allierede nedkastede med forsyninger til modstandsbevægelsen.

Da der ikke var mange meter fra huset og til hækken, var det nærliggende at fantasere sig til, hvad der kunne være sket, hvis containeren var drættet ned oven i huset. Containeren blev iøvrigt op af dagen afhentet af tyskerne.

I sommeren 1941 begyndte jeg at have sommergæster. Det var almindeligt, at folk i Grønholt og omegn supplerede deres indtægter ved at udleje en del af deres hus eller enkelte værelser i sommermånederne. Området var attraktivt for sommergæster. Stedet lå nær ved Frederiksborg, hvor kong Chr. X og dronning Alexandrine hver sommer under besættelsen tog ophold, og hertil kom jo så kronprinsparret og andre af den kongelige familie på besøg.

Under opholdet blev kong Kristian så godt som hver dag kørt en tur rundt i omegnen i sin store bil. Enkelte gange var dronning Alexandrine med. Køreturen foregik altid ad en bestemt rute og som oftest på et bestemt tidspunkt. Ruten gik fra slottet ad Skipper Allé gennem Sørup og Grønholt, ad Præstevejen til Asminderød tilbage til slottet.

Det at turen gik ad en bestemt rute og til en bestemt tid på dagen gjorde, at sommergæsterne kunne få den oplevelse at se majestæten køre forbi og hilste.

At der også i Grønholt boede kendte forfattere og skuespillere såsom Kelvin Lindemann, Bodil Ibsen og andre kendte personligheder gjorde selvfølgelig ikke stedet mindre eftertragtet, når en sommerferie skulle tilbringes netop der.

År senere blev en af de fashionable attraktioner i Fredensborg når kong Frederik fræsede rundt på Esrom Sø i speedbåd og havde sine små prinsesser med.

Efter at vi et par år havde haft et ægtepar, som vi kom vældig godt ud af det med sommergæster, ringede manden en dag i september måned 1943 og spurgte, om det kunne passe os, de lige kom forbi og hilste på.

Selvfølgelig var de velkomne, og over en kop kaffe fortalte de, at de var jøder og på flugt fra tyskerne. Der var over hele landet efterstræbte og arresterede jøderne, som blev deporteret til de tyske koncentrationslejre.

De fortalte, at deres datter netop var kommet til Sverige i god behold sammen med sine børn, men at svigersønnen var blevet taget af tyskerne og nu formentlig var blevet deporteret til Tyskland.

De havde forestillet sig, at de kunne få lov til at bo skjult hos os til krigen var forbi.

Efter svære overvejelser måtte vi imidlertid bestemt fraråde dem at søge skjul hos os. Dertil var vores beliggenhed og vores øjeblikkelige situation alt for udsat og sårbar både for dem og os.

På vejen, hvor vi boede, var der i et hus tilhørende en enke, blevet oprettet et hovedkvarter for danske nazisympatisører til at træde i tysk tjeneste. Hvervningen gjaldt tjeneste i det senere så berygtede "SOMMERKORPS". Til og fra hvervekontoret var der en livlig trafik af tyskere, civile og uniformerede, og af danske "overløbere". Foran huset vejede hagekorset på ikke mindre end 2 flagstænger.

Endvidere var jeg højgravid, og kunne forestille mig indkvartering af mine forældre, min moder i det mindste, og et rend af mine søskende og deres familier. Så Georg og jeg anså risikoen for opdagelse af et skjult ægtepar i huset for alt for stor, navnlig under hensyntagen til, at deres ophold kunne komme til at strække sig over længere tid.

Vi blev da osse alle fire hurtigt klar over, at vi måtte søge andre muligheder. De foreslog selv en

kontakt til bekendte på Langeland. Kontakten blev etableret af Georg. De pågældende var villige til at modtage ægteparret, og de ville undersøge flugtmuligheder fra Langeland til Sverige senere. Der blev aftalt en afrejsedato for ægteparret til Langeland.

På afrejsedagen fik manden en gammel stortrøje på, og hans hustru fik en lidt slidt håndtaske stukket ud, så kunne de godt illudere et par fra landet.

Vi fulgte dem til trinbrættet i Grønholt og mellem ankomne og afrejsende tyskere og danske håndlangere vinkede vi farvel og råbte "hils nu tante ditten og onkel datten og tak for besøget".

Ægteparret nåede i god behold frem til deres bekendte på Langeland, og senere fik vi ad omveje underretning om, at de også var nået til Sverige i god behold.

Enken, der havde stillet sit hus til rådighed til hvervekontor for Sommerkorpset, og som iøvrigt levede det søde liv i sus og dus med sine tyske venner, havde 2 sønner. De lod sig begge hverve til tysk krigstjeneste og faldt begge på østfronten. Den yngste blev kun 17 år.

Deres moder døde få dage før kapitulationen, og undgik derved at blive stillet for en jordisk dommer.

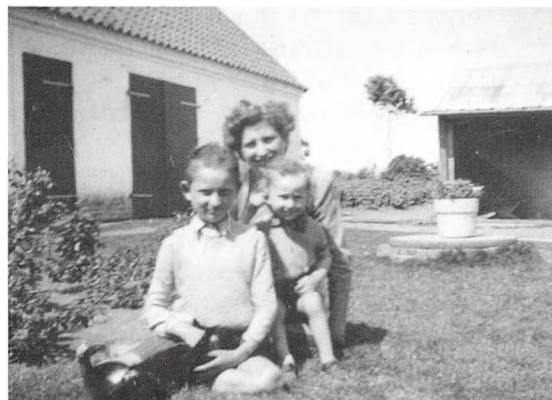
Dagen efter det jødiske ægtepars afrejse fik jeg veer, og jeg bad Georg om at ringe efter jordemoderen, der boede i Frederiksborg. Hun turde imidlertid ikke køre ud, da der var en del skyderi i og ved Frederiksborg og en voldsom aktivitet fra det tyske militærs side.

Også i Grønholt kunne vi iagttage den megen kørsel med tyske militærkøretøjer. Det foruroligede os, for ingen vidste, hvad der egentlig foregik.

Jeg ringede også til min moder i Søndersted ved Tølløse for at bede hende om at komme, men hun turde heller ikke tage nogen steder, fordi der netop havde været så megen jernbanesabotage.

Georg ringede så til vores læge, der boede i Møllestræde i Hillerød. Men han var heller ikke meget for at køre ud, for også i Hillerød forekom meget skyderi. Han spurgte til mit befindende og mente, vi skulle se tiden an til næste morgen. Om nødvendigt anbefalede han os ringe til jordemoder, frk. Stokkerup i Espergærde.

Det gjorde vi så, og hun ville godt komme.

Inger Andersen med sine to drenge.

Jordemoderen arriverede overraskende hurtigt i sin bil. Jeg kendte hende ikke i forvejen, men hun trådte ind ad døren gjorde hun et uudsletteligt indtryk på mig. Hun var en stor og myndig dame, iført ridebenklæder, hvid skjorte og rødt slips. Hun virkede meget tillidsvækkende, og det var så befriende at se et menneske, der ville komme og hjælpe mig i min situation, at jeg begyndte at græde.

Medens larmen fra de forbi kørende tyske militærtransporter fortsatte ude på vejen trådte jordemoderen nærmere hen til mig, trak en storkalibrer pistol op fra baglommen og sagde: "Så, så, lille fru Mortensen. De skal ikke være bange. Jeg skyder os fri".

Så gik frk. Stokkerup ellers i gang. Jeg blev undersøgt, og Georg blev beordret til at sætte strygebrættet op ved sengen til jordemoderens remedier, sætte en balje vand over komfuret og sætte vand over til kaffe. Jeg havde til lejligheden gemt 1/4 pund rigtig kaffe, som jeg havde fået foræret af en sommergæst. Så der blev drukket rigtig kaffe og ikke det sædvanlige surrogat, som vi kaldte for "løbesod".

Da jordemoderen konstaterede at fosteret var stort, og kunne forvente at der opstod komplikationer ved fødslen, ringede hun til vores læge i Hillerød. Efter lidt parlamentaren hørte jeg frk. Stokkerup højt og tydeligt sige: "De er vel et mandfolk, De tør vel nok komme". Lægen kom så, og jeg fik en indsprøjtning, som kun lægen kunne give for at sætte gang i fødslen.

For mig endte alt i fryd og gammen, og jeg fødte en velskabt dreng på 8,2 pund. Det var den 5. oktober 1943.

Det var samme nat, hvor 60 jøder, der blev holdt skjult for tyskerne på kirkeloftet i Gilleleje med henblik på senere illegal transport til Sverige, blev arresteret og deporteret til tyske koncentrationslejre.

For os skulle livet jo gå videre. Nu var der kommet et lille hjælpeløst væsen til, der foruden kærlig omsorg også skulle tilgodeses med materielle nødvendigheder. Bare det at have noget at kunne give barnet på, kunne være svært nok.

Babytøj kunne ikke købes, men alle var i de år umådelig hjælpsomme. Min moder fandt lidt aflagt og hengemt børnetøj frem, og af søskende fik jeg nogle gamle sweaters og halstørklæder, som jeg kunne travle op og strikke nyt af. En sommergæst ringede og spurgte, om jeg havde brug for babytøj, -så ville han sende en halv snes gamle lærredsnat-skjorter til mig. Dem kunne jeg sy om til babytøj, og sådan var der flere kærkomne hjælpsomheder.

Ordentlig brændsel var også svært at skaffe. Tørv var det almindelige, men det var af dårlig kvalitet, vådt og kunne knap brænde. Derfor samlede vi grankogler i skoven, og det hjalp på tørvenes brændværdi.

Jeg købte 10 Angorakaniner med klausul om, at jeg skulle sælge ulden. For ulden fik jeg Angora uldgarn plus lidt penge. Af ulden kunne jeg strikke en trøje til min førstefødte.

Vi havde en ret stor have med mange frugttræer. I haven dyrkede vi de almindelige forekommende grøntsager og bær. Georg lavede om efteråret kuler til gulerødder og rødbeder til vinterforbrug, og jeg syltede og henkogte. På den måde kunne vi næsten dække hele vort vinterforbrug ind, undtagen af kartofler. Men så hjalp jeg til med at samle kartofler op hos naboen. Derved fik vi vort forbrug dækket ind af kartofler, og jeg fik tillige lidt penge.

Når hertil kom, at vi altid havde 2 grise, ænder, høns og duer, kan man forstå, at vi aldrig led nød, hvad mad angik.

I besættelsestiden kunne der ikke oprettes nye telefoner i Grønholt. Da vi flyttede til Grønholt var der kun sognerådsformanden, præsten, købmanden,

Georg under arbejde i smedens vognport.

sygekassen, de få større gårde og så smeden, der var indehavere af en telefon. Såfremt andre havde behov for at telefonere, måtte de bede om lov til at låne telefonen hos de privilegerede.

I de strenge vintre i 1943 og 1944 kunne der falde så meget sne, at sogneveje måtte ryddes, og da der var snekastningspligt for alle sognets grundejere, var de vintre særlig belastende for grundejerne.

Det hændte endvidere, at vejret artede sig sådan, at telefonledningerne i den grad blev tynget ned at sne og is, af de knækkede. Georg måtte en gang ud og binde sin knækkede ledning sammen, så vi kunne telefonere, idet der var flere dages ventetid før telefonmontørerne kunne få udbedret skaderne.

Da der var så få telefoner, kom der i hvert fald mange folk for at låne smedens telefon.

Blandt andre var der en mand, som trolig kom en gang om året for at ringe efter jordemoderen.

Han havde 6 børn, og det trak op med at få den 7. netop juleaften. Jeg stod og anrettede juleanden, da han trådte ind med et "Glædelig Fest!. Det ser godt ud. Ja, jeg ville gerne låne telefonen, jeg skal ringe til "Madammen". Konen siger, hun ikke kan vente til i morgen".

Næste formiddag kom han igen for at låne telefonen, og jeg spurgte straks om, hvordan det var gået. "Jo, kvindfolkene åd jo det hele, en blev knap mæt". Nå ja, jeg mente nu, blev det en pige eller en dreng, og hvordan har din kone det. "Nå-e, det blev en tøs", svarede manden og ringede op.

Som sædvanlig skulle vi høre radio fra London, men den bestemte aften skulle jeg forinden lige ud for at se til min rugehøne. Den var blevet syg og var gået fra reden. Æggene, den skulle ruge ud, måtte jo ikke blive kolde, så jeg styrtede over til naboen og spurgte, om de vel ikke skulle have en rugelysten høne. Men så råbte manden inde fra stuen: "Skidt med en rugehøne - vi har fået fred, tyskerne har kapituleret". Og så fik jeg et knus.

Det var netop blevet meddelt i radioen fra London, at tyskerne havde kapituleret i Nordtyskland og i Danmark. Alligevel lånte jeg en rugehøne, og løb tilbage for at sætte hønen på æggene.

På vej hjem så jeg naboerne på hele vejen rive mørkelægningsgardinerne ned og sætte tændte lys i vindueskarmene. Det hele gjorde et fantastisk og gribende indtryk på mig, og jeg fik selvfølgelig også revet vores mørkelægningsgardiner ned, og sat tændte lys i vindueskarmene.

Dagen efter sagde Georg, at nu ville han hjem. Dermed mente han hjem til sin moder og sin fødeby København.

Vi ville cykle til København, og derfor pyntede og dekorerede jeg vores cykler med dannebrogssflag og guirlander, satte barnet i cykelstolen og så startede vi til Georgs moder, der boede i en ejendom ved hjørnet af Godthåbsvej og Rolighedsvej i København. Hos Georgs moder var der selvfølgelig komssammen af Georg søskende, og der var lystighed og glæde over befrielsen.

Senere på dagen så vi ankomst af en deling af den danske brigade, der fra Sverige var blevet sejlet til Helsingør, og nu skulle være med til at rydde op i København.

Netop som brigaden kom frem til, hvor vi opholdt os, blev den beskydt af snigskytter fra tagene, og folk nede på gaden, der havde tiljubleet soldaterne, måtte skyndsomt søge tilflugt. Brigadesoldaterne besvarede ilden med både lette og tunge håndvåben, og det varede noget, inden snigskytterne var blevet nedkæmpet.

I skumringen blev der tændt bål i gaderne. Folk brændte deres mørkelægningsgardiner og kastede gammelt ragelse på bålene for at holde ilden ved lige. Der var overalt højt humør, glæde og lykke over befrielsen. Fem onde år var nu afsluttet.

Efter befrielsen den 4. maj 1945 gik dagligdagen videre, og selv om tilværelsen ikke lige med det samme ændrede sig fra rationeringer og vareknaphed til mere almindelige forhold, så man alligevel ganske anderledes lyst på tingene, så viljen til at gøre en indsats var stor.

Præsten kom ofte på besøg og fik bl.a. en snak med Georg om deres fælles hobby, brevduer.

På et tidspunkt under besættelsen forbød tyskerne også den danske generalstab at holde brevduer. Folk, der havde mulighed for at passe duerne, og vel sagtens blev anset for egnede, kunne søge generalstaben om at overtage duer. På den måde fik pastoren i Grønholt sine duer.

En dag kikkede præsten lige ind og spurgte, om hans kone var her. Jeg svarede, at hun lige var gået. Nå ja, siger præsten, provstinden havde ringet og ville tale med pastorinden, men jeg sagde, at hun lige var gået over til smedinden.

En dag kom formanden for sygekassen og sagde til mig, "at som du ved, er kassereren for sygekassen død, og som følge deraf skal vi have en ny. Var det ikke noget for dig? Nå-e, jeg ved ikke rigtig" svarede jeg, "var det endda noget indenfor madlavning, kunne jeg nok, men regnskaber har jeg ikke så meget forstand på, men jeg skulle da tale med min mand om det".

Uden jeg havde truffet en beslutning, ringede formanden en aften nogen tid efter og sagde, at han sad i bestyrelsesmøde, og at det rigtignok var svært at få mig ansat som kasserer, da jeg ikke havde indsendt en ansøgning, og der var tre andre ansøgere. Nu måtte jeg hurtigst muligt skrive en ansøgning og komme med den, inden bestyrelsen gik hjem.

Og det gjorde jeg så, og var derefter ansat som sygekassekasserer, indtil sygekasserne blev ophævet og kom ind under kommunen i 1962.

I arbejdet som kasserer i sygekassen skulle jeg ofte underskrive papirer og dokumenter, og da det ikke var tilladt at underskrive sådanne papirer med kuglepen, ansøgte jeg om at få bevilget en fyldepen. Men det blev afslået.

Ak, ja. Dengang var der virkelig sparsommelighed inden for den offentlige administration. Så jeg måtte af egen lomme købe en fyldepen.

Da jeg så i nogle år havde passet jobbet som kasserer, og i 1950 havde fået en søn til, blev stillingen som opkræver i sygekassen opslået ledig. Da bestyrelsen forgæves havde spurgt en ny opkræver, kom de til mig og tilbød mig stillingen. Stillingen bestod i at gå rundt til husstandene i Grønholt sogn og kræve sygekassekontingent op.

Men jeg svarede, at det job kunne jeg ikke påtage mig, da jeg havde 2 småbørn. Men at jeg kunne påtage mig jobbet, hvis vi kunne indføre opkrævning af kontingentet via girokort.

Bestyrelsen var i begyndelsen meget betænkelig, men accepterede dog mit forslag, og det faldt da også ud til alle tilfredshed, da kontingenterne kom godt ind.

Så gik der et par år, og en dag stod der 5 alvorlige herrer ved min dør.

Det viste sig at være den samlede bestyrelse for Karlebo sygekasse, som godt ville have et lynkursus i opkrævning via girokort. Og det fik de, og indførte systemet i deres sogn. Og det fungerede også fint der, indtil kommunerne overtog sygekasserne.

I kraft af min stilling som sygekassekasserer havde jeg den fornøjelse at blive inviteret med ved indvielsen af det nye centralsygehus i Hillerød.

Inden jeg blev gift, var jeg udlært i madlavning. Da min mand døde, begyndte jeg at arbejde inden for mit fag på Sct. Georgs Gildernes børnehjem i Espergærde.

Vi fik en dejlig middag, og tilbragte nogle hyggelige timer i samvær med kolleger fra hele amtet.

Ved afslutningen var stemningen jo lidt overstrømmende, hvad der fik daværende overlæge Åberg til tørt at udbryde "Man kan jo mærke, at de damer og herrer kun har været til ambulans behandling på sygehuset"!

Da min mands helbred gennem de følgende år desværre blev dårligere og dårligere, kom jeg også til at kende Centralsygehuset indefra.

Inden jeg blev gift, var jeg udlært i madlavning

og begyndte nu at arbejde inden for mit fag, og fik det indpasset således, at jeg også kunne passe sygekassen.

Desværre døde min mand i 1952, og jeg stod alene med 2 drenge på henholdsvis 18 og 11 år.

Jeg måtte sælge smedien og flytte til Helsingør, hvor jeg havde fået arbejde. Her købte jeg så en ejendom.

Det lykkedes mig efterfølgende at give mine drenge en uddannelse, så de i dag er ret gode skatteydere.

*Inger Andersen, født 1917 i Søndersted.
Beskæftiget som økonoma, bl.a. på Sct.
Georgs Gildernes børnehjem i Espergærde
og nogle år på fødehjemmet "Antoniehus"
i Helsingør indtil det blev nedlagt.*

Erindring om nogle af mine rødder

af Laurits Andersen

Hun hed Laura. Hun var enke, og hun var gammel. Hun var født i 1857, og min beretning her stammer fra omkring 1931. Nu må De ikke protestere og sige, at 74 år er da ingen alder. Jo, den gang var det faktisk, og især for en type som min bedstemor eller Bedste, som vi kaldte hende. Det var medens man endnu godt måtte hedde bedstemor. I dag ville det jo nok have været mormor eller momse eller noget helt andet.

Bedste var som sagt enke. Min bedstefar, som jeg er opkaldt efter - sådan delvis - hed Carl Laurits Frederiksen. Han døde under den spanske syge, i en forholdsvis ung alder, men han må have været et par og fyrre år. Hans nøjagtige alder kender jeg ikke. Carl Frederiksen havde i sine sidste år været landpostbud og var blevet tjenestemand, så Bedste havde pension efter ham. Hun havde på sin vis fået et ekstra navn efter ham. Hun blev oftest benævnt Laura Carl Frederiks. Det var den tids skik, at kvinden fik sin mands fornavn og efternavn hæftet til sit eget navn, og hyppigt med efternavnet forkortet.

Som allerede skrevet betød det, at bedstefar havde været tjenestemand, at Bedste fik en månedlig pension efter ham. Jeg husker noget med 30 kr., og det skal nok være rigtigt, når jeg tænker på, hvad aldersrenten var til en enlig person senere i trediverne.

Da bedste døde havde familien en lille ejendom i den sydlige ende af den udtørrede Søborg Sø. Denne ejendom, Vokstruphus, blev solgt, og i stedet købte Bedste en anden lille ejendom lidt vest for Græsted, i Stokkerup. Den var kun på 2 1/2 tdr. land

med nogle meget gamle, dårligt vedligeholdte bygninger.

Denne ejendom skulle senere blive mit barnomshjem, for da jeg var knap 2 år, ønskede min bedstemor at sælge den, fordi min morbror, som havde boet sammen med hende, ønskede at få et hus uden jordtilliggende, et såkaldt jordløst hus. Han var blevet gift og samtidig ansat som reservepost. Han flyttede altså hjemmefra.

Bedste ville helst sælge til mine forældre, for hun syntes åbenbart, at det kunne være betryggende at bo hos sin datter. Det viste sig da også, at hun betingede sig, at hun skulle være på aftægt (ha' undertav). Foruden den sædvanlige aftægtsyndelse, der bestod af kost og logi, renlighed og pasning under sygdom samt et mindre kontantbeløb i kvartalet, skulle hun have en sum penge for ejendommen, vistnok 2.600 kr., hvortil kom, at mine forældre skulle overtage forpligtelsen for et mindre kreditforeningslån.

Når jeg ser tilbage på den ordning og tager ejendommens tilstand i betragtning, må jeg vist sige, at den var mere end streng, men far, som var murer, var ofte arbejdsløs, og mine forældre boede meget dårligt, derfor vurderede de antageligt situationen sådan, at de 2 1/2 tdr. land vel måtte kunne give et rimeligt tilskud til det daglige underhold, selvom det tildels måtte være i form af naturalier.

Altså! Ejendommen blev købt, efter at en ældre onkel i Holte havde lånt far til den kontante udbetaling.

Den 1. maj 1924 flyttede de ind med deres lille

dreng, og derfor er jeg i stand til at skrive denne lille beretning. Der er for mig ingen tvivl om, at Bedste i vid udstrækning blev min barnepige og måske også i stor udstrækning min opdrager, for jeg var ikke ret meget ældre, da min moder blev angrebet af sygdommen, tuberkulose, og måtte på Nakkebølle sanatorium i 1/2 år. Der kom godt nok en hushjælp, men hun var meget ung, og havde sikkert mange andre ting at tage vare på, end at passe mig.

Efter at moder var kommet hjem igen, stor set helbredt, måtte hun ud at arbejde med jorden, luge roer, flytte køer (der var kun 2), stakke hø (pjotte), og hvad der ellers var at lave, for fader måtte jo ud med mureværktøjet, så snart der var noget arbejde at få.

Jeg var ikke ret gammel, da jeg kunne klare en række ord i avisen, mest nok i Græsted Avis, som var en gratis reklameavis, der udkom hver fredag.

Forfatterens mormor og morfar, postbud C.L. Frederiksen.

Det skabte mig en del problemer fremover, for dansk - især skriftligt - blev et svagt punkt for mig. Bedste, der talte et fint nordsjællandsk, havde nogle besynderlige opfattelser af, hvor tryk skulle ligge på ord eller stavelser, ligesom visse bogstaver simpelthen forsvandt for hende, og dermed også for mig. To ord skal jeg nævne: "Rud. Pallesen" var en forkortelse for Rudolf Pallesen (iøvrigt udgiver af den nævnte Græsted Avis) blev for mig mange, mange år til "Rud. Pal le sen", altså med stærkt tryk på 2den stavelse le. "Herreekviperingshandler" blev til "Herreevippering". Den holdt også i mange år. Nåh! Meningen var god nok, da jeg begyndte at gå i skole, kunne jeg faktisk læse. Og sikke mange salmer, jeg kunne. Jeg nævner efter den gamle salmebog, den for Kirke og Hjem: 6. Til Himlene rækker, 106. Du Herre Krist, 137 Den yndigste Rose, 403. Hyggelig, rolig, 427. Klokken slaar, 551. Bliv hos mig Kære Herre Krist, 659. Dagen gaar med rase Fjed. Jeg tror, der var flere, eller i hvert fald dele af flere.

Om Bedste var religiøs? Ja! Det tror jeg, vel ikke på den måde, som man mange gange på den tid kunne opleve, at man, når man kom ind på et sted, hvor man ikke plejede at komme, blev mødt med et: "Hvordan har du det med Jesus"?

Hun bad Fadervor, men hun gik sjældent i kirke, for der var meget langt at gå, og vi havde ingen hest. Hvad hun jævnligt gjorde, efter at min morbroder havde fået radio med højttaler, det var på de søndage, hvor pastor Fibiger fra Eliaskirken prædikede i radioen, at iføre sig sit stiveste puds for at gå de ca. 2 1/2 km. til Vestervang for at høre Fibiger og iøvrigt spise til middag hos sønnen og svigerdatteren.

Det stiveste puds er et kapitel for sig. Bedste gik, som de fleste på den tid, med særk og dertil benklæder med lådden vrang. Jeg husker normalt ikke noget om, hvornår vi skiftede tøj. Det var vel nok om lørdagen. Men jeg ved, at når Bedste skulle i staden, så skiftede hun, og det gjorde hun så i hvert fald på de søndage.

Hun gik med livstykke, som dels lunede og dels var nødvendigt for at holde strømperne oppe. De var lange, de var sorte, og de var uldne. De var sandsynligvis købt af en af de mange uldhandlere

(ulddjyder, kaldte vi dem), som gik fra hus til hus og faldbød deres varer. Til hverdag kunne hjemmestrikkede udmærket gøre fyldest.

Foruden det allerede nævnte, gik Bedste med skørt eller måske rettere skørter; for enten var skørteret meget vidt eller også var der mere end det ene. Og så var der en uldklokke og endelig kjolen, som var lang, helt ned til anklerne og helt op i halsen, hvor den lukkedes med en stor broche. Fodbeklædningen var støvler med hæfter.

Frakken var - som kjolen - sort, og den var også lang. Hatten var rundpudlet med en stor hattenål. For at stå til frakken, var den naturligvis sort. Der var et hattebånd om, og det forekommer mig, at den var af et flettet materiale, og så var den lakeret.

Bedste var en høj kvinde og dertil slank. Hendes frakke var syet i det snit, som man kaldte "figur", og det gjorde hende yderligere slank.

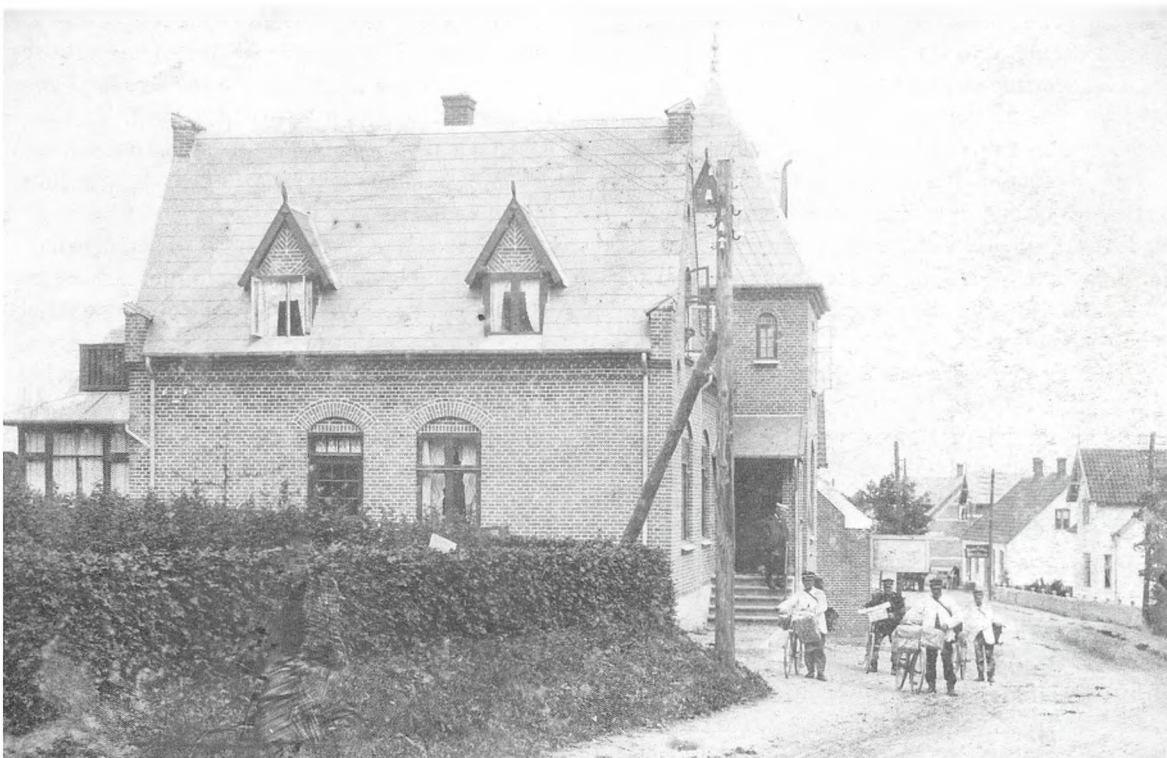
En anden erindring om Bedste hører mere hverdagen til. Det var noget med, at hun som postbud-enke havde en gratis avis. Jeg mener, at det var Nordsjællands Venstreblad. 2 af vore naboer var fælles om Frederiksborg Amts Avis. Og de aviser blev den ydre anledning til mindst en daglig sammenkomst mellem tre ældre damer. Den første af disse sammenkomster fandt sted lidt hen på formiddagen hos Bedste.

I Bedstes stue var der følgende møbler: 1 stor gammeldags seng (dobbel), 1 klædeskab, 1 chatol, 1 bord m/klapper og 4 stile og dertil 1 armstol, som stod ved siden af en kakkelovn med kogeindretning og plads til en kaffekande, der kunne holdes varm.

Der var ild i kakkelovnen næsten hele året rundt, så der var altid varm kaffe.

Når damerne var samlet, satte de sig omkring bordet for at nyde en kop kaffe sammen. Det var

Græsted postkontor ca. 1915. Forfatterens morfar er nr. 2 fra højre.

meget sjældent, at de fik brød til kaffen, og hvis de gjorde det, var en skive sigtebrød, det mest anvendte.

De fik naturligvis fløde i kaffen. Sukker skulle man også have. Stødt melis blev ikke brugt, men derimod hugget sukker (stumpsukker, som vi sagde), eller når det gik fint til, så var der kandis. I den første kop kom de sukkeret i kaffen og rørte rundt i det med teskeen. Det var til denne kop, der blev spist brød, hvis man altså fik det. Til den anden kop fik man ikke brød, og sukkeret, respektive kandisen, kom ikke ned i koppen. Sukkeret (kandisen) blev dypet i kaffen, som var hældt op i underkoppen. Sukkeret blev holdt i venstre hånd, og man suttede på det. Underkoppen blev anbragt på højre hånds tommel-, pege- og langfinger, medens ringfingeren støttede koppen på undersiden. Balancerende på denne førtes koppen ind til munden, hvor kaffen så ligesom blev suget ind, ofte fremkom en kraftig slubrende lyd. Den rigtig dygtige kunne lade koppen dreje rundt på fingerspidserne. Jeg fik det lært, og kan det stadig. Under og efter kaffen gik snakken vældig godt. Det var næppe det, som var at læse i aviserne, som var det væsentligste. Nej! Det var mest det nære samfund, som blev taget under en særdeles grundig sagkyndig behandling. Eftermiddagsbesøget fandt sted hos en af de andre, og det forløb vel omtrent efter samme opskrift.

Bedste var god til at tage varsler af mange ting, og de fleste ville vel kalde hende for overtroisk. Det var hun sikkert, men meget af det hun kunne var trods alt noget, som var gået i arv fra de foranliggende generationer.

Det er jo trods alt en kendsgerning, at man på skyers måde at bevæge sig på og på deres udseende kan skønne sig til en rimelig sikker vejrudsigt for de nærmeste timer til op mod et lille døgn.

1. november er det Allehelgen, og jeg husker endnu en sådan 1. november. Det må have været i 1930. Jeg kom hjem fra skole, jeg gik vist i 2. klasse, så jeg har vel været hjemme ved eet-tiden. Bedste spurgte, om jeg havde set efter, hvorledes inder siden af barken på hasselen var. Det havde jeg naturligvis ikke.

Det var meget vigtigt at vide, så jeg måtte af sted igen. For hvis barkens inderside nu var våd, så kun-

ne vi vente en streng vinter, og hvis den var tør, så det modsatte. Jo det var virkelig vigtigt.

Jeg var af sted, men udfaldet kan jeg ikke huske.

Tidligere skrev jeg, at Bedste havde stor indflydelse på min opdragelse, dette kunne naturligvis ikke helt undgå at skabe problemer i hjemmet, og jeg har vel også ind imellem forstået at spille på det, men i det store hele gik det nok bedre i vort hjem, end i så mange andre.

Bedstes svigermoder, Olderbedste, var nogenlunde jævnaldrende med hende og overlevede hende i mange år. Hun havde åbenbart været gift mere end en gang, for hendes efternavn var Rasmussen, medmindre der kunne være en helt anden årsag til, at bedstefar hed Frederiksen, men nok om det. Olderbedste blev aldrig kaldt andet end Sine Jørn Rasmus. Hendes navn var Hansigne, og hendes mand havde heddet Jørgen Rasmussen, jo stavemåderne var skam specielle.

Olderbedste boede i et lille hus i Alme ved vejen fra Græsted til Gilleleje. I hendes baghave løb en næsten tør å.

Olderbedste boede sammen med en søn, som var murer, men i hans yngre år havde han været danselærer, og jeg husker, hvilken fornøjelse det var at komme ind i Peters stue, hvor han havde sin violin hængende på væggen, og hvilken fryd det var, hvis det så også kunne lykkes at få ham til at spille et nummer eller to.

Jeg ved ikke, hvor god han var til det, men da vi hverken havde klaver, gramofon eller radio der hjemme, så var enhver form for musikalsk udfoldelse en nydelse for os.

Olderbedstes hjem husker jeg som noget særligt. Hun var så "pillen" og sirlig, ikke alene med sig selv, men også med sine omgivelser.

Olderbedste døde i 1939, og helt frem til hendes død passede hun selv hjemmet både for sig selv og for sønnen. Hun var en mester i at bage, jeg husker endnu hendes sandkage og hendes småkager, de var dejlige.

Olderbedste var ikke særlig høj, hun var nærmest en lille kvinde. Hendes hår var hvidt, og det var altid sat (friseret) så omhyggeligt. Hun havde forresten, som næsten alle kvinder på den tid, en knold i nakken.

Vi børn nød at komme på besøg hos hende, og det var ikke, fordi hun havde legetøj, eller fordi der hos hende eller i nabolaget var børn, som vi kunne lege med, men der var en ro og en tryghed, og fremfor alt, hun havde plads for os.

Jeg husker fra mine besøg hos hende, at hun altid havde liggende et missionsblad fremme, hvor en del af titlen, om ikke det var titlen, lød: "Land, land, hør Herrens ord".

I Peters stue lå der også et blad, men det var af en helt anden slags. Det var Nordsjællands Social-Demokrat.

Nu har jeg fortalt om et par af mine rødder. Begge på min moders side, men min fader havde jo også en slægt. Den var ligesom lidt mere fjern, blandt andet fordi vi ikke boede sammen, men vel også på

grund af at faders fader - Bedstefar - boede noget længere væk, sådan føltes det. Han boede på Fredbo Overdrev. Det var nærmest syd for Græsted, lige i yderkanten af det område, hvor man før i tiden sved trækul.

Bedstefar var født mellem 1854 og 1857, så han var også godt til års, da jeg var dreng, men alligevel passede han meget længe sin lille landejendom på de ca. 8 tdr. land jord, som hørte til den. Naturligvis måtte han ind imellem have hjælp til det noget grovere arbejde.

Bedstefar var enkemand, idet min bedstemor var død i 1922 et halvt års tid, før jeg blev født. Sammen med en af mine fastre, der holdt hus for ham, klarede han sig i sit hjem lige til han døde ind under jul i 1941.

Alme købmandshandel ca. 1905. Forfatterens morfar og mormor til venstre.

Faksemosevej i Græsted ca. 1917. Forfatterens far som nyudlært murersvend med sin mor og far.

Alt hos Bedstefar var stort (det vil sige kraftigt). Hvor meget han vejede, ved jeg egentlig ikke, men det var meget. Det gjaldt også faster.

Bedstefar havde i sine yngre år arbejdet med ved arbejdet med udtørringen af Søborg Sø. Her havde han fået kæle- eller øgenavnet "Den store Jens Ansen". Han hed Jens Andersen.

I Bedstefars velmagtsdage havde befolkningen i almindelighed et forholdsvis afslappet forhold til renlighed, og det fulgte ham lige til hans dages ende, ikke sådan at forstå, at han ikke vaskede sig, men man skiftede helst ikke tøj hver dag, og derfor kunne det godt blive noget snavset (fedtet).

Bedstefar gik altid med spidsnæsede træsko (Hollandske træsko). Han gik med de såkaldte Holmens benklæder, som altid sækkede gevaldigt bag-

på (vi kaldte det hængemås). Udenpå en flonelsjake havde han en blåstribet busseronne. På hovedet bar han, der var pilskaldet, altid en sort kasket med en blank sort stiv skygge, det vil sige tidens tand tærede jo også på kasketten, så ind imellem kunne skyggen godt blive noget slatten.

Bedstefar havde et huggehus, hvor han havde alskens værktøj samlet sammen. Det var lige noget for en dreng at komme på besøg i det, men det fik man altså ikke uden videre lov til. Bedstefar skulle nok selv følge med. Han var meget fingernem.

Bedstefar havde også en mose, hvor der voksede de dejligste piletræer eller måske nærmest buske. Der hentede han en gren, - helst i forårstiden - og af den skar han de mest vidunderlige fløjter til os børn. Han kunne også finde på at tage en hyldegren

og presse marven ud af den, og ved hjælp af en anden gren kunne han så lave en bøsse, hvor man kunne skyde presset papir ud af.

En gang lavede han en fiskestang til mig, om det så var krogen, så var den hjemmelavet, og med den stang anbragte han mig på brinken af mosen med besked om, at jeg værsgod havde at blive der, så jeg ikke drattede i mosen. Det skulle min moder lige have vist. Ja, hun fik det senere at vide, men så var det jo gået godt.

Jeg fiskede den hele dag, og jeg var "lige ved" at fange noget. Det "lige ved" måtte jeg høre meget for. Senere gik det op for mig, at det jo nok har været dyndbobler, som jeg troede var fisk.

Jeg skrev før, at alt hos Bedstefar var kraftigt, det var han selv, det var faster, der var køerne, det var svinene, men ikke mindst hans hest, som blev kaldt "Rosinanten". Der var nok både Frederiksborg og Jyde i den.

Den kunne simpelthen ikke løbe, så svær var den. Skulle sådan en knægt, som jeg have redet på

den, havde jeg været nødsaget til at gå i spagat, og det kunne og kan jeg stadigvæk ikke, så det blev ikke til meget riden på den. Den var skinnende blank i toet (pelsen). Den var i enhver henseende velplejet. Det var alle hans dyr. Det samme gjaldt omgivelserne. Der var altid ryddet op, fejlet og revet.

Det var lykkelige dage, når man var på ferie hos Bedstefar, som iøvrigt ikke var den helt store pædagog. Inderst inde holdt han uden tvivl meget af børn, men selvom vi elskede ham, så havde vi vældig meget respekt for ham.

Vi skal nu nok tage hans alder i betragtning, når vi sådan giver ham karakter, han kunne jo sikkert godt blive træt. Så var der vel også det, at han selv havde haft mange børn og dertil kom, at der efterhånden blev ikke mindre end 19 oldebørn, godt nok i forskellige aldre fra 0 til omkring 42 - 43 år, så han havde jo i hvert fald haft mindreårige børn om sig i 60 år eller deromkring.

Men trods dette var der alligevel meget hos ham, som kunne glæde en stor dreng.

Laurits Andersen, født 1922 i Udsholt. 1938 elev på Frederiksborg slotssogns kommunkontor. 1943 kommunesekretær i Tjæreby kommune. 1949 kommunebogholder i Asminderød-Grønholt - senere Fredensborg-Humblebæk kommune. 1961-86 kommunaldirektør samme sted.

"Min scene" fra Frederiksborg Statsskole

af Chr. Friis Jensen

I begyndelsen af halvtredserne kom jeg som lille, elleve år gammel dreng ned til den fine, borgerlige Frederiksborg Statsskole i Hillerød. Det var en til tider forfærdelig tyngende omvæltning i mit liv.

Jeg blev født i Tisvilde, hvor min far kørte rundt med en lille hestevogn - med små, søde påmalede Dannebrogflag - og solgte ost. Min mor var hjemmegående, men passede på samme tid en lille oste-forretning, der lå i forbindelse med huset på Nyvej, der ligger midt imellem Tisvilde og Tisvildeleje.

Min skole lå 400 meter fra mit hjem, og i spise-frikvarteret gik jeg hjem og spiste sammen med min mor. Alle mine kammerater boede lige i nærheden af mig, og jeg kendte alle mennesker i byen.

Jeg klarede mig godt i Tisvilde Skole, og førstelærer Hansen snakkede med mine forældre, om de ikke havde tænkt sig, at jeg skulle læse videre på latinskolen. Min søster gik dengang på Marie Mørks Skole i Hillerød, så tanken har nok ikke været så fremmed. Jeg kom derfor til optagelsesprøve sammen med 170 andre fra hele Nordsjælland. Der var jo kun eet gymnasium til hele den øverste del af Nordsjælland, så mange måtte rejse meget langt for at få den eftertragtede studenterhue. Nogle af mine senere klassekammerater boede i Hundested og andre i Oppe-Sundby i Hornsherred.

Jeg bestod prøven i de skriftlige fag, og derved var jeg optaget i 1. mellem fra august 1952. For mig var det noget uendeligt fjernt og uvirkeligt ... jeg levede bare videre i min egen verden.

Men en dag var sommerferien forbi. Om aftenen smurte min mor madpakken, mit nyindkøbte tøj

blev lagt frem på en stol sammen med den nye taske. Det nye penalhus med de velspidsede blyanter og de fem nye elastikpenne lå allerede nede i tasken sammen med de to lommeværkløse. På natbordet lå mit fine nye ur, som onkel Christian fra Bornholm havde givet mig, fordi jeg var blevet optaget på Statsskolen. Nu skulle den lille Christian ud og erobre verden.

Jeg blev vækket af min mor næste morgen kl. seks, og var vågen med det samme, selvom jeg havde været længe om at falde i søvn om aftenen. En time senere stod jeg på det lille trinbræt på Godhavn Station og ventede på at Gribskovbanens gamle tog med træsæder skulle dukke frem i svinget ned mod Tisvildeleje. Vi var ikke ret mange, der skulle til Hillerød, men jeg vidste at fisker Eriks søn, Hans, og skrædderens søn gik på Statsskolen, så jeg blev glad da skrædderens søn stod på stationen. Jeg havde nemlig bestemt, at jeg bare ville følge efter en af dem, når vi skulle gå fra Hillerød Station til Statsskolen, der lå et pænt stykke vej ned mod Torvet. Jeg havde nemlig allerede glemt, hvordan man kom ned til skolen.

Jeg steg på toget, kom ind i en kupe og fandt en plads. Lige overfor sad en ældre mand, der kiggede noget surt på mig. I Vejby fandt jeg ud af, at jeg havde sat mig på den plads, hvor en pæn, midaldrende dame plejede at sidde og diskret flette ben med den ældre, lidt sure mand. I toget var der en lang række regler og vaner, som jeg efterhånden lærte at kende... og som jeg selv blev en del af i de otte år, hvor jeg kom til at rejse med dette tog.

I Hillerød fulgte jeg lige i hælene på skrædderens søn, selvom det kneb med at følge hans lange ben. Vi nåede dog næsten sammen ind i den store skolegård, der allerede var ved at være fyldt op med en masse børn, unge og voksne. En hel del af de små, nye elever, der lige som jeg skulle begynde i 1. mellem, blev pænt fulgt til skolen af deres mødre. Alle var iført pænt nykøbt eller nystrøget tøj.

Langt de fleste elever kendte hinanden, og der blev snakket og råbt i hele skolegården. Der var gået en hel sommerferie, siden man havde set hinanden, så der var meget, der skulle nås, inden klokken ringede.

Da klokken ringede, begyndte alle at myldre hen mod de tre indgange, der var i de gamle bygninger. Inden længe stod kun de nye og en del mødre tilbage på legepladsen og så noget betuttede ud.

En mand med stærke briller og tyk mave kom ud af en af dørene. Han satte kursen lige hen mod os. Han så lidt sjusket ud i tøjet, idet hans slidte tweedjakke kun med nød og næppe kunne nå rundt om hans store mave, og hans kone havde ikke nået at presse bukserne i ferien. Han så ivrig og ilter ud, da han arbejdede sig hen imod os.

Langt senere fandt jeg ud af, at det var lektor Gjerløff - skolens frygtede tysk- og latinlærer, der desuden havde legepladsen som sit inspektionsområde. Jeg fik ham første gang som lærer i 4. mellem i latin og i tre lange gymnasieår havde jeg ham i tysk. Han var uden tvivl det menneske, som jeg frygtede - og i perioder hadede - mere end noget andet menneske.

Min klassekammerat, forfatteren Lars Bonnevie, har i flere bøger givet et portræt af denne lektor.

I.g nysproglig 1957 på Frederiksborg Statsskole (nuv. Hillerød Handelsskole). Klassens tysklærer, Einar Gjerløff med en Ingeborg på hver side. Ingeborg Larsen med bukser og Ingeborg Olsen med kjole. Forfatteren er nr. 2 fra højre i bagerste række.

Lars havde ikke alene Gjerløff i skolen, men han boede oven i købet hos ham, idet Lars' forældre boede i Thorshavn på Færøerne. Lars boede som pensionær hos Gjerløff i mange år og var totalt underlagt hans enorme åndelige vid og styrke. Stakkels Lars!

Men nu - den første dag - var det bare en tyk mand, der kom ilende hen imod os. Han råbte meget højt, at vi allesammen skulle følge efter ham. Det gik så i rask tempo ind i det inderste og mørkeste klasseværelse, der lå ud mod gadelarmen og var overskygget af præsteboligens meget høje lindetræer. Med myndig hånd blev hver af os anbragt på træbænkene efter et bestemt mønster, som var udarbejdet forinden. Dreng og piger skulle sidde ved siden af hinanden!!

Det var det første, store chok på skolen. Jeg var dengang så genert, at jeg på ingen måde turde henvende mig til en pige. Og nu skulle jeg lige pludselig sidde ved siden af én hele tiden. Jeg fik dog anbragt mig yderst på den faste træbænk, og nikkede til pigen, da hun lidt senere fik at vide, at hun skulle sidde ved siden af mig.

Jeg kom til at gå i klasse med hende i fem år. Hun så allerede dengang virkelig godt ud med regelmæssige træk, små krøller ved ørerne og et forsigtigt smil. Da hun var gået ud af skolen med realklassen, mødte jeg hende et år senere, hvor hun kom trillende med sit barn i barnevognen. Jeg gik i 2. g og var først så småt begyndt at turde holde en pige i hånden. Gymnasiet havde dengang en utrolig forsinkende virkning på modningsprocessen - i det mindste for de fleste af drengene.

Lektor Gjerløff begyndte nu at diktere vores skema. Da han var færdig med det, tog han fat på at forklare os skolens ordensregler. Jeg prøvede at høre efter, men inden længe gled al opmærksomhed væk. Jeg har aldrig været god til mundtlig orientering, og selv i dag glider jeg støt og roligt væk, når nogen skal forklare mig noget - især når der skal forklares spilleregler, vedtægter og ordensregler.

Mine tanker var tilbage til Tisvilde, hvor mine tidligere klassekammerater nu sad i 6. klasse sammen med de store fra 7. klasse. De havde nok lærer Larsen, der var i fuld gang med at fortælle dem om den FDF-tur, som vi alle skulle af sted på i den

kommande week-end. Vi skulle for første gang ud på en rigtig telttur til Heatherhill-området, idet vi blev nødt til at have prøvet sådan noget, inden vi skulle være sammen med en masse andre FDF'er på Marselisborglejren. Jeg sad og drømte mig længere og længere væk.

Jeg havde - uden selv at have lagt mærke til det - fundet en lille bitte fjer på min trøje. Hvordan den var kommet til at sidde der, ved jeg slet ikke. Jeg fandt ud af, at anbringe den lille fjer, der vel nok nærmest var et dun, inde i min hule hånd. Når jeg pustede langs med håndfladen, kunne jeg få dunet til at stige op i en stor, smuk bue op over mit hoved. Det så så fint ud, når dunet langsomt kom dalende ned mod mig.

Jeg ved ikke hvor længe og hvor mange gange jeg havde fået dunet til at stige op og ned, men pludselig fornemmede jeg, at der var noget galt. Alle i klassen sad og stirrede på mig, og lektor Gjerløff var i rasende fart på vej ned ad midtergangen - lige direkte ned imod mig. Først da begyndte min hjerne at registrere det, som Gjerløff havde råbt: "Hvorfor hører du ikke efter? - Og hvad er det du sidder og laver?"

Lektor Gjerløff var nu nået ned til min plads. Hans ansigt var helt fortrukket af vrede, og øjnene lyste af ophidselse. Han begyndte nu at råbe op om den manglende respekt og disciplin, der var blandt eleverne i dag. Spyt fra mundvigene fløj rundt i luften og dalede ned over mit bøjede hoved og mit lille dun på bordet.

Sådan blev han ved uendelig længe. Der var års frustrationer, der nu skulle udlades. Han blev ved med at spørge om en masse ting, men ventede ikke på svar. Til sidst tog han mig voldsomt i armen og trak mig op og væk fra bænken.

Jeg skulle nu stå op ved siden af skolebænken, indtil timen var forbi. Alle mine nye klassekammerater sad og kiggede på mig. De fleste sad og grinte lydløst, men mange så selv bange og ængstelige ud. Mødrene bagerst i klassen kiggede på mig med stor forargelse. Ingen var klar over, hvad jeg egentlig havde lavet, men når Gjerløff havde reageret så voldsomt, måtte det virkelig være noget alvorligt.

Jeg var helt lammet af skræk, og stod fuldstændig stiv ret op og ned. Jeg var ildrød i hovedet, og

sveden trillede ned fra panden - fortalte mine klassekammerater mig noget senere. Resten af timen hørte jeg slet ikke, hvad der blev gennemgået, og hvis han pludselig havde spurgt mig, ville jeg ikke have kunnet gengive noget som helst. Jeg ville nok have fået samme psykiske tortur en gang til.

Endelig ringede klokken, og timen var forbi. Gjerløff rundede hurtigt sin gennemgang af, pakkede sine ting sammen og gøede et eller andet til mig, da han passerede mig på vej ud af døren.

Nu kunne jeg endelig sætte mig ned på bænken. Et godt stykke tid sad jeg og stirrede lige ud i luften, og havde i virkeligheden bare lyst til at tage min taske og løbe ud af døren. Bare løbe og løbe - om det så var helt til Tisvilde. Heldigvis kom en dreng, der hed Leif, hen til mig og begyndte at snakke. Leif's far var selv lektor på Frederiksborg Statsskole, og derfor kendte han sin fars kollega temmelig godt hjemmefra.

Gjerløff var berygtet for sit helt ustyrlige temperament, og det jeg var blevet udsat for var noget,

der skete mange gange i løbet af skoleåret. Det hjalp noget at høre det, så inden længe var jeg med Leif ude i skolegården, hvor de andre straks flokkedes om mig for at høre, hvad det var jeg havde lavet overfor Gjerløff. Ingen troede på min historie om den lille fjer, men regnede med, at det bare var en løgn, jeg fandt på.

Dette var min første skoledag på den berømte latinskole, Frederiksborg Statsskole.

Jeg gik på skolen i otte år, idet jeg først tog realklassen og derefter studentereksamen. Det viste sig at være en god statsskole, hvor der var mange dygtige lærere, og hvor jeg fik nogle spændende og begavede klassekammerater. I 1989 fyldte jeg 50, og jeg undrer mig over, at det allerstærkeste billede inden i mig fra den tid på Frederiksborg Statsskole, er billedet af lektor Gjerløff, der står bøjet over mig med ansigtet helt fortrukket af vrede.

I dag er jeg selv lærer i en lille 2. klasse. En dag vil een af mine elever give et portræt af matematiklærer Friis, der skælder ud.

*Chr. Friis Jensen, født 1939 i Tibirke.
Dyrlæge- og litteraturstudier, skovarbejder
i Lapland m.m. 1960-64. Læreruddannelse
fra Silkeborg Seminarium 1967. Lærer i
Silkeborg, Hørsholm, Helsingør. Fra 1976
desuden skolevejleder.*

Tidsbilleder fra en svunden tid - hentet fra en større sammenhæng

af Emil Westi L. Jensen

Løngangsgade 26 "Østerhus", husede mange familier. Der var to hoveddøre, med to-tre trappetrin ned til fortovet.

I stuen til venstre boede familien Wisbye-Anderesen. De havde flere børn, Gunner der var den yngste, var lidt ældre end jeg. Deres far var alle de år jeg husker, ansat i Frb. Slotshave som gartner, og på skift med de andre gartnere og havebetjente i slotsparken hver week-end og i helligdagene. Han bar en flot guldtræsset kasket.

I stuen til højre boede familien Glibstrup-Frandsen. De havde en grønt- og frugthandel i Slotsgade 57 eller 59, som var i forbindelse med købmand Friis-Jensens ejendom. Glibstrup-Frandsen havde en del børn. Der var en pige som blev kaldt "Nutte", og der var Walther, som var den yngste af drengene. Herefter kom Frode og desuden var der en ældre søster og et par ældre brødre.

I samme ejendom boede også en ældre mand der hed Østergård. Han var smed og ansat hos smedemester Jensen i Frederiksværksgade 6.

Østergård var i mine øjne en meget særpræget mand, jeg fornemmede ikke at han var til at slå to ord af. Derimod er jeg ved at tro at man var i stand til at stille sit ur efter ham, når han hver eneste dag spadserede til og fra sin arbejdsplads. Det jeg fandt bemærkelsesværdigt ved ham var den meget særprægede gang han havde, altid den samme monotone kadance, nærmest vuggende afsted og kikkende lige frem og ned. Han bar sort kasket med blank skygge. I munden - og det lige midt i - sad den uundværlige pibe. Han var iklædt en blå busseron-

ne, blå eller sorte arbejdsbukser, og træsko, vistnok spidsnæsede.

Jeg har nogle få gange set Østergård udøve sit virke. Hver gang blev jeg lige benøvet når jeg så ham, med stor dygtighed, sko en hest. Først klappede han hesten og strøg den over siden, for dernæst, med ryggen til hestens hoved, med et snuptag svinge hestens ene ben op i sit skød, så hestehoven vendte bunden op mod hans ansigt. Nu kunne Østergård frit arbejde med begge hænder, hestehoven hvilede fast i det læderforklæde, han nu havde iført sig.

Jeg var imponeret over den snilde hvormed han arbejdede. Han svang værktøjet med en så stor sikkerhed at det var en fryd.

Først blev den gamle sko fjernet med en stor tang, derefter skulle hoven skæres til. Fra den aflange værktøjskasse ved hans fødder snuppede han en hammer og noget der kunne minde om en stor fil, blot var den slebet skarp i den ene side. "Filen" blev holdt til hoven, hvorefter Østergård slog nogle slag så han på den måde fik skrællet gammel og beskadiget hov af. Desuden fik midterstykket en omgang og jeg tænkte: "Hvor længe går det mon godt, det må da gøre ondt på hesten". Jeg havde jo indtryk af at det var en form for bløddele, men den fandt sig roligt i at få "klippet negle".

Når vi går til skotøjshandleren ved vi nogenlunde hvilken størrelse sko vi skal ha', finder et par, får måske lagt en sål i eller får den måske blokket en smule. Hos smeden var der også et udvalg af færdige sko i forskellige størrelser. Når Østergård med

en stor grov fil havde rettet hoven af, snupede han en størrelse han mente passede, målte efter, og så fik skoen en omgang i esssen til den var gloende. Dernæst fik den nogle slag henne på ambolten, før den blev presset ned i den afrettede hov.

Det sugede uhyggeligt i min mave når hoven begyndte at ryge og syde, for ikke at tale om den mærkværdige og særprægede lugt der fremkom, men hesten fandt sig roligt i "torturen". Måske fik skoen atter en tur i esssen, for til slut at blive sænket i en spand vand så det kogte og boblede, inden hesten fik den sat på.

Der var en egen behagelig rolig og harmonisk atmosfære i smedien, hestenes prusten og skraben, esssens syden når blæsebælgen var i gang, den skønne klang fra slagene på ambolten, og ikke mindst syns- og lugtindtrykket. En masse forskelligt værktøj, redskaber, hestesko og andet, stående rundt om, fordelt på vægge, og hængt op i loftet.

Vinterdage blev hestene broddet, der var næsten det samme som når bilerne nu om stunder får pigdæk på. Gennem hesteskoen og op i hoven blev der,

jævnt fordelt, anbragt nogle lange "søm" hvor hovedet var fladt og ragede et stykke ud fra skoen. Når jeg siger fladt, skal det forstås på samme måde, som hvis man lægger et søm på et fast underlag og slår det på siden ude i enden. Man får omtrent samme facon som en brod, blot er brodden forstærket, så der er noget at slide på. Når hesten nu sætter benet til jorden er det brodden der først får vejkontakt, og hindrer den i at skride på de glatte veje. Det var ikke så få heste der måtte igennem sådan en omgang, måske flere gange i løbet af en vinter, der var jo ikke så få mælke- og brødvogne.

Selve smedien lå trukket tilbage på grunden Frederiksværksgade 6 med facaden mod vejen. På begge sider var beboelse vinkelret mod smedien. Bygningen til venstre begyndte med gavlen fra fortovets bagkant. På venstre side af gavlen, nærmest kommunekontoret i nr. 8, var ophængt en lille trækasse med UGF's initialer. I kassen var en glasrude, bag hvilken var opsat en seddel til fodboldafdelingens medlemmer, om tidspunkter og holdopstilling.

Løngangsgade 26, "Østerhus". Foto 1991. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

Imellem bygningerne var der gårdsplads, d.v.s. ikke alt var udlagt som sådan, for på midterstykket langs fortovet var en cementsokkel med et trådhegn. Hegnet stoppede tilpas i begge ender så man kunne køre ud og ind, d.v.s. man kunne køre rundt om den "oase" der var bag hegnet.

"Oasen" bestod primært af et ret stort bassin med guldfisk. Resten bestod af stensætninger og beplantning samt en stor flagstang, et smukt syn og en nydelse for dem der passerede stedet. Jeg har tit stået og betragtet fiskene, når de svømmede rundt mellem vandplanterne.

Området fra lossepladsen til Løngangsgades slutning ved Frederiksværk - banens jernbanespor er nærmest et sumpet engdrag. Her lå kun et par huse på strækningen, og jeg er ikke sikker på om ikke det ene hørte til - og havde indgang fra - Møllebrovej.

Helt ude for enden på hjørnet der afgrænses af Løngangsgade og den sti, der starter her og løber langs jernbanen for at ende ved Roskildevej, lå noget ganske interessant.

Løngangsgade, tv. hjørnet mod Grønnegade.

Når man i dag i fjernsynet ser udsendelser fra u-landene rystes man bl.a. over de elendige og umenneskelige boligforhold, mange må leve med. Vi har fra flygtningelejre set, hvordan man har stablet murbrokker sammen for at skabe lidt læ og som tag benyttet tilfældige materialer.

Her ude - langs stien og Løngangsgade på et stykke jord der lå lidt nede, boede "hundemanden" med det borgerlige navn Peder Larsen.

Peder Larsen var en særpræget mand, eneboer, men ikke sky og afvisende. Jeg tror endog at han var en meget venlig mand. Jeg mindes ikke selv at ha' talt med ham, men har da flere gange set ham tale med forskellige mennesker, selv om han almindeligvis passede sig selv og alle sine hunde.

Jeg har ladet mig fortælle at Peder Larsen oprindeligt var maskinmester og havde sejlet de syv verdenshave tynde. Det undrer mig hvad der har fået denne store kraftige mand til at gå i land og slå sig ned på denne plet jord og bo under disse kummerlige forhold.

Peder Larsen havde bygget sig en "bolig" af

gamle brædder, blikplader, murbrokker og hvad der ellers kunne beskytte for et utidigt vejrlig, sommer og vinter. Foran døråbningen hængte sække. Her var ingen form for vand, elektricitet eller andre faciliteter. Dette vidnede Larsen da også om, dermed mener jeg ikke at jeg betragtede Larsen som - for at sige det groft - en gris. Jeg er ikke i tvivl om at Larsen forsøgte at soignere sig, så godt det lod sig gøre, og det har givet været i koldt vand, måske fra mosen. Jeg kan endnu se for mig hans store næver, barked og revnede af altid at gå og rode med sin hytte, sin cykel, sine hunde og deres jerntøjr og andre ting.

Hundene - der var vel sjældent under en halv snes stykker - holdt tydeligvis meget af Larsen. Jeg tror at han plejede dem godt. Det var ret store hunde, der var bl.a. schæfere og lignende. De havde hver sin bolig. Det var store jerntønder hvor toppen var skåret af, og som var lagt på jorden og derefter delvis dækket med jord så kun åbningen var fri.

Når nogen passerede stedet skabte hundene sig, de gøede infernalsk, hev og sled i deres tøjr. For at hundene kunne få nogen plads at motionere på havde Larsen med passende mellemrum opsat nogle kraftige stolper, hvorimellem der var fæstnet en kraftig hegnstråd. Op til denne hegnsgård hængte han så hundenes jerntøjr fra halsbåndet, herved fik de en halv snes meter at løbe på. Løbetaiden var dog monteret sådan, at ikke to hunde kunne rende på hinanden.

Nogen undres måske over hvordan Larsen kunne klare bespisningen af så mange hunde. Mindst to gange om ugen - ja måske dagligt - kunne man se Larsen komme trækkende med sin cykel. På styret hængte to zinkspande og på hver sin side tøjret til cyklen gik en stor hund. Nogen tid senere kunne man se Larsen for hjemadgående, men nu var spanedene fyldt med kødben og rester fra slagter Hansens slagtehus.

Jeg har nu forladt min position i vejkrydset Frederiksværksgade - Løngangsgade, idet jeg stille og roligt er spadseret ned ad Løngangsgade til nr. 19 hvor jeg stiller mig med ryggen op ad muren og har en dejlig udsigt op ad Grønnegade.

Mit blik glider til højre hen over det mørke asfalt i T-krydset og over kantstenen, hen over fortovet til

det rammer hegnet foran det stykke blomsterhave, der strækker sig mellem hegn og mur på sidebygningen til Løngangsgade 16.

Haven slutter for enden af huset, hvor der nu er en kraftigere bevoksning med træer og buske. Denne bevoksning stopper ved indkørslen til Grønnegade 2.

Her i nr. 2 boede vognmand Bruun i sin lille stænkpuddede, stråttækte, okkerfarvede ejendom. Længen parallelt med Grønnegade var beboelse, medens længen der lå nærmest "De gamles Hjem" og vinkelret på beboelsen, var stald for vognmandens fem heste. I beboelsens første sal, nærmest "De gamles Hjem", boede enke fru Yelva Hansen, Fru Hansen havde tre voksne sønner, Richard, Leo og Otto.

Jeg erindrer kun meget svagt vognmand Bruun. Jeg kan ikke ha' været ret gammel da vognmanden - formodentlig på grund af alder - afhændede sin forretning til en mand fra Lillerød. Denne mand, Søren Andersen, har jeg til gengæld kendt gennem mange år.

Søren havde en søn Ib der var et par år yngre end jeg. Det var ikke fordi jeg legede specielt meget med Ib, men jeg kan helt tydeligt se for mig, en dag hvor vi legede sammen inde på gårdspladsen. I et hjørne af pladsen nærmest stalden lå en stor grusbunke, og hvad Ib og jeg fik ud af den, var ikke småting. Der var både huse, tunneler, veje og meget mere, og det var adskillige timer, vi fik til at gå med at dirigere de små legebiler rundt i grusbunken.

Ikke alene legede vi, men det var nok så meget den behagelige afslappede og fornuftige måde, vi gjorde det på. Jeg har jo ofte oplevet drenge lege, for pludselig at blive dybt uenige om f.eks. det legetøj de var beskæftiget med. Det var gerne den stærkeste, der syntes den bil den anden sad med, var meget bedre end hans, og så opstod skænderiet. Her i grusbunken var der fred og harmoni og måske netop derfor husker jeg det så godt.

Søren Andersen førte som sagt vognmandsforretningen videre og enhver der har en smule kendskab til Nyhuse i nyere tid, vil vide, at det var en vognmandsforretning af anselig størrelse med adskillige store lastbiler, han overlod sin søn Ib, da han selv gik på pension.

Da Søren overtog forretningen og mange år der- efter foregik al kørsel med hest og vogn. Søren havde bl.a. en hel del forskellig kørsel for Frederiksborg Slotssogns Kommune, f.eks. kørsel med brændsel, tømning af skraldespande og tømning af lokumer.

Hvad angår sidstnævnte, har jeg ofte oplevet en tidlig lun sommermorgen - jeg mener det var torsdage - på vej til mit arbejde, at komme ned på vejen i den stillestående luft og blevet mødt af dunsten, man havde efterladt efter tømningen. Det hændte da også der var synlige tegn, hvis en spand var skvulpet over.

Dette giver mig anledning til at berette, hvad Erik - min otte år ældre bror - har fortalt mig. Erik var som stor knægt - han mener selv omkring 14-15 år, d.v.s. i 1939-40 - ansat som medhjælper hos Søren Andersen, hvor han hjalp Tinus Jørgensen der var ansat hos Søren på det tidspunkt.

To gange om ugen startede Tinus og Erik kl. tre om morgenen med at fodre hestene ovre i stalden. Herefter de gik hjem og drak kaffe. Kl. fire startede de i den øverste ende af Grønnegade med at tømme spande fra lokumerne inde i gårdene. Der var afsat to timer til at tømme samtlige spande i Grønnegade og Løngangsgade. De skulle altså være færdige kl. seks, ellers fik de ballade. Alt efter ejendommens størrelse var der et eller flere lokummer, så der var nok at se til.

Mindst to steder i Grønnegade slap de dog for at tømme så tit, det var i nr. 23 "Rosenlund" og nr. 15. Jeg kunne forestille mig nr. 5 "Lindely" havde samme ordning, men jeg ved det ikke. De havde mere "moderne" foranstaltninger, idet man her besørge- de direkte ned i et stort hul, hvorfra det efterhånden flød ud i en stor betonbeholder på gårdspladsen. denne var afdækket med trælåger og jeg ved egentlig ikke, hvor tit de blev tømte. En varm sommerdag var der i området omkring denne beholder, en speciel "odeur". Jeg har selv oplevet den gentagne gange, det var lige før, man kunne se luften stå og simre over låget.

Erik fortalte at han altid undrede sig over, at spandene i Løngangsgade 12 var så fyldte, at de havde det største besvær med at få dem tømte. Det hændte da også at de fik et skvulp op over de lange

læderhandsker. Dette afholdt dem dog ikke fra - som sædvanlig når de nåede vejs ende - at sidde på bukken og "nyde" den wienerbrødsstang Tinus altid gik bagom og hentede i Kirkegaards bageri.

Nu gik turen til "Rabarberkongen", hvor dagens "høst" blev læstet af. "Rabarberkongen" var en mand, der havde et stort stykke jord afgrænset af daværende Kirkegårdsvej - nu Frejasvej - og Tietgensvej, i dag bebygget med adskillige parcel- og rækkehuse. Områdets vejnavn er Gartnervænget. Her i dette område blev der dengang dyrket en enorm mængde rabarber og gødningen leverede beboerne i Grønnegade og Løngangsgade.

Når morgens første job var afsluttet var det tid til tømning af skraldespande. Her var distriktet dog noget større, idet man også kom over i Hillerødsholm-kvarteret, et kvarter min bror betragtede som en art rigmandskvarter. Specielt var der mange rare ting at hente fra spandene i de tre helt nye boligblokke, der netop var opført på det stykke jord, hvor ridehuset fra det gamle Hillerødsholm havde ligget. Det var nu flyttet til Hørsholm og genopført i sin oprindelige skikkelse.

Blandt sagerne man fandt, var en mængde brugbare beklædningsgenstande, der blot skulle vaskes og måske lappes en lille smule. Desuden var det en god fidus at samle alle de kasserede elektriske pærer sammen. Når man slog glasset fra, var der nemlig penge at tjene på det metal, fatningen udgjorde.

Skraldespandene var dengang ikke som nu, lette papirposer. Det var nogle store tunge firkantede galvaniserede jernkasser, der krævede sin mand når den via to kraftige håndtag, skulle svinges op på det stykke læder, der var anbragt på skulderen for at beskytte mod den skarpe kant, spanden havde i bunden.

Min bror fortæller om en episode, han havde en vinterdag med megen frost. Han stod foran en sådan spand et sted på Hillerødholmsvej og tog som sædvanlig fat i spandens håndtag for at svinge den op på skulderen, men spanden rørte sig ikke af stedet. Erik rodede lidt rundt i det øverste lag af spanden for at se hvad der dog kunne være så tungt, men det var tilsyneladende almindeligt køkkenaffald. Han prøvede en gang til men den rokkede sig ikke.

Grønnegade, tv. nr. 3 "Hedebohus", dernæst nr. 5, "Lindely" (nu nedrevet).

Så måtte han have fat i Tinus og bede ham hjælpe sig. De tog fat i hver sit håndtag, men spanden blev stadig stående.

Tinus mente, at spanden var frosset fast, hvorfor han med sin støvle gav den et ordentligt spark hvorved spanden væltede og ud flød det med køkkenaffald, samt et helt læs mursten. Det hele fik lov at ligge og flyde, for også dengang var der visse regler for, hvad en skraldemand måtte benyttes til.

Der kunne dog også være andre årsager til at en spand var tung. Dengang fyrede de fleste med fast brændsel og fik derved en masse aske. Det var ikke altid lige let at få plads i spanden både til affald og aske. Var man så snu, at man overhældte asken med vand sank den sammen, og der blev plads til meget mere. Man kan nok tænke sig til konsekvensen en frostvinter. Det blev en enorm tung sag at flytte rundt på.

Når Erik var færdig med at hjælpe Tinus, enten det var med lokumstømning eller kørsel med skrald, spændte han den brune hest for en anden

vogn og så kørte han med brændsel, også en kommunal foranstaltning.

Erik fortæller om en tur han aldrig glemmer. En kold vinterdag hvor det var meget glat skulle han bringe brænde og tørv til nogle aftagere på "Bymosegården". Dette brændsel skulle han hente på Carlsbergvej. Der havde kommunen nogle lange sorte skure med tørv og brænde på området, omtrent hvor Amtsgymnasiet nu ligger.

Med fuldt læs startede Erik turen mod "Bymosegården" ned ad Carlsbergvej, videre ad Hammersholtvej, Sdr. Banevej og ned ad Hostrupvej, men nu var det ved at gå galt. Som sagt tidligere var det meget glat, vognen havde fuldt læs og så viste det sig at bremsen ikke virkede. Erik havde det største besvær med at holde hesten tilbage. Han prøvede at styre mod kantstenen. Måske kunne det bremse farten lidt. Det hjalp dog ikke og vognen fik mere og mere fart på.

Hesten prustede og stønnede og blev nærmest skubbet kraftigt frem af den tunge vogn, da den

havde meget svært ved at få fodfæste på den glatte vej. Det gik i susende fart over vejkrødset ved restaurant "Sjælland" og Nordstens fabrik, der var heldigvis ikke så trafikeret som i dag. Herefter blev vejen mere plan, farten løjede af og Erik kunne ånde lettet op.

Næste morgen, da Erik mødte på arbejde, spurgte Søren ham hvad han havde gjort ved den brune. Erik svarede, at han da ikke havde gjort noget ved den. Det kunne Søren ikke rigtig forstå.

Så kom Erik i tanke om gårdsdagens uhyggelige køretur og fortalte Søren om den. Nu forstod Søren det hele meget bedre. Han fortalte Erik, at den brune lå død ovre i stalden. Den anstrengende køretur havde været for skrap for den. Erik blev naturligvis meget ked af det han her hørte, men blev dog ikke bebrejdet noget.

Grønnegade 4 "De gamles Hjem", har ikke ændret sig væsentligt. Der er kommet ny trappe ved hoveddøren, men ellers er der ikke sket de store forandringer i det udvendige.

Forstanderinden på hjemmet hed frk. Skjoldager. Jeg opfattede hende altid som en skrap dame, men aner egentlig ikke om det var med rette.

Jeg finder det skønt når børn har fantasi, det kan der komme meget ud af. Jeg var selv også besjælet med en masse hvilket bl.a. fik mig til at sammenligne frk. Skjoldager med "Familie Journalens" Rasmine fra tegneserien "Gyldenspjæt", vel nok fordi frk. Skjoldager var meget hjulbenet og ikke særlig kraftig.

Jeg stiftede egentlig ganske godt bekendtskab med "De gamles Hjem", d.v.s. kun kælderregionen og det hovedsagelig om natten. Når sirenerne hylede luftalarm var det om at komme i tøjjet i en fart og så gik det rask afsted over i kælderen.

I kælderen var der lavet ekstra loftafstivning med nogle store bjælker. Vinduerne var blændet af med nogle kasser, hvori jeg formoder, at der var sandsække.

Jeg husker faktisk ikke hvad man foretog sig hernede, medens man ventede på den lange konstante hyletone der bekendtgjorde at alarmerne var forbi, men jeg vil tro vi børn faldt i søvn.

En sådan luftalarm lærte mig engang, hvor vigtigt det er, at man har en vis orden i sine ting. En nat

blev vi vækket af den hylende sirene. Op af sengen og på med tøjjet, hen i kælderen, og så skulle jeg tisse. Dette skulle vel ikke være noget stort problem, med mindre man som jeg, havde vendt underbukserne forkert, så gylpen vendte bagud, ikke en rar situation når det skal gå stærkt.

Efter den nat huskede jeg altid at anbringe mit tøj i en bestemt orden på en stol ved min seng så jeg hurtigt, selv i mørke, var i stand til at klæde mig hurtigt og perfekt på.

Vi skulle også gå varsomt med lyset. Der måtte endelig ikke trække noget ud bag det sorte papirmørkelægningsgardin, så for en sikkerheds skyld foregik påklædningen i mørke.

På et tidspunkt hen mod jul, oprandt den dag, hvor Peter Sørensen gris skulle slagtes. Det var en stor oplevelse, når man baksede med at få den skrigende gris slæbt frem til - og få den anbragt på - den dør, man havde lagt til rette på et par træbaljer på gårdspladsens toppede brosten. Det var i området nær vandposten, der forresten altid skulle spædes, før man kunne pumpe vand.

Jeg husker ikke hvem der slagtede grisen, men det kan meget vel have været slagter Alfred Andersen fra Grønnegade 3, da han tog meget rundt og slagtede.

Apropos Alfred Andersen, så har jeg en lille pudsig beretning om ham. En tidligere kollega fortalte mig engang, at Alfred Andersen gerne hjemmeslagtede for hans bedstefar, der boede på Harløsevejen. Det var Alfreds store fornøjelse, hver eneste gang han skulle slagte, at få alle de sammenstimmende unger - til at "hoppe på" hans tossestreger. Det gik ud på, at børnene skulle finde et eller andet, en bønne, dåse eller spand. Den skulle de holde under grisens hale, for, som Alfred sagde: "Det øjeblik jeg stikker den vil der komme penge". Der kom godt nok noget idet han stak, men absolut ikke hvad han havde lovet, hvilket var til enorm stor morskab for Alfred.

Når Peter Sørensen gris var lagt vel til rette på døren, tog Marie - der var en temmelig fyldig dame - plads ved grisens hoved, og anbragte en stor grydeded sine fødder.

Grisen skreg i sin døds kamp og ikke mindre da kniven blev stukket i halsen på den. Ud sprøjtede

blodet lige ned i Maries gryde hvor hun med fuld kraft rørte rundt med en træslev samtidig med at hun fra en pose hældte nogle gryn i gryden, et led i hele processen for at fremstille blodpølse. Grisen skreg og pumpede stødvis blodet ud, men efterhånden blev dog både mængden af blod og grisens skrig og øvrige reaktioner svagere og svagere.

På et tidspunkt kom der gang i det kogende vand og nogle såkaldte skrabehorn. Med disse horn fjernede man grisens børster og øvrige hårvækst. Efterhånden blev den helt fin og marcipanagtig. Når man endelig var tilfreds med resultatet blev døren med grisen rejst op på højkant, hvorefter Alfred lagde et snit i grisen og sprættede den op så tarmene væltede ud af den. Slutteligt blev grisen hængt til afdrypning og afkøling.

Peter Sørens Børge, der var et par år yngre end jeg, kom en dag og spurgte mig om jeg ville se moster. Jeg havde formodentlig hørt at hun var død så det har nok mere været nysgerrighed end høflighed der fik mig til at acceptere tilbudet.

Det var i og for sig både spændende, mystisk og lidt uhyggeligt at opleve. Børge førte mig op af trappen og ind gennem døren til den store mellemgang. Der var kisten - uden låg - anbragt på nogle bukke og moster lå midt i den sirligt og nydeligt pakket ind i hvidt linned.

Det jeg fandt uhyggeligt ved situationen var da Børge fjernede et hvidt silkelommetørklæde der var anbragt over mosters ansigt, som nu kom til syne. Hun lå med lukkede øjne og mund, men skønt munden var lukket så man tydeligt en af fortænderne fra hendes overmund, den hvilede mod underlæben.

Jeg er ikke sikker, men vil mene at det var karetmager Frederik Pedersen der ejede Grønnegade nr. 17. Han boede selv på første sal med sin kone og sine døtre. Jeg husker ikke hvor mange døtre, blot at den ældste hed Alice og en anden hed Hanne.

Selve det hvidkalkede murstenshus, der var ret stort, var midtfor bygget op i førstesals højde. Her havde Frederik Pedersen to vinduer lige over købmandsbutikken.

Grønnegade 4, "De gamles Hjem". Foto 1990. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

Under Frederik Pedersen havde købmand Alex Petersen sin forretning, der var et par trappetrin op til den grønmalede butiksdør. Straks man trådte ind i butikken havde man på venstre hånd en ca. tre meter lang disk der strakte sig vinkelret fra døren og ind i lokalet.

Disken, der var almuegrøn - som det øvrige inventar - var på bagsiden forsynet med en mængde skuffer indeholdende sukker, mel, gryn og andet, der forhandlede i løs vægt.

For enden af disken var anbragt en kaffemølle med en stor forkromet tragt og når en kunde skulle ha' en fjerding kaffe tog købmanden med en speciel halvrund ske en portion kaffebønner fra en stor pose, lettede det forkromede låg på den store tragt, og hældte bønnerne ned. Det knasede og skurrede når bønnerne ramte valsen før de som "malede" bønner havnede i skuffen under møllen.

Der bredte sig en skøn duft i hele lokalet når købmanden fra skuffen skrabede de friske kaffebønner sammen, hældte dem i en pose, og vejede den rette portion af, og næsten i samme bevægelse rakte ud efter, enten en lille Richs eller Danmark. Det måtte der til for at strække de dyre bønner.

Vinkelret på disken, men et passende stykke fra denne - så der var en åbning man kunne passere igennem - var en anden disk, der strakte sig til højre i lokalet, til den ramte skillevæggen. Denne disk var med glasplade, og de øverste femten-tyve cm. udgjorde en montre. Her havde købmanden forskellige effekter, gaveartikler, piber og andet.

For enden af disken var anbragt et flueskab indeholdende en hel leverpostej, der solgtes i større eller mindre stykker, to tre forskellige oste, samt et stykke røget flæsk, der solgtes i flere eller færre skiver. Ved siden af flueskabet stod en stenkrug med ansjoser.

Jeg har sjældent - eller snarere aldrig - set købmanden sælge ost, leverpostej eller ansjoser, uden at han selv snuppede en smagsprøve med. Ansjoserne snuppede han i halen, hev dem op til munden, hvor han lod det hele forsvinde. I butiksklokalet var anbragt et par grønmalede taburetter og det var helt naturligt, at især de ældre mandlige kunder sad og fik sig en hyggelig sludder og en bager eller to.

Jeg husker tydeligt netop sådan en dag, hvor jeg var inde og handle. På taburetten ved glasdisken nærmest flueskabet sad snedkermester Rasmussen i sin flotte sorte habit, og nød en pilsner. Døren gik op og med lidt besvær kom først stokken og så den gamle vicevært Thomsen til syne.

Da siger snedkermester Rasmussen til ham: "Nå din gamle trolld, skal jeg ikke snart sømme en kasse sammen til dig?". Rasmussen fabrikerede ligkister i sit værksted, det lå i baghuset til nr. 19, og var desuden bedemand. Jeg husker ikke hvad Thomsen svarede, men jeg har ikke glemt at der vel næppe gik mere end fjorten dage til tre uger efter denne episode så døde snedkermesteren.

Det må vel kaldes nemeses!

Skulle man købe spegesild - hvad der var meget dagligdags - blev de hevet direkte op fra en trætrønde på gulvet. Et andet sted på gulvet bag disken, stod der mel- og sukkersække. Mellem disk og bagvæg var en smal gang, hvor købmanden og hans kone kunne passere rundt for at hente de varer, der blev bedt om. Det kunne være fra de før omtalte skuffer eller fra de hylder, der var placeret på bagvægen. Midt for den grønmalede disk ved butiksdøren var der i væggen bag disken en dør ud til et baglokale, hvor man havde lager.

Umiddelbart inden man passerede døren hængte der på væggen højre side en petroleumspumpe. Når kunderne kom med deres dunke satte købmanden dunken hen under hanen og trak sidevejs frem og tilbage i pumpestangen til det ønskede antal liter var fyldt på.

Der var en pragtfuld atmosfære og et dejligt miljø i butikken. Straks man kom inden for slog alle de mangeartede dufte en i møde, spegesild, ost, kaffe, petroleum og hvad der ellers kunne afgive dufte, alt i en skøn forening der frembragte en rigtig høkerduft og ikke som i dag hvor alt er sterilt og vakuumpakket.

Købmanden var en hyggelig og spøgefuld person der ofte drev gæk med os unger. Jeg erindrer bl.a. et nummer, han engang lavede. På en af hylterne havde han nogle store glaskrucker stående. De indeholdt forskellige ingredienser til husmoderens brug, krydderier og andet. Et sådant glas morede det ham at lade os snuse til, det var noget hvidt

Grønnegade 17, "Købmanden" og "Slotskonditoriet". (Lokalhistorisk Arkiv, Hillerød).

pulver. Ved den mindste smule betænkelighed fra vores side satte købmanden selv næsen hen til glas­set og tog en ordentlig indhaling med en mine som nød han det. Herved forsvandt vores mistro og man efterabede købmandens indhaling med det resul­tat at tårerne øjeblikkelig begyndte at rende fra øjnene ned over kinderne. Glasset indeholdt hjortetakssalt.

Når købmanden tilsyneladende var upåvirket skyldtes det en operation han havde fået foretaget i sin næse og derved havde mistet sin lugtesans.

En anden ting købmanden "optrådte" med var, når han for både børn og voksne, lettede en sæk sukker fra gulvet ved hjælp af sine tænder og kun dem, idet han holdt begge hænder på ryggen. Jeg ved ikke, hvad en sådan sæk vejer, men det er adskillige kilo.

Ved siden af købmanden lå en anden butik, Slotskonditoriet, der her havde brødsalg. I tilknytning til butikken, men ud mod gårdsiden, var der en lejlighed. Her boede Th. Carlsen og hans ko-

ne. Fru Carlsen passede butikken, der foruden brød også havde is og mælk.

Det hændte at hr. Carlsen gav et nap med i butik­ken, når han var hjemme til middag eller havde fri. Hr. og fru Carlsen var iøvrigt svigerforældre til "Larno".

Indgangen til butikken skete via en lav trappe­sten og en butiksdør med rude i. Når man åbnede døren berørte den øverste del af døren en fjeder­påvirket kontakt der via et batteri fik en klokke til at ringe.

Inden for døren til venstre var anbragt en lang hvidmalet trædisk. Det eneste jeg husker på disken var en stabel tyndt hvidt silkeagtigt indpkningspa­pir, hvor der som regel på det øverste stykkes ene hjørne var en blyantsudregning fra forrige handel.

Ud for det lille butiksvindue stod træbakker med wienerbrød og flødeskumskager. På siden af bak­kerne stod malet med store sorte bogstaver "Slots­konditoriet". På skille­væggen ind mod købmanden var på en hylde anbragt fransk- og rugbrød.

Følger vi væggen mod højre, var der næsten hene i hjørnet, anbragt et køleskab, men ikke som vi kender dem i dag. Det var en hvidmalet firkantet trækasse, vel knap een meter på hver led, måske var den en anelse højere, med fire lave træben.

Foroven var et par håndtag fastgjort til hver sin lem eller luge om man vil. Skulle man købe en ispind, lettede fru Carlsen en af lemmene der var ret tykke, og på indersiden beklædt med zinkplade hvorefter hun fra kassens dyb fremdrog den ønskede is der i de fleste tilfælde var en rund vanille, det var de billigste.

Køleskabet blev ikke afkølet med strøm, men med tøris. Jeg ved egentlig ikke hvordan det blev fremstillet, men husker at det dampede kraftigt i fri luft og at vi blev advaret mod at røre det, da vi ellers kunne pådrage os forbrændinger. Foruden tøris blev der med en lille skovl - den lignede nærmest dem man brugte i sin koksspand - hældt noget ned der kunne minde om små isterninger. Jeg mener at det var salt.

Det var en hel lille ceremoni når ismanden kom.

Først skulle køleskabet tømmes for gammel tøris og salt som blev henkastet i rendestenen uden for butikken, hvor det så lå og dampede, til vind og vejr fik bugt med det. Så blev der lagt ny tøris i og skovlet salt ned inden de friske ispinde blev anbragt.

Gik blikket til højre langs bagvæggen mod døren til lejligheden, så man umiddelbart op ad dørkarmen, en gammel vægtefon, jeg mener at kunne bestemme den til årgang 1885. Den var meget flot udført i træ. Midt i den sad en tragt hvori man talte. Under denne var en skrivepult og på venstre side hængte i en gaffel et rør som man løftede af og lyttede i. På højre side fandtes håndsvinget man drejede rundt på for at få forbindelse med centralen.

Jeg ved ikke, hvad tid slotskonditor Larsen bragte franskbrød og rugbrød ud til fru Carlsen, men wienerbrød og kager kom han med i løbet af formiddagen. Han kørte det i sin store sorte privatvogn.

Utallige er de store medaljer og napoleonskager jeg og mine skolekammerater har sat til livs, når vi på vej hjem fra skole aflagde fru Carlsen et besøg. De kostede 35 øre stykket.---

Emil Westi Lyngkvist Jensen, født 1932 i St. Fuglede. 1947-55: Telegrafbud, senere rødt postbud ved P&T. 1955 aspirant ved KTAS linieafdeling. Fra 1977 telefonformand.

Erindringer fra min barndom

af Peter Stendahl Johansen

Når jeg her vil fortælle om min barndom, er det fordi, jeg mener at have haft en ualmindelig dejlig, minderig barndom, som når tankerne går tilbage giver mig lyst til at lade andre opleve en del af livet og vores lege i mit barndomshjem.

I en af Danmarks skønneste egne - nær Frederiksværk - nærmere angivet den yderste del af Strandvejen, der kaldes Bjørnehoved, har jeg trådt mine børnesko, fra jeg blev født og til jeg var 14 år og kom på landet for at tjene hos bønderne.

Da jeg kom til verden, var Bjørnehoved kun en halv snes huse i spredt fægtning med almindelig grusvej ret igennem. Med bakkerne på den ene side af vejen og et stenkast derfra - på den anden side af jernbanen - Roskilde Fjord. Bakkerne er højdedrag, der er flere kilometer langt og strækker sig fra Hvide Klint til Arrenakke nordøst for byen.

Dengang var bakkerne næsten uden bevoksning, med nogle enkelte selvsåede fyrretræer, noget tjørnekrat blandet med enebær og nogle spredte lyngklatter. Disse bakker var vel nok det største aktiv i vores lege. Imellem bakkerne og fjorden lå ca. 3 tønder land, der delvis var bebygget. Denne jord havde tilhørt mine bedsteforældre, der stadig ejede den del, der endnu ikke var bebygget. Jorden blev drevet som landbrug, og bedstefar havde endnu en ko og nogle grise og høns. Samtidig arbejdede bedstefar på jernstøberiet som former for at supplere indtægten.

Bedstefar og bedstemor havde 4 børn. 1 pige og 3 drenge, hvoraf min far var den yngste.

Min far og mor blev gift i 1911. Far var da ansat

som landpostbud. Fast arbejde uden risiko for at blive fyret men ikke særlig højt lønnet. Far tjente derfor også lidt ekstra ved et job som tjener på hotellet, når der var bal.

Far og mor fik hurtigt 6 børn efter hinanden. Fra 23/1 1912 til 12/11 1917 kom 5 drenge og en pige til verden. Pigen blev født som nr. 3 i rækken i januar 1914 og blev kun 2 1/2 år, idet hun døde under den spanske syge i 1916-1917 - jeg kender ikke datoen. Så da jeg blev født i november 1917, var vi kun 5 ialt.

Jeg nåede aldrig at se min far, for i foråret 1917 blev far syg af nogle bylder, for hvilke han blev opereret. Operationen udmundede sig i en blodprop, som medførte døden. Mor var da alene med 5 drenge, hvoraf den ene endnu ikke var født.

Far og mor havde, da de blev gift, ladet bygge et hus på en grund ikke langt fra bedstefars hus, som var en bryllupsgave. Huset var godt og velbygget, havde en 3-værelses lejlighed i stuen og en 2-værelses lejlighed på 1. sal, så vi havde da et sted at bo. Vi lejede så den nederste lejlighed ud, da vi kunne få størst leje på den bolig og boede så selv ovenpå.

I de første år var der intet udhus men kun et gammelt skur til brændsel. Som noget af det første jeg kan huske, var da vi fik bygget det nye udhus, et hus 4 meter bredt og 10 meter langt, der indeholdt et værelse, vaskehus og brændselsrum samt lokum. Huset havde tegltag med loftrum, der blev brugt til pulterrum.

Vi havde selv en brønd i gården med dejlig koldt, klart vand. Når vi vaskede, måtte vi pumpe

vandet op med håndkraft og bære alt vandet både til kogning og skylning ind i vaskehuset.

Efter at udhuset var bygget flyttede vi hver sommer ud fra vores lejlighed og ned i udhuset, der blev intermistisk indrettet med køkken i vaskehuset og i værelset stod en gammel slagbænk, der kunne trækkes ud. I den sov mine to ældre brødre. Jeg sov sammen med mor i en enkeltseng, og de to ældste sov oppe under taget i en gammel træsenng. det kunne være en varm sag, men de overlevede. Vores lejlighed blev så lejet ud for feriegæster hele sommeren fra midt i maj til hen i august. Vi fik en fast pris pr. overnatning for sengetøj og rengøring. Det var en god hjælp til økonomien. Vi nød at bo i de primitive forhold; der skulle ikke bæres vand eller brændsel op, så det slap vi for.

Om sommeren havde mor samtidig arbejde på pensionatet, hvor hun hjalp med at gøre rent og med servering. Også her tjente hun gode penge, selvom lønnen var lille. Jeg kan endnu se mor, når hun gik med sit hvide, stivede forklæde og sin strikkede trøje over skulderen. Bagefter var der 5 unger, der skulle fodres og vaskes om, så dagen var lang.

Senere på året i september-oktober, når kartoflerne skulle pilles op, var der bud efter konerne, og i 3 til 4 uger lå de og skrabede i jorden med de bare hænder efter kartoflerne, der var pløjet op, og derfor gemte mange sig under mulden og skulle jo gerne findes. Kartoflerne blev så kastet op i en stor v-djekurv, og når kurven var fuld, blev den båret hen til hestevognen, som derefter blev kørt hjem og tømt af i en stor bunke, som man kaldte en kule, der senere blev dækket til med halm og jord for at blive solgt senere på vinteren.

Det var hårdt arbejde for mor, der af statur var meget lille, og betalingen for det lig nul. De fleste steder var det på akkord, man fik hver 5. eller 6. kurv kartofler til deling, så kunne man sælge dem eller selv bruge dem. Prisen på en tønde var ca. 3 kr.

Der skulle mange penge til, og selvom mor fik en lille pension efter far, var det ikke let at styre. Vi var meget heldige at have nogle gode naboer, hvis drenge var noget større end os, så når de var vokset fra tøjet, imens det endnu var noget værd, fik vi det. Min fars søster, der var syerske, syede en hel del nyt til os af gamle ting, der endnu kunne bruges.

Efterhånden som vi voksede op, begyndte vi alle at tjene penge ved at have bypladser i kiosk eller købmand, eller hvad der bød sig. Mine 3 ældste brødre, Aksel og Erik, var i mange år ansat som avisdrenge i en kiosk. Hver dag skulle en af dem møde i kiosken for at gå byrinder, og hver søndag morgen skulle der udbringes aviser. De var meget velansete hos kunderne for deres rappe ben og kvikke svar.

Da de blev konfirmeret, fik de hver en guld-tyvekroner som gave af kioskejeren.

Hans var bydreng hos en købmand, hvor han hjalp med at tappe petroleum og sprit af samt at veje stødt melis og mel af, når der var tid til det, imellem at han bragte varer ud.

Karl og jeg, som var lillebror, fik arbejde på et lille vaskeri, hvor man næsten kun vaskede skjorter. Dengang blev skjorterne vaskede, stivede og strøget, og man havde løse flipper, så man kunne bruge skjorten flere gange, hvis flippen var snavset. Om mandagen hentede vi vasketøj, og om lørdagen bragte vi det færdige tøj ud til kunderne, hvor

Forfatterens far.

vi også modtog penge, så der var et regnskab, der skulle stemme, når vi kom tilbage. Vi fik fast 2 kroner om ugen, derudover var det også ret almindeligt, at vi fik drikkepenge, oftest 5 eller 10 øre op under jul.

De første penge jeg kan huske at eje var for mig en dyrebar skat. En hel kroneseddel - størrelsen husker jeg ikke - som lå godt gemt i min sparebøsse. En dag kom en nabokone forbi med en lille pige i barnevognen. Mødrene stod og snakkede, og alt imens stod jeg og betragtede det lille væsen og var meget betaget. Da spurgte moderen, om jeg kunne tænke mig at købe hende. "Ja", sagde jeg og stod og betænkte mig lidt. Det ville være dejligt at have sådan en lillesøster, men bare jeg nu havde penge nok, jeg fortalte så, at jeg havde en pengeseddel, og den måtte hun få, hvis jeg så måtte få pigen, og at jeg kunne hente dem med det samme - men så fik de travlt med at snakke om noget helt andet. Jeg var vel 3 år dengang.

Hos mine bedsteforældre boede min faster og hendes søn, Hugo, der var atten år ældre end mig. Han kom på flere måder til at præge min barn- og ungdom. På mange måder en hård negl, der ikke gik af vejen for et rask lille slagsmål og tog det ikke så nøje med et par flade, hvis han syntes, vi havde førtjent dem.

Hugo gik på jagt både på landet og i vandet. Ved mørkets frembrud tog han sit gevær og gik ned til stranden og sad i skjul i sivene og ventede på, at ænderne skulle tage til stranden for at æde. det var tit helt mørkt, når han kom hjem. Ofte havde han et par vildænder med. Han var også en ivrig fisker og satte garn og kroge og har hentet mange middage hjem fra fjorden. Om vinteren når isen havde lagt sig i fjorden og var sikker, havde han en isbåd, som han riggede til hvert år. Sejlet havde han fra jollen - et latinersejl.

Når man stangede ål, huggede man hul på isen og med en lang stang - ofte 5-6 meter lang - hvorpå der var fastgjort et ålejern, som man stødte ned i den bløde bund, hvor ålene havde lagt sig til hvile for vinteren. Ålejernet holdt dem så fast, så at man kunne trække dem op gennem hullet i isen. Man begyndte med at støde lodret ned og gik derefter som en spiral udefter, så langt det var muligt.

Når Hugo så skulle ud og stange ål, fik min bror Karl og jeg lov til at komme med, og mens Hugo fiskede, kørte vi så med isbåden. I god vind kunne man nå en hastighed over 100 km/timen. Jeg mindes især engang vi havde været helt ovre ved skoven ved Jægerspris Slot. Der havde været mange ål, så det var begyndt at mørkne, det stormede fra nordvest, så vi havde vinden ind agten for tværs. Der havde været mange ude at stange ål den dag. Flere var kørende på isbåd, og da vi skulle hjemad, var der flere, der fik lift, så vi var flere voksne plus et par drenge på vores. Vi startede omtrent samtidigt, og da båden kom i fart, var det spændende at se, hvem der kunne komme først. I den hårde vind knagede og peb det i riggen - og hu-hej hvor det gik. Vi kom alle velbeholden hjem, men koldt var det.

Jeg har allerede beskrevet, hvordan vi sejlede med isbåd om vinteren. Det var ikke den eneste leg, vi havde på stranden. Skøjter har jeg aldrig selv haft, men det skete, at jeg fik lov til at låne et par af min ældre bror, men havde kun gummistøvler eller træsko at spænde dem på, så det blev aldrig rigtig til noget.

Men i stedet havde vi vores slæder og en spids pig-kæp, og med dem kunne vi få en anelig fart på. Det var altid sjovest, når isen lige havde lagt sig, og hvor der var et lille udløb fra en kloak - der var isen altid tyndere - der var det mest sjovt at køre. Man kunne mærke, hvordan isen gyngede, imens slæden fór afsted. For det meste var der ikke meget vand under isen, så der kunne ikke ske de store ulykker.

Værre var det om foråret, når isen var ved at bryde o. Mange gange har jeg oplevet, at en vestenstorm har skruet isen op på engen og helt op til jernbanelinien, og når isen skruede, brækkede den i store stykker langt ude, og der var det allermost spændende at springe fra flage til flage. Tit fik man en våd sok, men engang gik det galt. En flage knækkede, og der stod jeg i vand til brystet. Så var det bare om at komme op og hjem. Så var der stuearrest den dag.

Når jeg nu er igang med vinterens aktiviteter, må jeg ikke glemme at fortælle om vores allerbedste vinterleg. Vi havde jo fjorden på den ene side af vejen og bakkerne på den anden. Fra tidernes morgen

vel en skrænt ud mod havet, derfor sikkert de stejle skrænter, der rejste sig 40 meter op lige bag vores hus.

Når vi færdedes op og ned af bakkerne, var det med en stenbuds færdigheder og elegance. Vores færden op og ned havde givet os en utrolig sikkerhed. Bakkerne bag os rejste sig med 60-70 graders stigning. Der var så stejlt, at hvis ikke vi havde haft nogle gamle spor, som vi igennem årene havde trådt, ville det næsten være umuligt at kravle op.

Det var for os en hel sport at se, hvem der kunne løbe hurtigst op til stien og ned igen.

En højdeforskel på ca. 20 meter. Opad var en kraftprøve - nedad var det teknik. Benene gik som trommestikker fra det ene trin til det andet. Det skete indimellem, at man mistede balancen, så måtte man tage turen på ryggen eller maven. Det kunne godt hænde, at man havnede i nogle enebærbuske, og det var ikke særligt spændende. Der skete aldrig alvorlige ulykker, selvom det så halsbrækkende ud.

Igennem årene var der hentet en masse grus i en grusgrav omtrent midt i bakken, og derfor var der lavet en masse veje, hvor hestevognene kunne køre. Alt dette længe før min tid, for nu var alle disse veje groet til med græs og blev kun benyttet af turister. Vejene var nogle steder meget smalle og med en ret stejl skråning på denne ene side. Disse veje brugte vi til slædekørsel, men de kunne bedst benyttes, hvis man brugte styrestang, det vil sige en lang tynd, bøjelig gren fra hasselnød eller allerbedst en 3 meter lang bambusstang, som man holdt bag slæden som ror. Det fungerede helt perfekt, når man havde øvet sig lidt.

På det tidspunkt var det ikke almindeligt at have et par ski, så vi fik en venlig snedker til at lave et par ski ved at spidse et par brædder, hvorefter vi kogte spidserne i en gryde, og ved at sætte dem i spænd, blev de bøjet lidt ude i spidsen, så de gik ovenpå sneen. Der blev så sat et par lærredsremme tværs over på midten af skien, hvor man stak foden ind, styrerille var der ingen af. Et par hasselkæppe til skistave, og så gik den derudad på skift. Vi havde kun gummistøvler, og det var ikke alle, der passede lige godt ind i remmene på skiene. Senere da min bror Hans blev konfirmeret og kom i lære som tømrer, fik han råd til at købe sig et par rigtige ski.

Når jeg nu er ved bakkerne, må jeg også fortælle om vores udfoldelser her. Det kan næsten ikke beskrives, hvor stor værdi de havde for os børn, især om efteråret og vinteren. Når det var ved at være for koldt til at være ved stranden, søgte vi automatisk op i bakkerne. Her var en masse muligheder for at lege. I det lille område, der kaldes Bjørnehoved, var der ret mange børn fra 8-14 år - vel 20 drenge og piger, og når eftersommeren satte ind med blæst begyndte vi at flyve med drager. Vi lavede dem selv af nogle tynde pinde, som vi fik hos tømmerhandleren eller fandt på lossepladsen. Der blev så sat snor rundt om enderne og sat brunt indpakningspapir, limet med melklister, på og lavet en lang hale af avispapir bundet sammen med snor. Ikke alle var lige gode, men øvelse gør mester.

Drageflyvning kræver blæst, og det var ikke altid, at det blæste, så fandt vi hurtigt på noget andet. Vi byggede huler imellem træer og buske af grene og mos. Ved at sætte grene i jorden tæt ved hinanden og fylde op med mos kunne man lave en væg, som var helt tæt og et tag, som det ikke regnede igennem. Mos var der nok af. På nordsiden af bakkerne kunne der være tykke dyner af mos, så når man tog med begge hænder, kunne man få en stor klump. Til at transportere det på lånte vi en af bedstefars kornsække, og han kunne ikke forstå, hvor hans sække blev af, for vi glemte ofte at levere dem tilbage.

Når vi så havde bygget hulerne, skulle vi bruge dem til noget, og begyndte så at lege røvere eller soldater - fantasien manglede ikke.

Som det fremgår af min beretning har vores barndom ikke været præget af særlig megen luksus. Vores lege både ude og inde var meget primitive og med små hjælpemidler og en masse fantasi.

Om vinteren, eller når vejret var dårligt, fandt vi de gamle sager frem. Der var altid et eller andet, der kunne bruges, og som kom til ære og værdighed igen. Der var Ludo, Halma, Dam, Mølle, Skak, og ofte var der i bladene forskellige spil til terninger, som vi klippede ud og limede på pap.

I skolen brugte vi tavler lavet af skiffer, hvorpå vi skrev med griffel, der let kunne viskes ud. Disse gav os mulighed for at lege trip, trap, træsko eller kryds og bolle.

Tampen brænder eller at gemme fingerbøl var noget vi altid kunne lege om aftenen, for det larmede ikke. En leg vi også brugte meget, når vi ikke måtte larme, bestod i, at man satte en masse prikker i lodrette og vandrette rækker, så de dannede en firkant. Man skiftedes så til at sætte en streg fra prik til prik. Opgaven var så at lave flest firkanter. Havde du lavet en firkant, måtte du sætte en streg til o.s.v. Det skete ofte om vinteren, at min bror, Karl, og jeg var hjemme hos min bedstefar, der var meget tunghør. Han var meget glad for at spille kort. Vi spillede mest seks-og-tres. Når vi skulle melde trumf, pegede vi på ruderne, tog os til hjertet, kløede os i håret eller bankede i bordet alt efter, hvilken farve man meldte. Det havde vi megen sjov af.

Radioen var så småt begyndt at blive almindelig i hjemmene rundt omkring. Men vi havde ingen mulighed for at anskaffe en sådan, så i stedet havde vi en god ven, der var gammel sømand, hvor vi kunne komme og høre radio. Det var altid når ugens »Familien Hansen» var der, at vi skulle derhen. Mor elskede radiospil af alle slags.

Senere fik vi selv et krystalapparat med hovedtelefoner, og når vi lagde hovedtelefonerne i en krystalskål, kunne man høre det i hele stuen.

Når man sådan lader tankerne glide tilbage, er der en masse ting, der kommer frem - nogle står især tydelige.

På en skråning i en slugt stod der nogle unge, slanke asketræer ca. 15 cm i diameter i brysthøjde vel 12-15 meter høje. Vi var nogle drenge, der skulle se, hvem der turde kravle højest op. Det gik også godt, men når man er oppe i toppen, er det fristende at gynte frem og tilbage. Det gik også godt et stykke tid, men så pludselig - da jeg var tilbage - lød der et knæk, og toppen brækkede af, der hvor mine fødder var placeret på to grene. Jeg slap toppen og var på vej ned, men faldt vel kun et par meter, hvorefter jeg landede i armene på en af mine kammerater. Til alt held holdt han fast, så vi ikke faldt videre. I det fald ramte min næse en stub, hvor der var brækket en gren af, en flig af stubben gik ud igennem mit næsebor, og der blev også en revne i overlæben. En ordentlig en på tuden havde jeg fået, og da jeg tog mig til næsen, løb blodet af mig. Jeg klatrede nogle grene ned og sprang så de sidste par meter, tog min

skjorte af og holdt den for ansigtet, mens jeg løb hjem. Min mor var ikke hjemme, så jeg løb hjem til min faster, der fik rensset såret og forbundet det. Der blev ikke gjort mere ved det. Endnu idag kan jeg se og føle arret i næsen.

Det meste af sommeren var vi ved stranden, hvor vi legede med små både - nogle havde fine købte, mens andre selv havde gjort dem - ofte kun af et bræt, der var lavet spidst i den ene ende, og sat mast og sejl på med et jernbanesøm som køl. Vi sejlede kapsejlad, hvor vi udsatte små præmier. Der kunne være nogle blomster eller æbler hjemme fra bedstemors have eller et par flødekarameletter til 1 øre.

På stranden - der var helt flad hundrede meter ud - var en herlig tumleplads. Min bedstefar havde en gammel fladbundet Pram, der kunne sejle på 20 cm vand. Den fik vi mange timer til at gå med. Var der højvande, det vil sige at der var vand helt ind til engen, roede vi ofte lange ture inde på lavt vand.

Vi måtte ikke ro for langt ud, hvis vi skulle tabe en åre, kunne det blive farligt. Min fætter Hugo havde en jolle med latinersejl, den fik vi lov at sejle med, hvis der var en af mine store brødre med. Det var skønt at ligge nede i bunden af båden og kigge op i den blå himmel med mågerne og høre bølgerens klukken mod skibssiden.

Når efterårsstormene satte ind i november, drev der en masse tang op på engene, og der kom en masse bønder med hestevogne og kørte tangen hjem til at dække roe- og kartoffelkuler med.

Forfatterens bedsteforældre.

Bedstefar og bedstemor havde jo ejendommen med tilhørende jord, og havde, da jeg var lille, 2 køer og nogle grise. Men efterhånden som jorden blev solgt fra til byggegrunde, kunne de ikke skaffe føde til køerne og solgte først den ene og nogle år efter den anden. I den tid hvor de havde jord, blev den dyrket som landbrug med roer og kartofler til eget forbrug. Når der skulle høstes, foregik det med le, og med en rive samlede man strået i neg, der blev bundet med strået. Negene blev sat op i hove, det vil sige i rækker to og to, så at strået kunne tørre. Efter 8-10 dage tog min bedstefar trillebøren og læssede negene på og bandt et reb over og kørte sæden hjem på stænget, hvor det lå, til det skulle tærskes.

Når tærskedagen oprandt, havde bedstefar aftalt med nogle gode naboer om at komme og hjælpe - i øvrigt samme mand, der hjalp ved høsten. Om morgenen tidligt stillede hele flokken af drenge for at være med. Nogle til at være oppe på stænget og føre negene til maskinen, andre skulle bære halm og avner fra. Maskinen var en ældre årgang og blev drevet ved håndkraft. En mand i hver side med et håndtag, hvormed de satte et stort randhjul i omdrejninger med udveksling til hjulet, der skulle slå kernerne af kornet.

Det kunne godt være et hårdt job at trække sådan en tærskemaskine en hel dag.

Inden vi gik igang, fik vi morgenkaffe. Til frokost fik vi bidesild og stuede kartofler og rugbrød med fedt og en eller to snapse, og alt det hvidtøl, de kunne drikke. Bedstefar havde altid et anker i kælderen. Om eftermiddagen kom bedste med kaffekanden og kopper og hjemmebag i spånkurven, der skulle ikke gå for meget tid med sådan en kaffetår. Det var en dag, vi så hen til at få lov til at være med til.

Når høsten var vel overstået og markerne bare, fik vi lov til at bruge stubmarken til at spille fodbold på. Vi fik hurtigt sat nogle mål op af drivtømmer, der var fundet ved stranden under efterårsstormene og bevaret fra år til år. Så blev der spillet fodbold. Vi lavede også atletik, men det blev ikke til de store resultater.

Vores lille samfund "Bjørnehoved" lå lige uden for bygrænsen til Frederiksværk, så vi hørte til

Kregme/Vinderød Kommune, både hvad skole og kirke angik. Mine to ældste brødre begyndte at gå i skole i Brederød, indtil der i 1922 kom en skole i Kregme.

I den nye skole var der to klasseværelser og en lærer og en lærerinde, der begge boede på skolen. Vi gik 7 år i skole - og kun hver anden dag. Fra kl. 08.00 til 14.00 om sommeren og fra kl. 09.00 til 15.00 om vinteren. Et år i 1. klasse, to år i 2. klasse, tredje og fjerde klasse. Der blev især lagt vægt på dansk og regning, en del historie samt nogen religion. Derudover det værste jeg vidste: Salmever og katekismus, noget der skulle læres udenad, og som har bragt mig mange svedetimer.

Jeg begyndte i skolen, da jeg var 6 1/2 år. De første gange måtte mor følge mig helt derop. Der var en god bid at gå - ca. 3 kilometer - og det meste af vejen var der bare to hjulspor, resten grusvej. Det tog ca. 35-40 minutter at gå turen, hvis man gik rask til. Vi fulgtes gerne ad til og fra skole, og var man kommet sent afsted en dag, kunne man på lang afstand skelne de forskellige fra hinanden.

Der var et par enæggede tvillinger imellem, der var utrolig lig hinanden. Selv dem kunne vi kende forskel på på lang afstand.

Efter otte år i skolen var jeg da nået så langt, at jeg skulle til at se mig om efter et job. Jeg skulle jo ud af skolen til april - og hvad så?

Min mor havde i det sidste halve år ikke haft det så godt, blev mere og mere træt. Det kneb for hende, når hun skulle bære varer hjem fra byen - eller bære en spand vand op. Kræfterne slap ganske op. Ved juletid lå hun meget i sengen af træthed. Fra sidst i januar og skoleåret ud var jeg ikke i skole, for nogen skulle jo blive og passe mor. Lægen kom jævnlig, men sagde ikke noget til mig. Mor kunne ikke spise noget, da det straks kom op igen. Alt hvad hun fik at spise den sidste måned var suppe madet med en ske. Den 2. marts 1932 døde mor.

I dagene og nætterne der fulgte, var alle tynget af sorg og savn. Umiddelbart efter at mor døde, var vi samlet hjemme hos bedstemor for at få lidt mad og snakke sagerne igennem. Bedstemor fortalte, at mor var død af kræft i spiserøret.

Dengang lå liget hjemme 2 - 3 dage, inden det blev kørt i kappellet. Mor lå i 2 døgn inde i stuen,

mens vi sov i soveværelset, og mange gange var jeg inde hos hende for at se, om det nu også var rigtigt, at hun var død. Flere gange gav jeg hende et kys for rigtigt at tage afsked med hende. Hvad det skulle komme til at betyde for os drenge, kunne man ikke rigtig forestille sig. Mors motto var altid, at ærlighed varer længst og vær taknemmelig for de små ting, og det har jeg prøvet at efterleve lige siden.

I den tid der fulgte, måtte vi drenge love for vores gamle bedstemor, der på det tidspunkt var blevet alene, og ligeså vores fætter Hugo og hans kone Anna. Hvad disse mennesker var for os, kan ikke beskrives. Den 3. april skulle jeg konfirmeres, men hvordan skulle jeg få en konfirmation? Da viste Hugo og Anna sig fra den gode side og gav mig en pæn fest, som jeg alle dage har været dem meget taknemmelige for.

Da ingen af os var gamle nok til at overtage huset, skulle det sælges, og hvor skulle vi så tage hen.

Aksel var bagerlærling i Torupmagle, Erik og Hans var i lære som maskinarbejder og tømrer, og de fik lov at bo og spise hos Hugo og Anna. Karl, som var 1 1/2 år ældre end mig, var også kommet i lære som maskinarbejder og kom til at bo hos vores gamle bedstemor på 81 år, der stadig var frisk og som klarede både madlavning og rengøring for begge.

Som fjortenårig ved man ikke rigtig, hvad man vil, men der var ikke de store muligheder, så jeg blev klar over, at hvis jeg tog arbejde på landet, kunne jeg klare mig selv. Den dame, der ejede det vaskeri, hvor jeg var bydreng, havde en søster der var gårdmandskone, og hos dem blev jeg så fæstet for sommeren (6 måneder) for 75 kroner plus kost og logi. Jeg havde det godt, fik god mad og hørte med til familien. Hvis der var gæster, var jeg altid med til bords.

Det var svære tider for landbruget i de år, og jeg kunne kun få 50 kroner for de seks vintermåneder,

Parti fra Bjørnehoved ca. 1915. Forfatterens barndomshjem er huset længst til venstre. Ejendommen forrest hedder Prøvestenen.

men jeg havde jo maden og et sted at være og sove. Det var jo ikke gåsedun, man lå i, men god hjemmelavet olmerdugsdyner med en masse fjer i, så man helt forsvandt. Der var ingen varme på værelset, når man vågnede om morgenen, kunne der være rim på dynen, og på vandfadet var der is, så isen måtte fjernes, hvis man ville vaske sig.

Når man dengang arbejdede på landet, hvor der var kreaturer, havde man kun fridag hver anden uge. Når man havde gjort morgentjeneste i stalden, skulle gården fejjes, så klokken kunne nemt blive 09.00, inden at man fik lov til at gå, og så gik turen hjem til bedstemor, hvor jeg altid fik mad. Mit rene tøj hentede jeg hos Anna, og hun sørgede også for, at der var nogle lommepege - 2 kroner hver fjortende dag.

Da vores hus blev solgt, blev der sat nogle kontanter på vores konto, og Anna havde fuldmagt til at hæve penge til os til vask og lommepege eller tøj. Anna sørgede også for, at jeg ikke skulle røre min løn. Men jeg har en kraftig mistanke om, at de pen-

ge jeg fik til lommepege var taget ud af hendes husholdningspenge, og hun fik aldrig noget for vask.

Et år var jeg i den plads, hvorefter jeg har været flere forskellige steder i Nordsjælland, indtil jeg i 1942 blev gift.

Når jeg nu slutter denne beretning, er det med beklagelse over, at områder som "Bjørnehoved" bliver privatiseret og tromlet ned af kapitalen.

Udsigten fra bakkerne, der før var noget af det smukkeste, skæmmes nu af Stålværkets sodsvedne bygninger, der rager langt ud i fjorden. Bakkerne, der før var en fryd for øjet, hvad enten man kom ud ad Strandvejen eller kom fra søsiden, er nu tilgroede med store træer, og et par grimme kasser er placeret, hvor der var allerdejlignst.

Jeg mindes hvidtjørnen og rønnens hvide blomster lyste om kap med bjergfyrens lys, der stak næsen i sky. Eller i august-september når birkenes gyldne blade og lyngens blålige skær blev flænget af rønnens knaldrøde bær, da var der godt at være.

*Peter Stendahl Johansen, født 1917.
Har arbejdet ved landbruget, som skovarbejder, i tørvemoser og på teglværk. Fra 1944 på Helsingør Værft. 1964 isoleringsmand i København.*

Min tidligste barndom og ungdom

af Johs. Larsen

Fortæl din historie står der i Amtsavisen. Det er så meget forlangt, men jeg kan fortælle lidt fra min barndom, en tid, der var mere rolig. Alt var ikke så forjaget som nu. Folk kom hinanden mere ved.

Jeg er født i 1899, så det jeg kan fortælle er fra en tid uden alle forstyrrende opfindelser. Jeg husker de første biler og motorcykler. Elektricitet fandtes ikke på landet og kun ganske enkelte telefoner. Senere kom flyvemaskinen, radio og fjernsyn og hele det mekaniserede landbrug - fjern alt dette, så er vi ved min barndom.

Jeg er født i Gl. Ølstykke i 1899. Mine forældre var arbejdsfolk, og jeg var den første ud af seks søskende. Jeg kom tidligt ud til mine bedsteforældre på mødrene side. Bedstefar var Peder Jensen født i Farum 1844 og bedstemor Marie Rasmusdatter født 1847. De blev gift 29.2.1864. Oldefar Rasmus Christensen og oldemor Stine havde haft ejendommen på Skenkelsø Holm, men overdrog ejendommen til svigersøn og -datter mod forsørgelse resten af livet. Det var den tids alderdomsforsørgelse. Ejendommen var det man kaldte et afbyggersted. Jeg vil mene den var på 10-12 tønder land. I stuehuset var der indrettet to lejligheder. I den østre ende boede oldefar og oldemor. I deres stue var der lergulv og under loftbjælkerne var der hylder, hvor man opbevarede ting og sager, og så var der et køkken med en stor indmuret kobbervaskekeddel. Komfur fandtes ikke, men her var en stor åben skorsten med dør, så man gik ind i skorstenen. Her var muret en høj op, og her lavede man bål. Der var en trefod af jern, som blev stillet op over dette.

Ovenpå trefoden satte man kogekarrene, der var af kobber både hos oldemor og bedstemor. De havde kun en enkelt jerngryde. Jeg glemte at fortælle, at i oldemors køkken var brolagt med mandstore sten, men i bedstemors køkken var der komfur. Gulvet var af mursten, og i stuen var der hvidskuret bræddegulv, på hvilket der blev strøet strandsand, når det var blevet vasket, og når der skulle fejes, strøede bedstemor brugte theblade på gulvet. Disse fugtige theblade skulle dels forhindre, at det støvede og også gøre det lettere at feje sandet op. Gardiner fandtes ikke i huset, den første tid, jeg kan huske. Olde fik det aldrig, men jeg husker, at da der kom gardiner hos bedstefar og -mor var der megen snak om dem. Bedstemor ville have gardiner, men bedstefar ville ikke, de skyggede for vinduerne. Resultatet blev, at gardinerne blev hængt op, men ikke hen foran vinduerne. Jeg husker oldefar, som en høj helt hvidhåret mand. Han blev 92 år, oldemor blev 88 år, og jeg husker hende kun som sengeliggende. Oldefar havde aldrig været syg bortset fra nogle få dage, før han døde. Der er en anden ting, jeg husker og det er, at præsten kom jævnligt på besøg, selvom der var 4-5 km. at gå. Jeg kan huske, at ved den ene af begravelserne var følget budt til kaffe hjemme hos bedstefar og bedstemor. Det var om sommeren og regnen faldt på græsmarken. Her legede de børn, der var med, jeg husker, at jeg fik revet mine nye bukser itu. Der er en anden ting, og det var, at når folk var bedt til begravelseskaffe, var der en del, der sendte kage til kaffen. Jeg husker, at der var masser af dejlig lagkage. Bedstemor var en troende kvinde,

som lærte mig at bede fadervor, og jeg husker endnu tydeligt, da jeg som tolvårig skulle ud at tjene for første gang, at bedstemor formanede mig, at jeg skulle passe mit arbejde og gøre det ordentligt, og så skulle hun bede til Vorherre om, at det måtte gå mig godt, og det er sket.

Jeg har altid haft det godt og været tilfreds med tilværelsen, men jeg har også selv valgt mit erhverv. Økonomisk har det til tider været svært, mest vel nok som elev i 1919 og 1920 for en løn på kr. 18.00 og 23.00 om ugen på egen station. Det var under første verdenskrig, hvor der både var dyrtid og rationering. Det var ikke med min faders gode vilje, at jeg blev gartner, så det måtte jeg selv om, men det gik, for jeg var vant til nøjsom levevis i min barndom. Det var små kår, vi levede under. Jeg kan f.eks. nævne, at til frokost fik vi altid saltet sild, om vinteren kogt, og om sommeren spegesild og tørt rugbrød til. Bedstefar og bedstemor omtalte altid naboen som fråsere, da de smurte fedt på brødet til silden. Det fik vi aldrig hjemme. Vi spiste dagens første måltid om morgenen lige efter malkningen. Det var kaffe og sigtebrødsadder med smør. Omkring kl. 8 fik vi frokost, saltet sild og bart rugbrød. Kartoffler fik vi ikke. Bedstemor plejede at sige, at har man ikke fået brød, har man ikke fået rigtig mad. Ved tolvtiden fik vi middag. Det var gerne sulemad. Vi spiste megen suppe, hver gang slagteren Lars Hansen fra Slangerup kom. Som regel købte bedstefar en okseskank en gang om ugen. den var god til suppe med porrer og gulerødder. Grise havde vi selv. De skulle helst veje 100 kg i levende vægt, inden de blev slagtet. Der var masser af spæk på sådan en. På siderne var der mindst 5 cm spæk, som blev skåret fra, og saltet ned sammen med en masse hjemmelavede spegepølser. Når det var tilstrækkeligt saltet, blev det sendt til røgning hos bødker Mebel. Når vi fik det hjem efter røgningen blev det hængt op på skorstenen, hvor det hang tørt, og vi kunne tage ag det, efterhånden som der var brug for det. Det røgede sidespæk, kaldte vi spegeflask. Det spiste vi råt til et stykke tørt kød af skinken, og spegepølserne var dejlig pålæg. Det var næsten altid saltmad, vi fik. Fryser og køleskab fandtes ikke den gang. Nu er jeg kommet lidt udenfor spiseplanen, men jeg fortsætter.

Om sommeren spiste vi ved 4.-4.30 midaften, det var tør mad, rugbrød med fedt, spegepølse og ost og eventuelt en rest fra middagen.

Bedstefar havde en gammel ost med levende orm i. Før han spiste den, hældte han brændevin på ormene, der vred sig. "De bliver så tamme, når de får lidt brændevin", sagde bedstefar. Han skar forøvrigt aldrig skiver af osten, men et stykke, som han bed af. Bedstefar drak altid tre snapse brændevin til sin mad, når det var tør mad. Aldrig har jeg set bedstefar påvirket af spiritus. Jeg fik også en lille snaps hver dag. Det havde han selv fået, sagde bedstefar. Jeg har fortalt, at vi altid fik tørt brød og det gjorde vi også. Dengang kørte bageren rundt med brød, og han kom hver søndag, og så blev der købt brød til en uges forbrug.

Det skulle ligge hele ugen, vi måtte først begynde at spise af det næste søndag.

Hen på året, når det blev tidligt mørkt og det ikke var til at se at arbejde så sent, ventede vi med at spise, til det blev mørkt. Der var heller aldrig mere end en ret til middag, og det var mest sulemad. Dog en gang imellem risengrød eller bygsødsuppe, men det kunne bedstefar ikke lide. Bedstemor sørgede også for mad til oldemor og oldefar. Hos bedstemor og bedstefar havde vi træsko på inde i stuen. Vi havde nogen, som kun blev brugt til stuebrug, og når de ikke var i brug, stod de under bordet, lige indenfor i stuen. Jeg husker, at bedstemor havde et par flotte elletræstræsko med udskæringer og fint flettet halmviske. Træsko med halmviske er dejligt varmt fodtøj at bruge vinterdage.

En lille ting om sparsommelighed. Når vi nåede Kyndelmisse 2. februar, skulle vi spise til aften, inden der blev tændt lys. For mig varede det længe, bedstefar sad ved den ene side af kakkelovnen og røg sin pipe og bedstemor på den anden side og bandt på sin bindepose. Bedstemor bandt, som man gjorde i gamle dage. Hun stirrede ikke, men det gjorde min mor. Lidt længere hen på foråret blev lampen taget ned og pakket ind og hængt på loftet og kom først ned igen om efteråret. Om sommeren blev der ikke brugt lys. Der var dog en lille glaslampe med fladbrænder, og en æske tændstikker. Lampen stod på dragkisten og blev kun benyttet, hvis det var tordenvej. Så var vi alle oppe, og bed-

stefar stod næsten altid ude under tagskægget og så på uvejret. Fastelavnsmandag fik vi fastelavnsbol-ler, gærborler med varm mælk, men det var ikke no-get for mig. Det blev dog spist, for hvad der blev serveret, spiste man færdig uden vrøvl. Skærtors-dag fik vi grønkålssuppe med 7 slags grønt. Jeg blev sendt ud for at finde kommengrønt til suppen og nu mange år efter er der stadig kommen på markskellet, der minder mig om min barndom, - når jeg ser det, mindes jeg en dejlig tid.

Medens vi boede på Skenkelsø Holm havde jeg ingen andre børn at lege med undtagen om sommeren, når Københavns skoler holdt ferie. Så kom to af mine fætre på ferie hos bedstefar og bedstemor. Om dem er der en ting, jeg husker. Der fandtes ikke lokum, og disse to drenge kunne ikke gøre som vi andre, sætte os på hug i grebningen eller på en dertil indrettet sandbelagt plads under tagskægget på nordsiden af huset. Derfor stillede bedstefar et stort 16 tommer drænrør på enden, så kunne de bruge det, og der stod det så til næste gang, de kom. Jeg

kan fortælle, at jeg oplevede det samme så sent som i 1960, da jeg var på husmandsrejse i Sønderjylland og var indkvarteret på en lille ejendom, der brugte man også at sætte sig i grebningen, når man skulle besøges.

Når jeg ellers var alene, fulgte jeg bedstefar overalt. Jeg husker, at når han såede marken til, fik jeg et lille hjørne af denne. Det såede jeg, og det var mit stykke. Om vinteren når bedstefar tærskede med plejel, fik jeg et neg og jeg sad og bankede ker-nerne ud med en kæp. Dengang blev den meste sæd tærsket med plejel, i hvert fald på de små ejendom-me. Der fandtes godt nok en tærskemaskine til håndkraft, men der skulle to mand til at trække den, så den blev ikke brugt ret meget. Når sæden var tærsket, blev den kastet med en lille håndskovl. Bedstefar brugte et bestemt tag, når han kastede, og var det korn, så kom det langt væk, og var faktisk helt rent. Korn og avner var faktisk helt skilt ad på denne simple måde. Vi havde en lille rensemaskine til at klare de sidste avner.

Skenkelsø skole ca. 1910. Lærer Christensen i midten. Johs. Larsen nr. 5 fra højre i øverste række.

Gadekæret i Ølstykke med den ene af de to smedier i baggrunden, som forfatteren omtaler. Bemærk sprøjtehuset i midten af billedet. Ca. 1910.

Jeg husker, at jeg gik med bedstefar til Frederikssund, når jeg skulle have nyt tøj. Han handlede altid hos Lars Hansen, nu Brødrene Hansen. Der fik man godt tøj til en rimelig pris. Jeg husker engang, vi var derinde. Da har vi vist været tidligt på færde, for vi var inde på et værtshus lige ved Lars Hansens forretning, og der fik vi frokost med kogt salt sild og fedtebrød og bedstefar sin snaps ligesom der hjemme. Jeg vil tro, vi har trængt til det, for vi havde jo gået fra Skenkelsø Holm og jeg vil tro, det var 8-9 km. Jeg husker også, at jeg var med bedstefar i København. Det var på den gamle banegård, hvor Axelborg nu ligger og udgangen var lige over for Tivoli. Jeg husker, at jeg var bange for det store hvæsende lokomotiv, som vi skulle forbi, når vi skulle ud på gaden. Vi var inde at drikke kaffe i cafe Paraplyen på Vesterbrogade.

Jeg husker også, at jeg gik med bedstemor fra Skenkelsø Holm til Gl. Ølstykke, når jeg skulle hjem for at besøge mine forældre. Dengang var hverken Toftøj eller Marienlyst bygget. Den gamle sognefoged Jens Peder Hansen byggede dem til sine to børn. Karen Sylvest og sognefoged Hans Jensen Hansen fik hver en gård, da de blev gift. Det har åbenbart været bedre tider for landbruget dengang end det er nu. Mine forældre Anna og Laurits Larsen flyttede fra Gl. Ølstykke til Hagerup Sø. Der boede de en tid i Chr. Murers hus. Siden flyttede de til Skenkelsø. Far købte det gule hus fra Søborggård, hvor han var forkarl. Senere købte de Rasmus Larsens hus (det gule solgt til Søborggård) og derefter købte de Kresten Andersens hus. 1918 solgte mine forældre, hvad de havde i byen og købte Toftekær og Holmvejen af A.P. Andersen. Da jeg var

6-7 år, byttede bedstefar ejendommen på Holmen med et hus på Dildalvej. Bedstemors helbred var ikke godt. Her fik jeg en legekammerat, der var yngre end jeg. Jeg begyndte at gå i Skenkelsø skole, hos lærer Christensen. Vi var mange børn i klassen. En vinter var vi 45 elever, og der var kun 44 pladser, så der blev flyttet rundt på pladserne. Der manglede altid en, så det blev klaret på den måde, at de yngste klasser gik i skole 4 dage om sommeren og 2 dage om vinteren. Det var en god lærer, vi havde, og jeg var glad for at gå i skole, så da jeg kom i ældste klasse, gik jeg mange gange sammen med de yngste. Jeg læste mine lektier og hjalp somme tider de yngste med at læse og regne. Jeg var selv meget glad for at regne, så jeg regnede næsten hver dag. Inden jeg gik ud af skolen, havde jeg brugt alle de regnskabsbøger, vi havde i skolen, så læreren skrev selv stykker, som jeg skulle regne. Matematik fandtes ikke i skolen. Dengang begyndte skoledagen med at vi sang morgensang. Skolelæreren spillede violin til og derefter bad vi Fader-vor og havde katekismus eller bibelhistorie. Noget bibelhistorie skulle vi blot læse, andet skulle vi lære udenad. Endvidere havde vi skrivning, regning, geografi og Danmarkshistorie. Vi havde også sange og salmevers, som vi skulle lære udenad. Vi lærte ikke verdenshistorie, men læreren fortalte os lidt om perserne, grækerne og romerne.

Lærer Christensen holdt Københavnske aviser, og var der sket store begivenheder, læste han op for os. Jeg husker, at han fortalte om det første dieselmotorskib "Selandia". Det var en verdenssituation. Det var en dansk ingeniør, der havde gjort en opfindelse, så dieselmotoren kunne bruges til store skibe. Det var også omkring den tid, da det store amerikanske skib Titanic stødte på et isbjerg og sank og mange hundrede mennesker druknede, mens skibets orkester spillede "Nærmere Gud til dig". Den lærte vi, læreren spillede på violin og vi børn sang til.

Om sommeren havde vi gymnastik ude i skolegården, når det var godt vejr. Vores sommerferie rettede sig efter, hvornår det var høst. Det skulle jo være, så børnene kunne hjælpe til med at høste. Der var som regel også sommerudflugt, der foregik med hestevogn. De forældre, der havde køretøj kørte, og

tog så mange med, der kunne være i vognen. Jeg husker ture til Jægerspris, Frederiksborg Slot og Landbrugsmuseet i Lyngby med bådskift i Frederiksdal.

Om julen holdt vi juletræ på Ølstykke kro. Først gik vi om juletræet og sang julesalmer. Så blev der delt godteposer ud og derefter fik alle børnene chokolade og til sidst var der forskellige leg og danse.

Mine bedsteforældre havde aldrig juletræ. Jeg kunne højst få en grangren, som jeg kunne pynte med, hvad jeg selv kunne lave af gammelt kulørt papir og æsker. Kun et år havde jeg et rigtigt juletræ på en lille meters højde, og det fik jeg af den halte skrædder i Per Køjes hus, en fordrunken og forhullet person, som bedstefar og bedstemor gav at spise, når han intet havde selv. Med samme halte skrædder skete der nærmest et mirakel i 1917. Da kom den første spiritusbeskatning, og der blev lukket for alt salg af spiritus i 3 uger, mener jeg. Så blev han ædru, og hvor så han ud, beskidt og elendig i tøjet,

Laurits og Anna Larsen, Toftekær, i et hjørne af ejendommen. Ca. 1920.

men han havde drukket sin sidste spiritus. Han rørte det ikke mere, han blev en pæn mand, ren og velsoigneret med pænt jakkesæt og fint pressede benklæder. Han var jo faglært skrædder. Årsagen til drikkeriet var et ulykkeligt ægteskab. I begyndelsen, da vi boede på Dildalvej legede jeg med nabos søn Hans. Vi legede meget i Dildals mergelgrav. Jeg husker engang, da vi legede der, at vi kørte på buksebag ned ad skrænterne, og jeg sled hul i buksebagen på mine skolebukser. Jeg havde ikke skiftet, da jeg kom hjem fra skole, og det skulle jeg. Min bedstemor satte bare en lap på bukserne og sagde, at som straf måtte jeg gå med lappede bukser i skole. Det var den eneste straf jeg fik. Jeg har dog en eneste gang fået et lag bank af bedstefar. Vi skulle skære hakkelse til kørerne og hestene. Jeg skulle lægge i maskinen, men jeg stak af hen til Valdemar,

en af sønnerne på Holmehøj, og da jeg omsider kom hjem, havde bedstefar skåret en ridekæp, og jeg fik en endefuld, men jeg havde ærligt fortjent den.

Da jeg blev lidt ældre, ville jeg gerne have lov til at lære lidt. Jeg fik lov til at gå over til vores gamle naboer, Line og Lars på Holmen. Jeg hjalp dem med at tage roer og kartofler op og i høsten med at slæbe neg sammen og sætte i hove og rive. Jeg hjalp også i stald, når vi kørte sæd hjem og om efteråret med at tage kartofler og roer op, og om vinteren kørte jeg hesteomgang. Lars var en af de første, der købte tærskemaskine til hestekraft. Jeg var også med Lars ude for at sælge sild. De blev solgt i OL = 4 snese. Når man talte op fra vognen, tog man 4 ad gangen. 20 kast det var 1 OL. Lars kørte til Lynæs efter sild, når de havde sæet rug midt i september.

Toftekær. Forfatteren fortæller, at hver søndag (1920) kom brødkusken Thomas fra bager Hansen i Ølstykke. Der blev købt brød til en uges forbrug.

Han kørte hjemmefra om eftermiddagen og kom hjem den følgende morgen, og så var det jo med at få solgt i en fart, for den gang var der ikke noget med is og køling, så det skulle ske hurtigt, medens de endnu var friske. På den tid var det almindeligt, at små landbrugere kørte til Lynæs efter sild, og når de havde solgt 3-4 læs, havde de tjent til eget forbrug, og det var ret stort. 1 sild til hver voksen person om dagen året rundt. Jeg kan nævne, at på Ålebækgård, hvor jeg tjente som 14-15 årig, var vi 2 karle og 2 piger, og vi blev alle sat til at gælle sild, når de kom. Når jeg hjalp Line og Lars, kom jeg kl. 8 og så spiste vi frokost, og jeg hjalp dem hele dagen, fik maden og 40 øre pr. dag.

Da mine forældre rejste fra Gl. Ølstykke, flyttede de ud på Hagerup sø, og far arbejdede på Dildal. Husmændene fik 1 kr. pr. dag om vinteren og 2 kr. pr. dag om sommeren, samt 2 tønder rug og så fik de lov til at skære 50 favne tørv i gårdens mose. Det var hvad de fik for 10 timers arbejde.

Efter at bedstefar havde solgt stedet på Holmen, arbejdede han noget på Dildal, men han hjalp også landinspektør Sørensen fra Hillerød. Det gav mere fortjeneste. Jeg husker den gang Hange Mølle, vandmølle, blev nedlagt ca. 1910. Da var jeg med. Bedstefar skulle have en mand med, men kunne ikke skaffe en, så jeg kom med., og jeg fik samme betaling som en voksen mand. Det skulle jeg have, sagde landinspektøren. Jeg gjorde jo det samme arbejde som en voksen mand, og det var jeg meget stolt af. Når folk nu om dage synger "marken er mejet", er der ret få eller ingen, der tænker på den linie, hvor der står, "rev vi marken let, det er gammel ret, fuglen og den fattige skal også være mæt". I min barndom var der mange, der samlede aks. Når landmanden havde høstet fik fattige folk lov til at samle aks på marken. Jeg har selv i flere år samlet aks sammen med bedstemor. Det var for at skaffe foder til julegrisene. Jeg husker, at vi et år havde over to tønder byg. Det var en god hjælp til grisen. Det var også meget almindeligt, at man brugte brændenælder til foder. De blev snittet på en skærekiste og bundet i skrå = malet korn. Da vi var flyttet til Dildalvej, fodrede bedstefar også et par grise op på omkring 200 pund levende vægt. Her skete det samme som på Holmen, som jeg tidligere har for-

talt. Bedstemor sørgede for at tilberede det hele, det var ved slutningen, vi fik frisk flæskeskød, ellers var det saltmad. Det kunne ske, at vi fik fjerkræ eller oksekød fra slagteren, men det var sjældent.

Af mine barndomserindringer kan jeg huske bedstemor og bedstefars guldbryllup 1. marts 1914. De blev gift 29. februar 1864. Der var i den anledning skrevet en sang, der begyndte sådan: "En milepæl af guld nu står på vejen. I betræde" og det passede jo godt til sangen. Der var samlet penge sammen, jeg husker ikke af hvem, og det passede jo til sangen for Guldrudeparret fik nemlig overrakt en stabel guldtypekroner. En guldtypekrone er på størrelse med en 2-øre og jeg husker, at bedstefar længe havde den stående i den øverste dragkiste-skruffe. Guldrudeparret og hele selskabet var i kirke, og der var altergang. Som tidligere nævnt, bandt bedstemor meget, og jeg skulle hjælpe, når der skulle laves gråt garn. Så blev sort og hvid uld blandet i et bundt og bundet løseligt sammen, og jeg sad og trak ulden ud af bundet, så det blev blandet og derefter grovkartet. Større flige af disse blev så finkartet til tunge, ret tykke pølser. Det kaldte bedstemor tøjler og disse spandt hun på sin rok.

Jeg kom op til nabokonen Line. Hun spandt hør og når det var spundet, fik jeg lov til at raspe det af. Det blev bundet i fed ligesom dem, man får uldgarn i. Derefter blev det kogt og tørret og så tog vi disse fed, snoede dem en halv omgang og trak dem frem og tilbage for at fjerne eventuelle rester af taver og gøre det blødt og dejligt, inden det blev sendt til vævning. Bedstemor brugte altid hørgarn, når hun syede knapper i tøjlet. Inden hun syede, blev garnet vokset med bivoks. Der lå altid et stykke bivoks i bedstemors sykasse.

I min barndom var der også spøgelse, der på egen. Skytte Poul kunne fortælle og berette om mange mærkelige ting, hun havde set og oplevet. Selv bedstefar kunne berette om den hvide dame, der kom op ad alleen og gik op til Dildal, ind i gården og ud til den anden side og forsvandt ud på marken. Jeg har aldrig set et spøgelse, selvom jeg har været ude for at se, om det passede, men jeg tror heller ikke på spøgelse.

Bedstefar, der var fra Farum, fortalte mig tit om min barndom og ungdom at kong Frederik den VII

ofte kom på Farumgaard og når han var der, skete det tit, at han gik og snakkede med konerne, når de strøg tørv. (Strygetørv blev lavet af ællet tørvemasse. Metoden brugte man, når den ikke kunne holde til skæretørv). Bedstefar havde også været med kongen ude at fiske. Frederik den VII holdt jo som bekendt meget af at fiske, og han havde tit et par drenge med i båden, når han var ude at fiske på Farum sø. Bedstefar fortalte også om dengang, da han den 28. februar 1864 kørte for sin broder til København. Han skulle møde til krigstjeneste. Det var dagen før bedstemor og bedstefar blev gift. I deres unge dage tjente de i Søsum, og det skete, at de gik til København for at more sig. Så fik de mad med i et knytteklæde og når de havde moret sig, kunne de gå hjem igen. Fra Søsum til København er der ca. 26 km., så det var en spadseretur ikke mange idag ville gøre efter. Bedstefar fortalte også om, hvorledes han i sine unge dage plejede at køre til København og sælge tørv. Han fortalte mig også, at da grevinde Danner var død og hendes kiste blev kørt fra København til Jægerspris, da havde folk strøet grønt og blomster på landevejen, i hvert fald ved Udlejre, hvor han så det. Grevinden var meget afholdt af det jævne folk, og det viste de ved at ære hende på den sidste rejse.

Bedstefar kørte til mølle hos mølleren på Skenskelsø mølle og han kørte næsten altid, når det blæste godt for så kunne man få malet med det samme og få det med hjem, så man var fri for at køre to gange. Når vi kom derud og havde læsset af, blev hesten spændt fra vognen og sat i stald, og bedstefar og jeg gik ind til møllerkonen og fik kaffe og kager, og bedstefar fik også et par snapse. "Drengen skal ikke snydes", sagde møllerkonen og så fik jeg et par "røde snapse", der var frugtsaft af en eller anden slags. Når sæden var malet, spændte vi for igen, læssede vognen og kørte hjem, og så havde jeg haft en dejlig tur.

Bedstemor gik altid med hue. Til daglig var den sort med stiv nakke. Håret blev fint redt tilbage og gemt under huen og under huen halvt fremme sad et hæklet og stivet huelin. Det så så pænt ud. Bedstemor havde også to fine huer, en med sølvnakke og en med guldnakke til brug ved mere højtidelige lejligheder. Bedstemor var muligvis den sidste her

på egnen, der brugte hue. Hun gjorde det til sin fødselsdag i december 1918. Bedstemor fortalte også, at det kun var de gifte kvinder, der gik med hue, de ugifte gjorde det ikke. En ting, som jeg syntes var mærkeligt var, at bedstemor medens jeg endnu ikke var gammel ca. 6-7 år, viste mig ligtøj til dem begge en fint syet skjorte og særk af hørlærred. Bedstemor fortalte, at ligtøj var noget af det første, konen sørgede for at få lavet, når de blev gift. Det lå fint i en dragkisteskuuffe og ventede. Jeg husker, at når bedstemor blegede tøj, foregik det om sommeren. Den gang var det jo hjemmegjort hørlærred, der blev brugt til særk, skjorter og sengelinned. Det var ikke særlig hvidt og derfor blev det om sommeren lagt ud på græsmarken og stænket med vand. Så kunne solen skinne på det og blege det.

Oldefar havde værksted ude på den gamle ejendom på holmen, men jeg husker ikke ret meget om det. Det var i Luden (ikke Laden). Det var et stråttækt halvtag op mod østgavlen af stuehuset og ydervæggene var klinede lervægge. Nordsiden af stuehuset, der også var klinet væg, var beklædt med tagrør for at beskytte væggen mod tagdryp.

Oldefar lavede træsko. Det jeg husker derfra, er en buk til at sætte træet fast i når man arbejdede med træet, og så var der en masse forskellige bor og jern, som han brugte til arbejdet. Der var også en svejtsav. Jeg fik værktøjet at lege med, men saven holdt ikke ret længe, da jeg ikke forstod at bruge den. Sådan en sav med tynd og smal klinger knækkede ret hurtigt, og det var jeg meget ked af. Derimod holdt de forskellige jern, og dem havde jeg i lang tid til at lege med.

Jeg husker fra oldemor og oldefars begravelser, at der var masser af dejlig lagkage og svesketærte. Dengang var det skik, at man sendte kager til afdødes hjem. De som havde været til begravelse, blev budt hjem til kaffe, og så var det jo rart, når afdøde selv indirekte havde sørget for brød til kaffen.

Der var også på den tid noget, som hed barselpotte. Det var en høj lerkrukke med to hanke. Man brugte den til transport af mad, når man skulle besøge en barselskone. Man bandt et stykke klæde i hankene, så kunne man bære krukken. Maden var som regel sødsuppe eller frugtsuppe. Jeg har også set krukken anvendt, når man besøgte syge venner.

Det er ikke ret meget, jeg kan fortælle om Gl. Ølstykke. Mine forældre flyttede derfra den 1.5.1905. På det tidspunkt var der to bryggerier i Ølstykke. Der var Rasmus Pedersen, og så var der Tofteanders fra Gl. Toftegård. Han kørte rundt og solgte øl og kom også hjem til bedstefar på Skenkelsø Holm. Engang havde Anders solgt et anker øl til bedstefar, der var pivsurt, og bedstefar gemte ankeret til næste gang Tofteanders kom. Så sagde bedstefar til Anders: "Vårså god, kom ind i stuen og få et snaps og en drik øl". Det ville Anders jo gerne. Bedstefar skænkede snaps, Anders drak snapsen og bedstefar sagde: "Vårså god, tag en drik øl til". Det gjorde Anders og så kom der: "Føj for fanden, det er jo pivsurt". "Ja det har jeg købt af dig", sagde bedstefar. Han fik et andet anker øl, og så var det klart.

Der var også to smedier. Jeg kom i dem begge. Den ene lå lidt skråt over for Rytterskolen, og den anden i nærheden af gadekæret. Smeden havde en datter, der hed Margrethe. Hun reddede mig fra at drukne i Ølstykke gadekær. Jeg var gået ud på isen i den dybe side, men faldt igennem helt under vand. Margrethe hev mig op og fulgte mig hjem til mor, som lagde mig i seng, for at jeg ikke skulle blive forkølet, men om aftenen, da far kom hjem (han arbejdede dengang på Kildeholm), hev han mig op af sengen og gav mig en ordentlig gang prygl. Det var tit, når jeg kom hjem, at jeg fik tæv af min far. Jeg fik det ikke hos bedstefar, så jeg trængte til det, sagde far.

Den anden smed havde en søn, som jeg legede med. Han havde en mægtig god slæde, og jeg fik lov til at lege med den. Når Thomas skulle til stationen efter varer til Brugsen, fik vi lov til at binde slæden bag i vogn eller kane, og hænge på ud til korsvejen ved nuværende Marienlyst, så skulle vi gå hjem igen.

Om vinteren når vi fik kolde tæer, gik vi ind i smedien og tog gløder fra essen og puttede i vores træsko for at varme dem.

Legetøj var der ikke noget, der hed. Kun det man selv lavede. Når mor var inde hos klokkeren, tog hun en lille kvist buksbom. Så kunne vi pille blade af, så havde vi høns. Vi havde også køer. Dem fandt vi i kvasbunken. Det var en ret tyk pind, der

var tvedelt i den ene ende. Det var horn, tøjrepæle fik vi hos Jens Olsen, der lavede tøjrepæle af træ, som han solgte til bønderne, og til børnene lavede han fine små tøjrepæle, som han gav dem.

Jeg husker min gudmor Line. Hun gjorde rent i kirken. Jeg var med hende, men jeg var faktisk bange for at komme i kirken, jeg ved ikke hvorfor.

Jeg husker også Degne-Peter. Han boede i et gammelt hus ved siden af Brugsen. Huset er brændt ned for mange år siden. Der var ikke særlig hyggeligt hos ham, men han var rar ved børnene. Vi fik bolcher eller chokolade, og havde han ikke dette, fik vi et stykke sukker, der var i plader, som vi nu får chokolade. Degne-Peter var en ensom gammel mand.

Som barn var jeg meget bange for tordenvejr. Jeg kunne blive så bange, at jeg rystede. Bedstemor fortalte, at Vorherre var vred på mig, og lynet kunne slå mig ihjel, hvis jeg havde været rigtig slem. Så når det var tordenvejr, gennemgik jeg hele mit synderegister for at se, om der var noget, jeg kunne blive slået ihjel for. Da jeg var blevet en halvstor knægt, skete det, at jeg var på besøg hos Rasmus Larsen og så blev det tordenvejr, og det var slem. Rasmus kunne se, hvor bange jeg var, og jeg fortalte hvorfor. Så sagde Rasmus, at det skulle jeg ikke tro på. Han forklarede mig så, hvad et tordenvejr egentlig var, og efter den forklaring forsvandt min angst for tordenvejr. Nu er jeg ikke bange, når det da ikke er lige over. Jeg har to gange i mit liv været så nær lynnedslag, at jeg er sunket i knæ, og så bliver man betænkelig, men jeg har den tanke, at er det ikke Guds vilje, sker der intet.

Rottebekæmpelse kendte man også i min barndom. Jeg husker, at jeg var oppe hos Lars Peter på bakken (nu Sindshvile) og hjælpe med at tage stakke ind, og der var mange rotter. Jeg husker ikke, om det var 5-7 stykker, vi slog ihjel. Dem fik jeg, og gik så op til smed Hans Poulsen i Jørlunde. Smeden gav 10 øre for hver rotte hale. Det var meget dengang. Halerne blev smidt på essen og brændt. Når jeg hjalp Lars Peter, fik jeg mad deroppe, og jeg husker de store skiver, vi fik. det var fra 11 pundes rugbrød. De almindelige man fik var 8-punds. Det var kun Jyllinge bageren, der lavede 11-punds brød.

Inden jeg kom ud at tjene, gik jeg i Jørlunde

brugs for bedstemor, og jeg skulle altid ind at se til smed Hans Poulsen og hans svigersøn Madsen. Smedene var altid tørstige, så jeg skulle gerne hente øl. Jeg skulle tage to flasker i kulbunken, så fik jeg 25 øre og skulle gå i brugsen og købe 2 Gammel Carlsberg. De kostede 22 øre og så var der 3 øre tilbage, og for dem fik jeg et stort kræmmerhus bolcher. Det var jo også sjovt, at få lov at trække i blæsebælgen og se når de smedede hestesko, og de skoede heste, eller når de lagde jernringe om vognhjulet.

Bedstefar havde en arbejdskammerat, der havde været med i krigen 1864, og han havde som krigsfange været i Østrig. Fangerne blev sat i arbejde. De måtte trille jord. Det var en kedelig tilværelse, de havde. Den eneste adspredelse, de havde var et spil kort som en af dem havde haft med. Da han kom hjem var der sket en forøgelse af familien, konen havde fået en datter først i juni måned 1864, det var bedstemors nabokone Line.

Vi havde også en nabo, hvis kone havde en stor dreng. Han var med sin mor ude at luge roer, og så råbte han: "Mor, jeg vil have en tår pat". Så fik drengen bryst. Konen troede, at så længe, hun gav bryst, kunne hun ikke blive gravid.

En lille erindring fra Gl. Ølstykke. Hans Sørensen, Jørlunde, ejede dengang både Gl. Toftegaard og Dildal, og han brugte meget latrin til at gøde sine marker med. Latrinen kom i tankvogne til Stenløse eller Ølstykke St. fra depot i Maaløv. (Depotet lå i Maaløv, hvor nu Hindsgavl ligger). Latrinen blev kørt i store kassevogne til gårdene Dildal og Toftegaard. En dag under sådan en transport skete der et uheld på kirkebakken i Gl. Ølstykke, idet en kassevogn med latrin gik itu, og indholdet løb ned over hele kirkebakken. Det var meget uheldigt, for der skulle være enten bryllup eller begravelse, så der blev stor travlhed med at fjerne så meget som muligt, og få lagt et lag grus på, men lugten kunne man ikke fjerne, den holdt sig et godt stykke tid.

En lille oplevelse fra den gang vi boede på Skenkelsø Holm. En aften, da vi var gået i seng, blev der banket på døren, bedstefar stod op og gik ud for at se, hvad det kunne være. Det var Ræve-Niels, der ville ind, men bedstefar ville ikke lukke ham ind. Niels var fuld, og bedstefar vidste af erfaring fra

tidligere besøg, at han ikke gik hjem, når han var fuld og ikke nok med det, men Niels var ondskabsfuld, når han var påvirket af spiritus. Da han ikke kunne komme ind, smadrede han en rude ind til stuen og sagde, at han havde tændstikker i lommen, og ville sætte ild i tagskægget, så skulle der nok blive lukket op.

Bedstefar blev vred, og sagde til Niels: "Nu går du hjem og sover rusen ud og så kommer du i morgen og sætter en anden rude i, ellers skal jeg sørge for, at der kommer politi".

Niels luskede af, og gik hjem. Næste dag mødte han op med glas og værktøj og satte ruden i og gav bedstefar en undskyldning for sin opførsel aftenen før og så var den sag ude af verden. Ræve-Niels var ungkarl og boede hos sin mor Karen på søvejen ved Hagerup sø. Det blev sagt, at han havde været nogen tid i fængsel. Når Niels var ædru, var han en rar og flink mand, der kunne lave næsten alt muligt, såsom reparere døre og vinduer, sætte glas i, binde fiskegarn, flette redekurve, fiske og gå på jagt og mange andre ting. Det var særlig rævejagt. Niels havde en pels af ræveskind lige fra tærerne til pels-huen. Når han havde den på, kunne han ligge i sneen og vente på skyten og sagtens holde varmen. Niels var en god skytte. Når han skød, var der også bytte. "Jeg bruger ikke en patron uden at få noget for dem", sagde han. Han jagede også andet vildt, men det var særlig ræve. Og så den rævepels han havde, deraf kom navnet Ræve-Niels. Han blev også kaldt "Karen Søvre's Niels. Det var hans mor. Omkring hendes have var der et læhegn af kurvepil. Af disse flettede Niels om vinteren kurve, som hun gik rundt med til bønderne for at sælge dem. Han fiskede især i den tid, der var ål, og ålekvabber og gik så rundt med dem i en ålekøje. Det var en vidiekurv, der var flettet, så den passede til at have på ryggen, som et tornyster. Niels havde selv båd. Den lå ude ved Viemosen ved Ll. Rørbæk. En sommer byggede han en ny båd i sin mors have, måske 12-15 meter fra en grøft, der løb forbi haven, og om foråret, når vandet stod højt i grøften, kunne han sætte båden i vandet i grøften, der stod i forbindelse med Sillebrorenden og sejle den ud til Roskilde fjord. Det var før vandstanden blev sænket 1 meter. Niels boede meget primitivt. Han sov sammen med gri-

sen og hønsene i et lille rum. Når man kom ind i dette rum, var der plads til hønsene på venstre side, og til højre var der svinesti. Over denne var der en briks, og her sov Niels. Det var lidt om Ræve-Niels. Han kunne lidt af hvert, sådan en altnulig-mand.

Alt det jeg har fortalt ligger før 1. maj 1912, da jeg første gang kom ud at tjene hos bønderne. Jeg husker endnu, hvad tøj jeg havde på, en pæn grøn jakke og bukser. Det var mit skoletøj, for jeg skulle gå i skole to dage om ugen, tirsdag og fredag. Så fik jeg en pakke under armen og blev sendt afsted, og jeg skulle så selv gå op på gården og melde mig. Bedstemor sagde til mig: "Nu skal du opføre dig pænt og være flittig og gøre dit arbejde ordentligt, så skal jeg bede Vorherre holde sin hånd over dig, beskytte og bevare dig fra det onde". Og det er sket. Den tanke strejfer mig ofte: gør vi forældre nok for vore børn?

Det karlekammer, jeg kom til at bo i, var meget ringe. Det var et lille rum i det nordøstlige hjørne af laden, lige skilt fra med en hvidkalket mur og lergulv. Der var to senge og to stole. Senere fik jeg en kasse til at lægge mit skoletøj i. Bord fandtes ikke, lys heller ikke. Det var jo sommer, og vi skulle jo bare sove. Hvis vi endelig skulle se, kunne vi låne en flagermuslygte i stalden. Der var to smalle vinduer, der sad højt oppe. De var så smalle, at man lige kunne krybe igennem, når vinduesrammen var taget ud. Der var en dør i nordsiden lige ud til gårdspladsen med en krog indvendig og en krog udvendig. Når karlen var i byen og det skete tit, blev krogen sat på udvendig, så kunne jeg ikke komme ud, før han kom hjem. Det kunne jeg ikke lide, så det varede ikke så længe, før der blev boret et hul i døren og sat en snor i den indvendige krog. Så kunne karlen trække den indvendige krog af, når han kom hjem. I sengen var der godt med halm, og der var også mus, så det skete flere gange at om morgenen når jeg stod op, lå der en død mus i sengen. Den havde jeg ligget ihjel.

Arbejdstiden var lang dengang. Om sommeren blev vi kaldt op klokken halv fire. Jeg gik med pigerne i marken for at malke. Vi bar mælkespandene i åg på nakken derud. Klokken godt seks (6.10) skulle mælken være på Ølstykke St. Den blev sendt til København og når det var besørget, drak vi mor-

genkaffe. Derefter skulle jeg to dage om ugen i skole, og det er muligt, at jeg ikke har været så modtagelig for undervisning på det tidspunkt. Jeg husker det ikke. De øvrige dage var programmet fra kl. 8-8.30 frokost med saltet sild og fedtebrød og kartofler, skiftevis nykogte og stuede, og en skive rugbrød med honning. Det fik vi hver dag året rundt. Manden havde selv mange bier, så de høstede megen honning, og det er jo sundt med et dagligt stykke honningmad. Fra kl. 12-13.30 holdt vi middag. De første år jeg var på gården spiste vi alle af et fad, de stod midt på bordet. Hvis det var suppe eller grønkål, som manden ikke brød sig om, sad han og fiskede med en gaffel. Fik vi grød, kom der et stort fad ind midt på bordet. Vi gravede hver sit hul i grøden og dyppede i et fælles smørhul. Når vi havde spist, tog konen sin ske og jævned hullerne ud, og næste dag fik vi det koldt med varmt øl til. Efter at vi havde spist, kunne der blive tid til en times midagsøvn, og det kunne godt være nødvendigt. Fra

Gartner elev Johannes Larsen hjemme på besøg, ca. 1920.

kl. 16-16.30 fik vi middagen. Det var tør mad, som vi havde med og spiste i marken. Kl. 19.00 var det fyraften. Så fik vi the med sigtebrøds- og smørtil. Når jeg havde drukket min the, skulle jeg løbe ned i engen og fylde et kar med vand til kalvene og så havde jeg fri.

Om aftenen i vintertiden sad vi gerne sammen med manden og konen i dagligstuen. Når vi var tre mand, spillede vi l'hombre. Var vi kun to, spillede vi skak. Pigerne sad med deres håndarbejde, en af dem lavede hedebo-syning, husker jeg. Der var også en af dem, der lærte mig at stoppe strømper. Kl. 9.00 skulle vi i seng, men hvis manden tabte det sidste spil, skulle vi lige have et mere, ellers kunne han ikke sove, sagde han.

Fra 1. maj 1913 til 1. maj 1914 tjente jeg på Isleholm i Oppe Sundby. Det var en streng plads med hårdt slæb. Jeg har men af det endnu. Folk sagde også, at det var synd, at jeg var fæstet derovre. Manden var bedstefars tidligere nabo, der havde købt gården som brandtomt, så der skulle bygges op. Jeg slæbte som jord- og betonarbejder. Der var altid meget, der skulle gøres og meget lidt fritid. Konen på gården var rar. Jeg havde et dejligt værelse, og når det var koldt, fyrede konen i kakkellovnen

for at der kunne være rart varmt, når jeg skulle i seng. En ting lærte jeg dog her, nemlig at pløje, og det blev jeg dygtig til. Det var også det år, jeg tjente på Isleholm, at jeg gik til præst i Jørlunde hos pastor Barfoed. Det var en lang tur at gå. Cykel havde jeg ikke, så det var bare med at bruge benene. Jeg husker, at vi hos Barfoed lærte salmen "Herren, venner, ingen sinde, mødes vi for sidste gang". Den holder jeg meget af, for jeg synes, at det er så sandt, det den udtrykker. Jeg blev konfirmeret 5. oktober 1913.

1. maj 1914 kom jeg tilbage til min gamle plads på Aalebækgård i Skenkelsø. Forholdene var som før, da jeg tjente der, nu havde de to piger.

Men så kom 1. verdenskrig. Jeg husker, da der blev mobiliseret i august 1914. Kl. 3-4 om morgenen kom en rytter med mobiliseringsordre til karlen. Han skulle møde omgående. Der gik tog med det samme. Det varede ikke ret længe, før vi fik indkvartering og karlekammeret skulle bruges til soldaterne og jeg måtte rykke ind i pigeværelset. Det lå i stuehuset, og pigerne fik et andet værelse ved siden af herskabets soveværelse. Det var de ikke glade for, der var for megen kontrol med, hvad de foretog sig. Der kom jo også rationering, men

Familien samlet omkring kaffebordet en søndag eftermiddag i 1920'erne. Den gamle dame med den sorte hue er forfatterens farmor.

det mærkede vi ikke ret meget til. Vi var jo selvfor-synende. De fortsatte med at kærne smør, det gjorde konen en gang om ugen. Mel fik vi hos mølleren. Han havde statens lager og maledede dertil, og han var bondens gode ven. Når vi så kørte til mølle med korn, der skulle males til grisene, skete det, vi var "uheldige" og fik en sæk hvede imellem. Når vi så kom hjem, var det blevet til mel. Byggryn fik vi la-vet på en mølle i Hornsherred. Vi kørte over med en sæk byg og kom hjem med en sæk gryn. Sukker kneb det mere med. Det kunne vi ikke selv lave, men der var jo hamstret, inden rationeringen kom. Brød var også hamstret. Vi havde rugbrød til tre måneder da rationeringen kom. Det hængte i nye hjemmelavede sække oppe på hanebjælkerne. Efter tre måneder var det som nyt. Der blev lagt et vådt viskestykke om det, og så blev det sat ind i en varm ovn. Når det kom ud, var det som nyt.

Høsten var en travl tid på gården. Der fandtes ikke selvbindere kun en aflægger, så at sæd blev bun-det med hånden med tråde af rughalm. Af rug, der blev plejltærsket om vinteren. Sæden blev sat i ho-ver og senere kørt hjem og sat i stak og damp-tærsket og derefter båret op på stuehusloftet. Jeg var kun 16 år, da jeg sammen med en anden karl bar sække fra tærskværket, sække med 1 tønde sæd - op mod 100 kg. Jeg har senere tænkt over det, og synes, at det var ganske forkasteligt, at lade en dreng på 16 år bære så tunge sække hele dagen igennem, men jeg var stor og ret kraftig og kunne gøre det og var vigtig af det. Efter høsten blev der holdt høstgilde. Husmand Kresten Andersen og ko-ne var med. Efter at karlen var indkaldt til mili-tæret, kom Kresten Andersen og hjalp os på gården, når vi havde travlt. Til høstfesten fik vi god mad og drikke, og så spillede mændene kort bagefter. Til julen blev der slagtet gris og ænder. Til juleaften fik vi andesteg og ris a'la mande og gerne en lille ting i julegave. Når det var overstået, gik jeg hjem til mine forældre, de var nabo med gården. Helligtre-kongers aften blev fejret ligesom juleaften. Det var dengang skik på gården, at man til juleaften gjorde ekstra rent i stalden omkring dyrene og strøede godt om dem, for juleaften kunne dyrene tale, og så skul-le der kun være godt at sige. Efter jul kom den tid, hvor jeg tærskede med plejel. Det var rug, der blev

tærsket. Det skulle være til brodder til at binde med ved næste års høst. Jeg prøvede en vinter at passe køer og malke et halvt år. Det var nok for mig, det brød jeg mig ikke om. Derimod kunne jeg godt lide markarbejde og at følge et spand heste i marken. Jeg kan fortælle, at da far senere købte Toftekær og blev nabo med Aalebækgaards jord havde bonden sagt til min far: "Jeg har ikke fået pløjet min jord ordentligt siden Johannes rejste". Far var stolt af at høre sin søn så godt omtalt. Det glædede også mig, men jeg vidste, at jeg var dygtig til at pløje. Jeg havde på Aalebækgaard fået et lille stykke jord, hvor jeg dyrkede forskellige blomster. Min første viden om havebrug fik jeg fra en bog "Haven" skre- vet af lærer Mathisen i Gundsømagle. Da han blev pensioneret, flyttede han til Ølstykke St. og bygge- de Villa Pomona. Nu er den revet ned. Der er kun Pomonavej tilbage. Det jeg har skrevet, er fra før 1. marts 1918, for da forlod jeg landbruget for at blive gartner, og det har jeg været siden, og jeg har aldrig fortrudt, at jeg valgte dette, - og dermed forlod jeg Jørlunde sogn. Den 3. marts 1918 rejste jeg til Lol- land og begyndte som gartner elev.

Jeg vil også fortælle lidt om gårdens drift og hus- dyrhold. Der var faktisk alt, hvad der hører til på en bondegård. Jeg begynder med hestene.

Vi havde to spand, tre hopper og en vallak og det var sådan, at vi fik to føl hvert år. Det ene blev solgt, når det var et halvt år, og det andet beholdt vi, til det blev tre år, så vi havde tre plage. Af kreaturer havde vi en tyr og 12 malkekøer plus ungreaturer. Der var ikke noget med kontrolforening på gården dengang. Bonden valgte en tyr efter en ko, der mal- kede godt. Der var næsten altid en tyr under op- vækst. Den gik sammen med de løbestore kvier i indhegningen. Den store tyr blev også brugt til køer fra naboer, som ikke selv havde tyre. Det samme var tilfældet med gårdens orne.

Vi havde 4-5 grisesøer og de fedesvin, der kunne blive. Der var også en hel del fjerkræ, men det var konens afdeling. I marken var der syv mark skift. Der var tre med græs, så var der vintersæd, byg, rodfrugter og havre med udlag af græs. Der blev al- tid gødet godt med staldgødning til rodfrugter. De andre husker jeg ikke. Det var meget lidt kunstgød- ning, der blev brugt. Det var tit chilesalpeter. Jeg

husker et år, da vi høstede 26 fold hvede. Det var meget flot dengang. Jeg husker ikke sortsnavnet, men vi høstede Pethus rug og Printinbyg. Havren husker jeg ikke navnet på. Vi havde turnips, kålroer og runkelroer, Barreo og af kartofler var der Julie og Magnus bonum. Det var spisekartofler, og så var der foderkartofler og Imperratos.

Vi havde et ret godt rørskær, men her skulle det være frost og fryse så meget, at isen kunne bære, inden vi kunne skære rørene, få dem bundet og båret i land. Senere blev de stødt op og bundet i 18 tommer bind. De blev solgt i travet = 20 kære. Vi havde også tørveskær. Her skar vi hver sommer tørv til gårdens eget forbrug. Når vi skar tørv, var pigerne med, og også når den skulle vendes og rades og sættes i stak, og ved hjemkørsel. Pigerne deltog i alt markarbejde og lugede kartofler og roer. Jeg husker en enkelt gang, da den ene af pigerne var ude at strø møg. Pigerne lavede tit karlearbejde og de kunne. Jeg kan fortælle om en oplevelse der på gården.

En dag, da den anden karl var kørt i byen med manden og konen, var jeg ene hjemme med de to piger. Jeg havde været hos foderstofforretningen og hentet to sække kraftfoder, og da jeg kom hjem bad jeg den store pige om at hjælpe mig med at holde sækkene på vognkanten, medens jeg fik dem på nakken. Pigen sagde, at hun godt kunne bære dem på loftet. Det troede jeg ikke på, og vi væddede et halvt pund chokolade. Pigen bar begge sække à 100 kg. på loftet og jeg tabte væddemålet. Det var ellers svært. Der var først tre trappetrin, før man kom ind i gangen og så trappen op på stuehusloftet. Jeg måtte afsted efter chokoladen og pigerne kogte den og vi drak den, inden herskabet kom hjem.

Pigerne deltog også i høstarbejdet. Hertil havde de en særlig påklædning. De havde lærredsforklæde og lange høstærmer for at skåne armene, når de skulle tage fra. De havde også nogle særlige høsthætter, der var syet af lyst tyndt stof, og så var der sat vidier i, og de blev bundet under hagen. Når man høstede, måtte man aldrig begynde en mandag. Man begyndte en lørdag med at hugge for. Rugen blev altid hugget med slåmaskine og taget fra med håndkraft. Vårsæden blev så vidt muligt taget med aflægger eller mejemaskine, som den kaldtes. Al sæden blev bundet med hånden. Vårsæd med rug-

bråder, vintersæd med eget strå. Negene blev slæbt sammen og sat i hove. Når det så havde stået, og var blevet tilstrækkelig tørt, blev det kørt hjem og sat i stak, til det skulle damptærskes. Noget blev dog kørt i laden således rug, som skulle plejeltærskes til brorder til bindeforer til næste års høst. Den meste havre kom også ind. Den blev skåret til hakkelse til hestene. Lidt byg kom også ind, så vi kunne tærskelidt selv, hvis det varede for længe inden vi fik fra damptærskværket. Vi havde hestetrukket selvrendende tærskværk. Når vi brugte det, var der gerne en dreng til at køre hestene, en mand til at lægge i maskinen, en til at stikke ned til og se efter sækkene og en til at finde halm. Det var gerne mit arbejde. Man snoede halmbåndet på tommelfingeren, strakte det ud op over nakken, satte det fast i en krog og en mursten i den anden ende. Med en rive samlede man halmen til et knippe og bandt det. Når vi kørte sæd hjem, var det pigerne, der skulle lægge på vognen. (Dengang havde man ikke lad på vognen). Negene blev lagt ud over sidefjælene, så blev der lagt fire-fem lag og bindelag, og der blev bundet med læssetræ (det var granstammer 10-12 cm. tykke). Læssetræet blev slæbt i et reb efter vognen så længe vi læssede. Når læsset var lagt, blev det løftet op til pigen. Hun holdt det, medens karlen snoede forbet om (det gik op fra begge sider af vognbunden). Nu blev læssetræet lagt ned på læsset og det bagerste reb kastet dobbelt op over læssetræet og i en krog, der sad et stykke nede. Hvis nu karlen kunne trække krogen til læssetræet, skulle han have et kys af læsepigen. Man kaldte det at trække til krog.

Med hensyn til markredskaber skete der en hel del i de fire år, jeg var på gården. Af plove havde vi en firefugt skrælleplov, en Rud Szaplov, en ukendt plov, der blev erstattet af en Fraugde plov, det var et nyt mærke, der kom frem på det tidspunkt. Vi havde en svensk harve, der blev erstattet af en moderne kultivator og i stedet for sæddækker fik vi en ny Saxoria radsåmaskine, der afløste brodsåmaskinen. Radsåmaskinen var et stort fremskridt. Med den kunne vi så sæd, markfrø og rodfrugter, og det medførte, at vi kunne bruge de nye 2 rækker radrenser, et stort fremskridt. Den nye gik meget tættere på planterne, så der var kun en smal strimmel, der skulle hakkes og roerne tyndes. Danskharven blev

erstattet af en 6-ledet ukrudtsharve. Vi fik en ny ringtromle af jern til at afløse den gamle trætromle. Vi havde 2 faste vogne. I høsten blev de lavet om til høstvogne, der blev sat langvognstok i og lagt tung vognbund i og sat høstfjæle på. Vi havde en gumlekasse til en hest. Den brugte vi, når vi hentede grøntfoder. Endvidere havde vi en rejsefjedervogn til to heste. Den kunne bære 12-15 tønder sæd. En let enspænderfjedervogn der blev brugt, når vi skulle til mølle, brugs- og foderstof- forretningen og så var der en ponyvogn, den brugte manden og konen, når de skulle i byen. Når man i høsten kørte sæd hjem, der skulle sættes i stak, lavede man først

en stakfod, der bestod af nogle ret tykke bjælker, der blev lagt ud i den størrelse stakken skulle have, som regel med lidt afrundede hjørner. Så kom der et godt lag halm i bunden og så begyndte man at sætte stak. De første lag lagde man lidt ud, så den blev lidt større. I cirka en alens højde vendte man og begyndte at tage jævnt ind til man nåede toppen. Den skulle helst slutte i en pæn halvkugle og blev så dækket med et godt lag halm, og hvis stakken skulle stå længe, blev den tækket ned af siderne med langhalm, der i små duske blev stukket ind i stakken og bredt ud og bundet med halmbånd både vandret og lodret med en mursten i enden af båndet.

*Johannes Larsen, født 1899 i Ølstykke.
Uddannet gartner. Ejede i mange år gartneriet "Trekanten" i Ølstykke. Var medstifter af havekoloniforeningen 4H i Frederiksborg amt. Død 1990.*

Vi flyttede til Teglgårdslund

af Finn Elling Nielsen

Min historie begynder den 28. december 1932, men jeg må erkende, at jeg kun kan føre min hukommelse tilbage til 1936, hvor min moster Karen kom til vores hjem på Eberhusvej. Jeg husker at jeg sad oppe på bordet med fødderne i hendes skød, mens hun klippede mine tånegle og puslede mine fødder. Noget særligt, ja, jeg var vist frygtelig hysterisk og kilden, men hun havde åbenbart den fornødne tid og evne til at klare dette. Desuden var vi otte søskende, seks drenge og to piger der var tvillinger, de yngste og selvfølgelig de mest feterede. Jeg var den yngste dreng, så alene det, at der var en, der havde god tid til at pusle mig, var skam noget særligt.

I 1938 flyttede vi fra Eberhusvej til Teglgårdslund, idet mine forældre solgte deres lille hus, og købte min afdøde bedsteforældres hus. Min bedstefar havde selv ladet det bygget i 1909 bl.a. af nedrivningsmaterialer fra en gammel jernbanestation, som han i kraft af sin ansættelse ved jernbanen sikkert har kunnet købe billigt.

Jeg husker kun flytningen svagt, men tydeligt ankomsten til vort nye hjem, idet der i spisestuen lå et linoleumstæppe med mønster som et ægte tæppe. Det egnede sig utrolig godt til leg med heste og vogn m.m.

Nogle år senere kan jeg huske, at når mor skulle i byen for at handle ind, skulle jeg passe mine to søstre. Vi havde som i mange hjem en sofa. Den var utrolig god, idet jeg kunne trække deres barnevognsseler ned langs væggen og fastgjorde den i fjedrene under sofaen, så sad de sikkert og godt, måske hylede de lidt, men hvad, børn kan jo ude-

lukke ubehagelige lyde.

Senere kom vi, ligesom vore ældre søskende til Asylet i Bakkegade. De ældste sørgede for, at de andre kom velbeholdende op og hjem, det gik i arv at den ældste bragte de yngste derop.

Jeg mindes Asylet som et dejligt sted. Der var to damer, frk. Wilsbeck og frk. Mortensen, de styrede vel ca. 25-30 børn i alle aldre, indtil skolealderen.

Asylet lå på hjørnet af Bakkegade og Vinkelvej, hvor biblioteket ligger i dag. Der var en legegård, hvor der bl.a. var nogle brædder, som blev stillet op af plankeværket, så man kunne løbe op af dem. Disse brædder gav sommetider splinter i fingrene, men det klarede frøkenerne.

Efter at vi havde spist vores medbragte mad lå vi kl. 12.00 i sovesalen på nogle lærredssenge, nærmest a la drømmesenge. Jeg tænker tit på den fredfyldte time, idet jeg næsten aldrig sov, men lyttede til alle de andres sovende åndedræt, mens min fantasi arbejdede med de figurer, vi havde siddet og klippet og tegnet efter zinkmodeller. Til tider blev der klippet i farvet papir, hvorefter de bedste ting blev indklæbet i en lille bog.

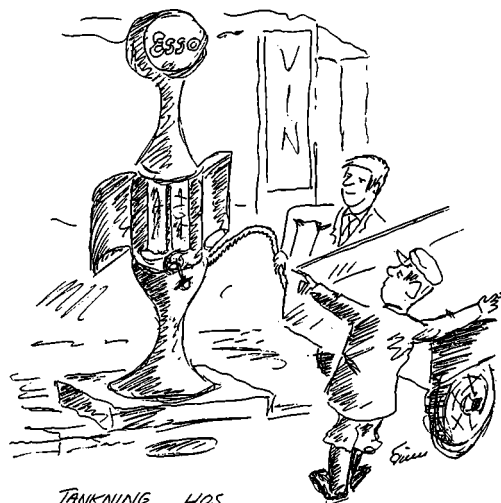
Efter sådan en dag gik spadsereturen ned ad Margrethevej, forbi brandstationen, som lå på hjørnet af Margrethevej og Langesvej, hen ad Langesvej, hvor ESSO havde nogle gamle lagerbygninger liggende på hjørnet mod Ndr. Banevej. Videre gik turen forbi jernbanestationen ned ad stien til tunnelen ved Hammersholtsvej, langs med Teglgårdssøen. Her var der altid noget at se på, suderne, der lå mellem sivene og smaskede eller en gedde,

der helt stille lå og lurede på bytte, blyhøns, ænder og svaner. Herefter over vejen og hjem til et dejligt hyggeligt hjem.

Min far var postbud og startede tidligt om morgenen. I starten var han ved kontoret, det vil sige ordnede sorteringen af breve og pakker til videreforsendelse med toget m.m. Senere fik han et postdistrikt med tre brevomdelinger med fritimer imellem.

Når han kom hjem, var det tit tiden blev udnyttet til at passe haven med urter og bær m.v., der skulle jo noget til en så stor familie. Far såede, passede og høstede, mens mor havde et kæmpearbejde med madlavning til ti munde, syltning, henkogning, vask m.v. Høns havde vi også. I den gode æglæggende tid blev æggene lagt i stenkrucker i vandglas. Disse stod i kælderen i viktualierummet. Her havde far hugget et hul i betongulvet på ca. 50 cm. i dybden og ligeledes i kvadratet. Her blev opbevaret mælk og andre ting, som krævede køl, men selvfølgelig skulle vi op og ned af en relativ stejl kældeptrappe. Her husker jeg at der var en lyskontakt med messinglåg og hvis det var lidt fugtigt i vejret kunne den give et lille rap over fingrene.

I kælderen var der desuden stenkrucker med nedsaltede sild, idet mine forældre gerne købte en hel kasse sild af den tilkørende fiskehandler, som

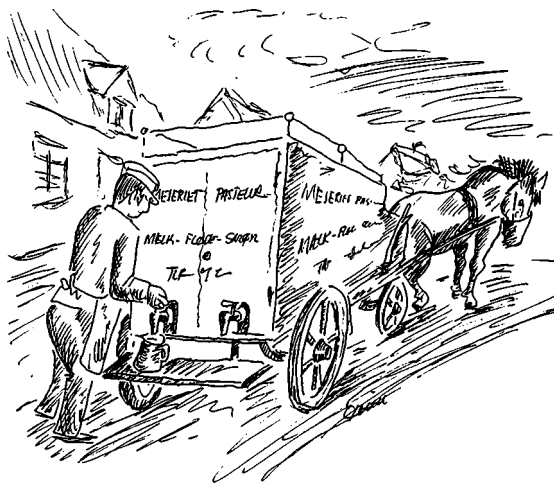

TANKNING HOS
KØBMANDEN.

altid råbte sit "sild er godt", men det lød som "sildegodt". Der kom også brødvogn og slagtervogn samt hver dag mælkevognen fra mejeriet Pasteur. På denne vogn var der bagpå et bræt til at stille kander og krucker ved taping af mælk fra de haner, som stak ud af bagdøren på mælkevognen.

I Teglårdslund var der to købmænd, som lå på hver sit hjørne med front mod Hammersholtsvej. I nr. 1 købmand Oluf Andersen, "Luffe" kaldte vi ham. I nr. 2 købmand J.P. Jensen som for øvrigt var formand for købmandsforeningen øst for Storebælt. Han havde overtaget forretningen efter sin far, den gamle Jensen, som i sin tid havde købt den som en rigtig gammel købmansgård med heste til landturen. Gårdspladsen var med gammeldags stenbelægning, her gik den gamle Jensen med sine spidse træsko hen over stenbroen. Det fik mig altid til at tænke på sangen "Se nu danser bedstefar".

Ud for nr. 2 hos købmand Jensen var der en ES-SO benzinstander med håndsving. Man pumpede to glas op med fem liter i hver, hvorefter man tappede på bilen, og derefter pumpede man op igen. Jeg skal lige nævne, at mine forældre handlede i Brugsen i Helsingørsgade, så det blev jo kun til småting, vi købte hos købmanden, men det måtte vi unger jo også tit høre: "Nå, har I glemt det i Brugsen?". Det var der ikke noget at sige til, for til en familie på 10 skulle der trods alt bruges nogle kolonialvarer.

MÆLKEKØBMANDEN.

Jeg kan endnu se os alle bænket omkring spisebordet. Jeg har altid været lidt sart med sener og sejt kød, og det var jo ikke god skik at levne noget, men min redning var at vores spisebord var lavet så benene kunne skrues op i et trægevindstykke som dannede en lille hylde under bordet. Her anbragte jeg de ufordøjelige ting til senere bortbringelse.

Jeg begyndte i skolen 1. april 1940 på Ndr. Banvejs skole og umiddelbart efter kom tyskerne her til landet. Jeg må indrømme, at det var spændende for en syvårs knægt, at se tyskerne ligge med maskingeværer m.v. ved jernbanestationen, så de første krigsdage kom vi gerne lidt for sent i skole. Senere aftog det spændende til fordel for det hadefulde og nedladne overfor tyskerne, godt nok når de ikke så det, må jeg lige bemærke.

Der blev jo knaphed på alt, så at sige, så min far fik en lod fra kommunen til tørveskæring. Der var to måder alt efter tørvejordens beskaffenhed, enten æltetørv eller skæretørv. Hos os blev det æltetørv. Min far og mine brødre gravede tørvejorden op i en æltebakke, hvor der blev tilsat vand og derefter gik vi med bare ben rundt i denne masse til den var tilpas, hvorefter den blev hældt ud over en ramme med masser af rum. Når tørvene var tilpas faste, blev de stakket i høje stakke. Det kunne være varmt, og her husker jeg, at mine større brødre en

gang imellem spenderede Wiibroes Chabeso. Sådanne Chabeso var en gudedrik når den blev hevet op af det kolde mosevand i en zinkspand eller en sæk med snor i. Der var en egen stemning, når vi sad på jorden med benene ud over tørvegravens kant, vi drenge med vores Chabeso og fatter med sin Wiibroes pilsner - godt svedte og snavsede, men uhyre godt tilpas. Når tørvene var tørre, blev de kørt hjem og igen stakket, for senere at ende i kakkelovnen, med en masse aske. For mange mennesker, hvor tørvene ikke var ordentlig tørre, kom der en masse løbesod i skorstenen.

Koks blev der også solgt, bl.a. fra gasværket nede på Godthåbsvej, eller gennem en kokshandler. De blev leveret i sække, og jeg husker, at når koksene blev båret af og hældt ind ad kældervinduet, stod mor eller far inden for gardinet og talte hvor mange de fik - disse koksafbærere havde nemlig et fif med sommetider at lægge en tom sæk på skulderen under den fyldte, så når kunden kunne finde på at tælle sækkene var de alle der, men for hver ekstra tomme sæk, kunne koksafbærerne sælge disse sække for egen regning.

Man fyrede også med brunkul, som var lidt ualmindeligt her på Sjælland, men min onkel Jens, som boede på Hjortholmsvej havde en sådan ovn. Min onkel var ansat som typograf på Frb. Amts Avis. Jeg tror nok, han havde lært der. Han var vist nok lidt excentrisk. Han gik altid i et sort sæt tøj og bowlerhat, han havde altid cykelspænder på sine bukseben, selv om jeg altid husker ham trækkende med sin cykel.

Jeg nævnte, at min onkel var lidt excentrisk. Dem var der nogle stykker af før i tiden, bl.a. boede der i Østergade en gammel mor, måske omkring de 80 år og hendes datter omkring de 60 år. De gik klædt i tøj fra slutningen af 1800 tallet eller begyndelsen af 1900 årene. De gik under navnet Tepotten, det var moderen, og Kaffeanden, det var datteren. Det var et umage par at se i bybilledet.

Til bybilledet hørte også Buddes Laurits, han kørte med bager Buddes brødvogn, forspændt med to flotte Frederiksborgheste, Laurits rødblisset højt til vogns på bukken. En lille ting husker jeg fra indkørslen ind til Buddes gård, der hængte et skilt kun med bogstaverne "SKRI".

HVIL I TØRVENØSEN.

I Østergade fandtes også Træskobørsen, idet man jo grundet mangel på næsten alt, måtte genbruge overlæderet fra støvler m.v.

Man fik sat træbunde under samt næsebeslag. Hvis man var heldig at finde et gammelt bildæk, blev fodtøjet forsålet med dette gummi, eller man brugte tyskersøm, ligesom de tyske soldater havde under deres støvler.

Min far var for øvrigt dygtig til at forsåle familiens sko. Han havde huder, som var købt inden mangelen satte ind. Dem havde han købt hos Husted's Læderhandel i Helsingørsgade. Sådant en hud skar han så såler ud af. De blev lagt i vand og derefter gennembankede på skomagerlæsten, så de blev vandtætte. Derefter blev de pløkket på den gamle sål med bøgetræspløkker og syet med bejtråd.

I Helsingørsgade var der også Denkers høje forretning, hvor far og mor Dencker lavede deres specielle DENKERKLUMPER. De var et herligt par, når de arm i arm kom vrickende hen ad gaden, han med et saligt smil om sit lille overskæg og hun var en elskelig gammel rynket dame.

På Torvet i Hillerød - Bio Torvet - var der den karakteristiske aviskiosk og under den de underjordiske toiletter (jeg havde forresten en legekammerat, hvis mormor var tissekone der).

En børnebillet til Bio kostede 25 øre, men så kunne man næsten også se TOM MIX'S hest under skoene. Senere, da alle de tyske flygtninge kom til det gamle sygehus på Sdr. Banevej, blev Bio Torvet benyttet af dem om eftermiddagen, så der gik rygter om lus og lopper, og dermed blev vores biografure til dels stoppet.

Der var for øvrigt en episode, der satte sig dybt i min erindring. Der boede en ung mand i Østergade, med ikke alt for meget mellem ørene, Svend Hilmer, tror jeg han hed. Han meldte sig til tysk krigstjeneste og i slutningen af krigen, kom han til det gamle sygehus, som var lazaret, samtidig med at det husede flygtninge. Han havde bl.a. mistet det ene ben og gik med krykker. Han fulgte med disse flygtninge i sort officersuniform til Bio, - jeg havde medlidenhed med hans kone og søster.

På torvet lå de fine hoteller, Kronprinsen og Hotel København, hvor KONG ALBERT regerede. I hotellets bygning med udgang til Torvet var krostuen med billard. Denne gik under navnet SNOGENS HULE, idet der i mange år var en tjener, hvis øgenavn var SNOGEN.

HA og Fru DENCKER

Der var mange forretninger i Slotsgade, men at nævne dem alle, ville kræve en hel skov til papir. Først i Slotsgade var der en lille fin delikatesseforretning (viktualie) Irma Jensen. Ved apoteket lå "Schebler" senere Bamba, det var æg, smør og lign. Jeg syntes altid det var dejligt at blive sendt derned for at handle, idet smørret lå i dritler (tønder) og derfra tog damen det op med en riflet træske, vejede det og bankede det til med skeen, ja denne lille ting frydede mig.

Jeg må også lige nævne slagtermester Chr. Petersen, en lille skaldet venlig mand med en meget pi-bet stemme og hans søn Lasse. Jeg ved, min moder satte megen pris på Chr. Petersen, idet hun som en ganske almindelig borger altid blev behandlet meget fint, hvorimod der var flere andre slagtere i byen man skulle passe meget på, idet deres tommelfinger tit blev vejlet med enten som finker, fars eller medister.

Der var nu en forretning man ikke kunne komme udenom, det var REBEREN (Røver Kaj). Forretningen havde såmænd ikke en særlig stor facade mod Slotsgade, men til gengæld gik den næsten til Slotssøen. I denne forretning havde man så at sige alt og Røver Kaj vidste, hvor tingene var. Engang, som snedkerlærling, skulle jeg købe et specielt hammerskaft, men ekspedienten kunne ikke finde det og meddelte mig, at det havde de ikke. Det hørte Røveren, så han nærmest råbte: "Hva' har vi ikke, kom med!" Så gik vi langs med reoler 10-15 meter, og et sted oppe på en hylde lå den ønskede vare. Jeg må indrømme, at det undrede mig, at Røver Kaj havde sådan en indsigt i sin forretning, idet han sad meget af sin tid på byens værtshuse, vist nok mest på Preislers cafe, som lå skråt over for hans forretning.

Der var også LINDEN og gæstgivergården SJÆLLAND, begge steder blev meget brugt bl.a. til postbudenes fester. Til disse spillede hr. og fru Wagner, han på violin og hun på klaver. Deres søn er for øvrigt en kendt dirigent idag.

Ja, fatter var jo postbud, men han startede ved statsbanerne som billetklipper, idet billetter blev klippet ved udgangen til perronerne. Inden sin statslige karriere havde han været herskabstjener på et par store godser.

Fra statsbanerne kom han til postvæsenet, hvor han var i næsten 40 år. Som før omtalt havde han først kontortjeneste, men siden sit eget distrikt. Her havde han bl.a. Bakkegade, Vinkelvej, Margrethevej og Ndr. Banevej, senere fik han et andet distrikt.

Ved juletid, som var postens meget travle tid, hjalp mine store brødre og jeg med at løbe med juleposten. Fatter sad på budstuen og satte posten sammen, hvorefter vi tog hver sin del af hans distrikt. Jeg tror nok, der var lidt surhed fra nogle af de andre postbude, men fatter var skåret godt for tungebåndet så han klarede disse ting. Han gik selvfølgelig også ud selv, der var også mange steder han skulle hente en god cigar og lign. Der var en lille finesse vedrørende cigarerne som jo let kunne knække. Postkasketten var dobbeltforet, så han havde inden i lavet et lille hul, hvor han kunne opbevare cigaren sikkert. Somme tider var der en ekstra fin cigar med et flot mavebælte om. Så lagde han cigaren meget synlig og nød når Peter Jørn, hans side-mand, sendte misundelige blikke til cigaren. Når cigaren var røget, gemte han mavebæltet og brugte det igen til en mindre god cigar, og så gik hele spillet om igen.

På postkontorets budstue sad fire mand ved siden af hinanden. De med størst anciennitet sad nærmest kontoret, der var altid en livlig debat og sommetider, hvis en adresse var meget mangelfuld, så råbte man eventuelt afsender eller ved kort blev stikord brugt, så i reglen kendte en eller anden f.eks. tante Maren eller lign.

Hver sommer var der udflugt til Hundested eller Gilleleje, idet privatbanerne stillede en vogn gratis til rådighed for postbudeforeningen.

Så gik turen hjemmefra med den medbragte mad, øl og sodavand og den kolde snaps. Drikkevarerne var indpakket i våde aviser og rabarberblade, så holdt de sig fint kolde. Jeg husker et lille raffinement - hvis vi hjemme fik slået det nederste af foden af et snapseglas blev det gemt og taget med på skovturen. Det kunne så stikkes ned i jorden, og snapsen stod sikkert og hærderne var fri.

På en sådan tur, var der underholdning for børn og voksne såsom sækkevæddeløb m.m. Der var bl.a. en Georg Jørgensen fra Ullerød, han kunne slå et kraftspring med sin stok som forlænget arm.

Min far hed Poul Henrik, men i familien hed han altid Henrik og på posthuset Poul, hvilket jeg dengang syntes var mærkeligt. Postbudene havde jo mange kæle- eller øgenavne, såsom Stangrytteren, Fløjtepetter, Peter Jørn, Peter Herlev, Pakke Jørn, Lille Petter plus mange flere.

Jeg har før omtalt vores hjem i Teglgårdslund 4. Lige uden for stuevinduet stod der en gaslygtepæl. Hver aften ved solnedgang kom lysmanden Robert Nielsen, som i øvrigt også boede i Teglgårdslund, der altid blev benævnt Lunden.

Lygtemanden satte foden på lygtepælen og med en stang åbnede han for gassen så vågeblusset fik næring og lampen lyste kraftigt op mens insekterne flokkedes om denne. Om morgenen gik lygtemandens procedure i omvendt orden. En gang imellem havde han en metalstige med som passede til de grene, der sad på tværs af lampestagen, så blev glasset pudset og nettet til brænderen udskiftet.

Vi drenge havde et dejligt klatreredskab i lygtepælene, men jeg har aldrig oplevet, at et glas blev smadret eller andre ting ødelagt. Jeg tænker, hvis det var nu, hvad så?

Vi havde en skøn legeplads ved Teglårdssøen, og Præstevangen med fantasisøen (Brededam). Når vi gik ind i skoven (Præstevangen) lå der ca. 100 m oppe i skoven en firkantet træpavillion (Troidhatten) inddelt med fire bænke. Der brugte vi mange timer i regnvejrtid til at klatre rundt mellem spærene. Når man så os klatre rundt der, ville man ikke være i tvivl om, at vi nedstammede fra aberne.

Omtrent 200-300 meter længere inde i skoven, lå så fantasisøen (Brededam) med fantasisøen og en voldgrav omkring samt en bro med 2 store porte med pigge på toppen, der ragede ud over broen til begge sider, så man ikke kunne kravle omkring. Min kammerat Kjeld og jeg, gik såmænd bare i armgang under porten og så var vi inde på øen.

Her havde Frederik d. VII efter sigende et sted han kunne slappe af. Her var der ind i jorden bygget en hel hal med buet tag og en gavl, opbygget i kampesten, vendende ud mod søen. Gavlen havde i midten en dør og to vinduer i gotisk stil. Indvendigt var væggene også af kampesten og loftet var beklædt med muslingskaller, det var meget flot. Nu er desværre kun lidt af gavlen tilbage.

Ude på øen havde skovvæsenet en robåd liggende. Den benyttede vi ofte under mottoet: Det er statens, hvem er staten, det er os, så derfor!

Vi fandt forresten nogle krebs i voldgraven, mellem stenene, så vi besluttede os til at tage en tur ud på søen. Vi havde lavet nogle brikker af kyllingetråd og på dem bandt vi lidt kød og en Nefalygte. Vi listede hjemmefra ved 11-12 tiden om aftenen, medbringende rigeligt med sække til fangsten.

Vi sejlede ud i "vores båd" og lå i et par timer. I vores naivitet troede vi at når der var små krebs ved land, måtte de store være midt ude i søen - men ak, vi måtte tage hjem med tomme sække, dog en oplevelse rigere.

I krigens tid var der knaphed på så at sige alt. Kjeld og jeg havde dog en god indtægtskilde fra lossepladsen, der lå ude bag Holmene. Vi gik igennem et par gange om ugen, og fandt tit parfumeflasker og cellulid tandbørsteskafter. Disse solgte vi i Schous sæbehus i Helsingørsgade. En lille flaske 15 øre, en stor 25 øre. Vi fik 25 øre for tandbørsten. Vi samlede også bog og agern, kødben og andre ting, som vi solgte til LAB's landsindsamling, der lå inde i en baggård ved Torvet.

Min skoletid begyndte, som før nævnt, i april 1940. Jeg var nok ikke den flittigste elev, skønt jeg tit blev fremhævet som en elev, der havde læst på min historie og bibelhistorie. Det var nu helt uretfærdigt over for de andre, men tingene satte sig fast, når læreren gennemgik de ting, vi skulle have for.

Skoleinspektøren på Ndr. Banevejs skolen hed Schlander, eller i daglig tale "Tysen". Klassen, der havde ham, sagde, at han tit sad og sov ved kateteret, jeg vil nu også nærmest beskrive ham som skindød. Hvis man havde siddet efter hos ham tre gange, så var der ekstragevinst - tre slag med spansk-røret - den gamle skrøne med at gnide spansk-røret med løg, for så ville det knække duede ikke, eller også havde spansk-røret aldrig hørt om det.

Vi fik som klasselærer en næsten nyudklækket lærerinde, Hanne Andersen, meget sød og rar og med gode nerver, for det skulle der vist til med os. Hun havde også evnen til at fange vores opmærksomhed. Remser som, "den, der skriver d i gjort, han skal ha' sin ende smurt" eller som et punktum for at holde den lille pause, brugte hun en lille remse fra gåsepennens tid "punktum slå sand på" skulle man under læsning sige til sig selv.

Skoletiden gav os også oplevelser som ophold på Sparekassens feriekoloni ved Store Havelse. Det var en god tid. I sommerferien kunne man søge om at komme derop, det var mest for mindre bemidlede. Kjeld og jeg havde heller ikke mange penge, så vi søgte altid. Vi tog med toget til Ølsted station og gik derfra ud til lejren, en ganske god tur.

Næste dag gik vi alle ned til en bondegård for at blive vejret, idet der var præmie til den, der tog mest på i vægt, så ved afrejsen blev vi vejret igen. Det blev ikke til nogen præmie til os, vi gjorde os ellers store anstrengelser, idet vi fyldte sten i lommerne, men heldigvis skete retfærdigheden fyldest.

Jeg tror, jeg var omkring de 10 år, da jeg efter skoletid fik budplads i rulleforretningen i Østergade 1 hos frk. Henriksen. Hun var en rar gammel dame, jeg mener, hun blev 70 år, mens jeg var hos hende.

Når man kom ind i hendes entre, stod der gerne kurve og zinkbaljer med rulletøj, som jeg lige havde afhentet eller skulle ud med. Rullestuen bestod af et bord, hvor hun rullede tøjet op på nogle tykke træruller, hvorefter de blev lagt under en stor trækasse, der var fyldt med sten, og under stokkene

var der en stor stenplade. Alm. tøj blev rullet op flere stykker sammen, men duge altid enkeltvis, prisen pr. stok var 10 øre og for duge 25 øre. Jeg fik regningen med ud, så kunden kunne betale ved modtagelsen.

Da det var i krigens dage, var der rationering på el, så rullen måtte trækkes med et håndsving, et kedeligt slæb. Jeg tænker altid på det, når jeg fra fremmede lande ser en okse, der går rundt om en brønd for at trække vand op.

Bag rullestuen var hendes private stue, her var bl.a. en gammel vægtefon, en stor trækasse med en taletragt og et afløfteligt rør. I stuen kunne jeg

sidde og ordne mine regnestykker og lign. ind imellem mine budture. Min løn var til slut 20 kr. om måneden. Rullekonen var meget rar, og jeg havde det godt i forhold til mange af mine kammerater, men jeg tror heller ikke, jeg blev betragtet af de andre som en rigtig "Svejer".

Til slut en lille ting som smuttede i beskrivelsen af tørvemosen. Her nævnte jeg Wiibroes Chabeso, denne flaske var meget speciel, idet flasken ingen skuldre havde, den var nærmest som en meget tynd champagneflaske. Dette gav øgenavnet til bl.a. en snedker i Hillerød, som aldrig gik under andet navn end Chabeso Børge.

Finn Elling Nielsen, født 1932 i Hillerød. Uddannet snedkersvend 1952. Rejst i Sverige som bogsælger. Fra 1957 snedker og skiltemaler i Canada. Fra midten af 1960'erne snedker i Hillerød.

Besættelsen set fra en jernbanestation

af Holger Nielsen

I 1942 flyttede jeg til Humlebæk som trafikekspedient på stationen. Da jeg også var hjemkommanderet sergent, havde jeg gennem Underofficersforeningen forbindelse til de gamle kammerater.

Foreningen havde fået Værnemagtens tilladelse til at afholde et våbenkursus på Skydeskolen for håndvåben, kaldet "Lommeskydeskolen" til forskel fra Artilleriskydeskolen.

Værnemagten, der jo var noget helt andet end SS, Gestapo og Frikorps Danmark, kunne godt forstå, at vi som underofficerer skulle holde færdighederne ved lige. Måske drømte de om, at vi en dag skulle gå sammen med dem.

Når tyskerne forlod skolen om aftenen, rykkede vi ind. Så blev der skudt med vore fodfolkskanoner, som tyskerne havde lært at kende i Sønderjylland og "overtaget". De var blevet forbedret, så skjoldet gik helt til jorden. De danske soldater var blevet dræbt af "opspringere" under skjoldet.

Når vi var sikre på, at alle tyskere var væk, kom der maskinpistoler frem; tyske, engelske, svenske, amerikanske og russiske. En del var vel tyskernes, og mange blev gravet frem af de sandbunker vi skød ind i.

Vi øvede skarpkastning med håndgranater, uden sikkerhedsbestemmelser. Kaptajnen, der ledede kurset sagde, at han regnede med, at vi selv passede på, så der ikke næste dag skulle stå i "Ekstrabladet", at der var slået 25 sergenter ihjel.

Vi lå på en af voldene ude i "det krøllede", og kaptajnen kastede en håndgranat på toppen af volden. På grund af det korte kast, nåede sikringsbol-

ten ikke at falde ud. Kaptajnen tog en ny håndgranat, tog sikringsbolten ud, og lagde den ovenpå den første, så de begge sprang samtidigt. Vi øvede også at ligge i et hul, hvor der blev kastet en håndgranat ned til os. Så var det med at komme op af hullet i en fart. De håndgranater var der dog kun tændpatroner i.

Underofficersforeningen havde en lokalafdeling i Helsingør, og da der blev oprettet en Terrænsportsforening gik alle medlemmerne ind i den. Oberst Christensen på Kronborg blev formand, men da tjenestegørende officerer ikke måtte deltage i illegalt arbejde, blev han forflyttet til Bornholm. Det var en ikke ubegrundet mistanke. Foreningen blev til DS-kompagniet, ikke fordi vi følte os særligt knyttet til Dansk Samling, men på det tidspunkt, da vi blev tilmeldt, var der ikke rigtigt noget, at vælge imellem. Efterhånden blev det svært at finde steder, hvor vi kunne mødes. I København blev det i "Kvindernes bygning" og K.F.U.K., og i Helsingør holdt vi møde hos de franske nonner. Det tog lang tid inden vi blev samlet. Vi måtte komme en ad gangen med lange mellemrum, for overfor klostret lå "Auto-Shop", hvor tyskerne fik repareret deres vogne, og havde man derfra set en flok unge mænd gå ind i klostret, var mistanken nok blevet til visshed.

DS-kompagniets virkefelt var vel mest forbindelsen til Sverige, men også at øve folkene i brugen af de våben, der kunne skaffes.

Min kammerats svigermor havde en restauration i St. Olaigade, og et hus ude ved den Internationale

Højskole. Derude i husets kælder, var et par mand en eftermiddag ved at blive indøvet i brugen af en "Sten-gun". Det var et våben, der meget let gik af i utide, det opdagede mange efterhånden, også her. Pludselig røg et skud ud af den åbne kælderdør, i retning mod højskolen. Der kom omgående flere tyskere i deres udkigspost på taget af Højskolen. Vi havde vores koner med, for hvis der blev razzia, så det hele nok mere uskyldigt ud. Vi kunne ikke forlade huset, for så ville tyskerne på taget kunne se os, og så var de nok kommet på besøg. Vi satte os i stuen, og "hyggede" os med et spil, og hvad vi ellers havde, til det blev mørkt, og vi kunne forlade huset. Nå, der blev ikke razzia denne gang, og nerverne blev ikke afprøvet fuldt ud.

Bag en "falsk" mur i kælderen lå våben og de sidste originale førkrigsvarer fra restaurationen. Der var til en rigtig frokost den dag, tyskerne forsvandt.

Det var måske ikke helt rigtigt af svigermoderen, men kun en dråbe mod hvad andre havde raget til sig, mens der endnu var varer at få. Hamstring var en tjenestemand helt fri for at deltage i. Det rakte lønnen ikke til. Dyrtidsreguleringen forsvandt. Selvom den kun gav delvis dækning for prisstigningerne, og med 3/4 års forsinkelse, var det for meget for politikerne, der også den gang skulle spare på de offentlige udgifter.

Det følte uretfærdigt, også fordi næsten alle andre indkomster steg og steg.

Det var nok de økonomiske forhold, foruden alt det andet, som regeringen fik skyld for, der gav stødet til en modstandsbevægelse mod politikerne. Værnemagtens soldater gjorde sig ikke meget bemærket. Mange så vel egentlig aldrig noget til dem, og jeg har aldrig mødt nogen af Modstandsbevægelsen dengang, der troede, at en håndfuld mænd uden våben, nogensinde kunne drive tyskerne ud. Men derimod mange, der mente, at samarbejdspolitikere var de skyldige, og ikke skulle kunne vælges til folketing og regering, når landet var frit. Lige gyldigt hvilket parti, de tilhørte. Det er siden kommet frem, at politikerne tog det meget alvorligt, og handlede derefter.

På stationen i Humlebæk så vi en del til tyskerne. Det var jo tæt på stranden, og flugtvejen til Sverige. Tyskerne skulle gå vagt langs stranden, men når det var dårligt vejr, kom de i stedet for op på stationen, og sad i ventesalen. Vi lærte nogle af dem at kende.

En var sydslesviger, men absolut ikke tysksindet eller nazist. Da vi havde fået hipoerne på Krogerup, tog han en dag pistolen frem, og sagde, at vi måtte få den, hvis vi turde gå op på Krogerup, og skyde bare en af de forbandede hipoer, for de løb nede på stranden, og indberettede, når tyskerne ikke var på

Humlebæk station 1942.

Siddende f.v. portør Albrechtsen, trafikass. H.J. Mikkelsen (tidl. sognerådsformand i Asminderød-Grønholt kommune), stationsforst. J.-P. Trap, ekspedient Christiansen (senere stationsmester i Stenløse), forfatteren.

deres vagt. Deres overordnede var så nødt til at lade som, de tog sig af det.

Det var noget helt andet, når Gestapo viste sig. En aften stod der pludselig to mand i rejsegodsekspe-ditionen. De tog frakkerne til side, og viste maskinpistolerne. Det var "kontrol". De søgte en Erik Nielsen, og da jeg hed Nielsen, var de nok lige ved at tage mig med til videre behandling. Det varede lidt inden jeg blev klar over, hvem det var de søgte, og da kunne jeg lige så godt trække tiden ud, så han fik lidt mere tid til at forsvinde. En af vore trafik-elever hed Erik Calum Nielsen, men blev kun kaldt Calum. Jeg anede ikke, at han havde med illegalt arbejde at gøre. I den retning vidste vi ikke meget, og da vi nåede den 5. maj så trafikmedhjælperen og jeg på hinanden, og sagde "Nå, er du også med". Så gik Gestapomændene op og undersøgte elevværelset, men der var ikke noget. Jeg skyndte mig ind til den skrivebordsskuffe, der plejede at være fuld af illegale blade, men der var heller ikke noget. Eleven havde nået at fjerne dem og sig selv.

Der kom flere Gestapoer ind, så stationen havde altså været omringet, men mærkeligt nok undersøgte de kun elevværelset. Der var da ellers gemmesteder nok på stationen.

1943 var det sidste år, jeg stod i reserven. Jeg skulle have været indkaldt i juni måned, men Statsbanerne søgte om udsættelse på grund af travlhed i sommertiden. Det blev så bestemt, at jeg skulle møde 1. september i Baraklejren på Amager. Men der kom en 29. august imellem. Jeg ville ikke møde til internering, og nøjedes med at skrive, at jeg betragtede indkaldelsen som bortfaldet under de forhold.

Medens jødetransporterne til Sverige foregik holdt der om aftenen en halv snes Københavner-taxier med jøder, der blev samlet i en villa, og derefter i en overdækket lastvogn kørt ind i landet, til kysten var klar.

Det foregik ret åbenlyst, skønt der boede en familie på Stationsvej, hvor i hvert fald sønnen var nazist.

Tyskerne havde hele tiden patruljer i bil på Strandvejen, og når det blev klart, at de gjorde holdt et sted, hvor der ikke foregik transporter, blev der telefoneret til bilen oppe i landet, at nu skulle det være!

Der kom en del på stationen, og spurgte om vej til stranden. En aften kom en ung pige med et barn på armen. Hun var helt lyshåret og blåøjet, så jeg sagde: "Jamen, De er da ikke jøde". "Nej, men drengen her er halvt jøde, og jeg har fået at vide, at jeg bare skulle tage herop og spørge". Der var flere fiskere, der havde sagt hvis der kommer nogen, så send dem ned til mig. Vi kendte dem ret godt, og vidste, at for nogle drejede det sig kun om penge, og dem blev der ikke henvist til. Pigen og hendes dreng kom af sted.

Fiskeren der tog dem med, fortalte forresten, at første gang han var afsted, nåede han kun ud til sejl-randen, før der dukkede et stort sort skrog ud af mørket. Han sagde: "Det ska ikke være nogen hemmelighed, at jeg sked i bukserne af skræk". Men så blev han prajet på svensk. Siden var han mere rolig. Han vidste, at der var andet end tyskere derude i mørket.

Min kammerat var politibetjent, og gjorde tjene-

Holger Niensens DSB-Ausweis fra Humlebæk station.

ste på Fælledvejens politistation den 19. september 1944, da politiet blev taget. Hans kone kom sammen med en anden kammerats kone ud til mig i Humlebæk. De var bange for, at der skulle blive razzia i deres hjem. Lige efter de var kommet, blev der husundersøgelse efter reservebetjentene fra Krogerup. Det var ikke Gestapo, men soldater fra værnemagten. Da jeg åbnede døren, stod der to drenge i grønne uniformer, og satte geværpiberne for brystet af mig. Det var ubehageligt, mest fordi, jeg kunne se, at de var rystende nervøse, og når som helst kunne komme til at trykke af. De sænkede dog geværene igen, og gik blot op ad trappen til loftet, og kikkede. Så gik de igen, og konerne inde i stuen kunne ånde lettet op. Det var mærkeligt at stationen ikke blev undersøgt den dag, og det var også godt, for nede i kælderen sad en halv snes betjente. De havde nået at stikke af fra Krogerup. De var vant til at komme på stationen, for der havde de haft vagtstue, når de sammen med en banearbejder "talte sveller" før et tysk transporttog skulle passere.

Betjentene blev i løbet af dagen sendt af sted med togene. Alt hvad der var af gamle jernbaneuniformer kom i brug. Da de var kommet af sted, havde vi dårligt nok selv en uniform, men det gjorde ikke noget. En overbetjent fik en af mine uniformer. I den gik han lige ombord på færgen, da han kom til Helsingør, og fortsatte til Sverige. Nogle dage efter fik jeg uniformen tilbage fra Sverige med hilsen, han var kommet godt igennem. Forbindelsen derover var slet ikke så dårlig.

Da politiet blev taget, skulle værnemagten ud at "tælle sveller". En meget ung gefreiter mødte op på Humlebæk station med en halv snes mand. De satte sig i ventesalen, og da transporttoget kørte forbi, kiggede en ud af døren til perronen, og så forsvandt de.

Det var ikke mærkeligt, at de ikke brød sig om, at komme ud på banelinien. Der kunne være sabotører, og hvis der ikke var nogen, var der ikke nogen grund til at gå derud!

Min kammerat boede, mens han havde tjeneste på Fælledvej, hos svigermoderens søster i gaderne mellem Farimagsgade og søerne, "Kartoffelrækkerne". Da han skulle møde på stationen, var tyskerne allerede igang, og han blev hvor han var. Det

vidste konen ikke, og hun turde ikke ringe. Telefonen kunne jo være aflyttet. Som jernbanemand havde jeg "Ausweiss", og kunne i tjeneste færdes frit hele døgnet. Tyskerne kunne jo ikke vide, hvad slags tjeneste jeg var ude på. Det var meget rart at vide, men jeg er nu aldrig blevet standset, måske fordi jeg på naturene altid var i uniform.

Jeg tog ind til byen, for at finde ud af, hvordan det var gået ham, og det lettede svært da døren blev åbnet, og han stod inde i gangen og lappede sin cykel. Der var ordnet flugtvej over skure og plankeværker, så han kunne komme ud i en anden gade, hvis der skulle dukke tyskere op. Det kunne jeg tage hjem og fortælle konerne, og det hjalp noget på humøret.

Under folkestrejken havde vi kammerater fra Underofficersforeningen i København oppe hos os, med koner og børn. Jeg var en tur inde i byen. På Svanemøllebroen lå tyskerne med maskingeværer,

Kaptajn Erik Brasch i den lånte jernbaneuniform fotografert efter den vellykkede flugt til Sverige med DSB-færgerne. (Helsingør Bymuseum).

men de foretog sig intet, mod os der kom udefra, så vi kørte bare videre. Jeg fortsatte ad Strandboulevarden, hvor der med mellemrum var opstillet maskingeværer, pegede i begge retninger. Det er ikke slemt at køre imod et maskingevær, men det er modbydeligt at have det pegende i ryggen. Særlig da jeg havde det indtryk, at tyskerne gennemgående havde dårlige nerver. Det var der vel ikke noget at sige till. Værnemagten var ikke for gode venner med Gestapo og SS, og det var snart længe siden, de efter 9. april, havde mødt en, om ikke venligsin-det, så dog temmelig ligeglad befolkning. Jeg ville nødig have været i deres sted, selvom det var langt bedre end på østfronten, og hjemme i Tyskland.

En stationsforstander, der efter krigen var på bil-tur i Tyskland, gik i stå på autostradaen. Det varede kun et øjeblik, så var politiet der og fik ham ned på en sidevej, hvor der lå en kro. Værten tog imod

ham, og da han hørte, at de var danskere, indbød han dem til at blive så længe de ville, det skulle ikke koste noget, for han havde været i Danmark som tysk soldat under krigen. Stationsforstanderen var mildt sagt forbavset. Hvad var det for nogen, han havde mødt i Danmark?

Efterhånden kom det frem, at han godt vidste, hvordan man havde set på ham i Danmark. Men han havde kunnet sende fødevarer hjem til kone og børn, og han var helt overbevist om, at de ellers vil-le have været døde af sult. Så trods alt ville han vise sin taknemmelighed.

Da politikerne blev sat ud af spillet efter 29. august 1943 gik politikerne og nogle af de internerede officerer igang med noget, som vi almindelige mennesker dengang ikke fik noget at vide om. De dannede deres egne grupper. Efter nytår 1945 var der mange, der meldte sig som Frihedskæmpere.

Den danske Brigade ankommer til Helsingør om formiddagen den 5. maj 1945. (Helsingør Bymuseum).

Flere kom og viste, at de havde fået fat i et våben, og nu var med. Det var en farlig udvikling, og det var et spørgsmål, om hvor lang tid der ville gå, før Gestapo trevlede det hele op. Heldigvis kom den 4. maj først.

Jeg gik ud i haven den 4. maj. Radioen var i gang, og gennem det åbne vindue hørte jeg om kapitulationen. Senere på aftenen kom min kammerat på cykel fra København. Vi skulle til Helsingør og alarmere resterne af kompagniet. Mange var under jorden, og en del var taget af Gestapo. De var ikke taget for noget bestemt. Gestapo i Helsingør vidste tilsyneladende meget lidt om hvad der foregik, og slog bare ned i blinde. Gestapolederen sagde til personalet på posthuset, der stod for den største del af brevvekslingen over sundet: "Jeg ved, at der bliver gjort tykt nar af mig, men jeg ved bare ikke hvordan, og af hvem". Ved midnatstid kørte vi afsted. Vi vidste intet om, hvad tyskerne ville gøre.

Vi skævede, da vi kørte forbi Gestapokvarteret i Espergærde. Det havde jeg gjort så tit, når jeg cyklede forbi om natten. Der plejede at være "abefest", men den nat var der helt uddødt. Da vi kom til Helsingør, var der også helt uddødt.

Der var blandede følelser i modstandsbevægelsen. DS- kompagniet havde været med fra begyndelsen, men mange var ikke nået hjem, og de havde ikke fået del i de udleverede våben. I O- kompagniet var mange nye folk, der ikke kendte til de våben, de havde fået. Det var ikke 9. april genindkaldt mandskab, der kendte deres våben ud og ind.

Den 5. maj var der rygter om, at Hipo-bander var på vej mod Helsingør for at fortsætte deres terror, når "Brigaden" skulle landsættes. Det var dog kun rygter, og da resterne af kompagniet meldte klar kl. 6, blev der sagt, at vi kunne godt gå hjem. Det var i orden. Vi var et militærkompagni, og skulle have sikret "Brigaden". Politi-ogtaverner skulle klares af O-kompagnerne. "Brigaden" lagde ud fra Helsingør, og vi så den komme i land, hilst af bylederen i marineuniformen. Vi gik op til "svigermor", der havde frokost klar. Det var dejligt at se "de grønne" drage af. De var blevet grønne allesammen. SS og Gestapo havde nok skiftet uniform. I de sidste måneder var der Hitler-jugend i Sletten. Mens værnemagten sjuskede af, var det med "flyvende faner" og stram march Hitler-jugend tog afsted. De havde ikke forstået et klap af det hele!

Holger Nielsen, født 1935 i Bloustrød. Landvæsenselev. 1938 aspirant ved DSB, sluttede som stationsmester i Ølstykke. Derefter arbejdede i planteskole og som anlægsgartner. Skrevet artikler om slægts- og egnshistorie.

En halvgammel sygeplejerskes ungdomsminder

af Karen M. Nielsen

Vi skal tilbage til året 1953, hvor jeg for første gang satte min fod i Helsingør. Som sjællandsk født, men jysk opdraget, havde jeg besluttet at vende tilbage til den fædrende egn - Sjælland - når jeg skulle begynde på en uddannelse. Og valget faldt altså på Øresundshospitalet i Helsingør.

På min rejse hertil, fra forskolen i Kalundborg, gjorde jeg ophold i København, hos en ældre kusine, som havde været mange år i faget, og som følte sig kaldet til at give mig et par ord med på vejen. Disse ord bestod i, at jeg, for at klare mig her i livet og den hellige sygeplejestand, altid måtte have: hele strømper, lige hæle på skoene og sæbevaskede armhuler samt adressen på KFUM ved hånden.

Således moralsk oprustet satte jeg mig fortrøstningsfuld i kystbanetoget med min papmache kuffert knuget ind til mig. Den samme kuffert var af ret gammel dato, så lukketøjet var ikke så godt, derfor havde den en ligeså gammel livrem om maven. Det siger sig selv, at jeg ikke var særlig stolt af den, og derfor stillede jeg den da også fra mig i en krog af haven, da jeg nåede ind på sygehusets grund, så man ikke straks skulle bedømme mig på mit udstyr.

Jeg blev godt modtaget på afdeling B stuen. Det var den røde bygning, som nu er revet ned til fordel for parkeringspladser. Jeg var heldig at komme lige til formiddagskaffen i det lille thekøkken. En venlig dame spurgte straks til min fars helbred, og noget forbavset over den uventede interesse for min jyske familie, kunne jeg da svare, at han havde det fint. Det viste sig senere, at jeg var blevet forvekslet med en anden elev, som skulle starte samme dag, og

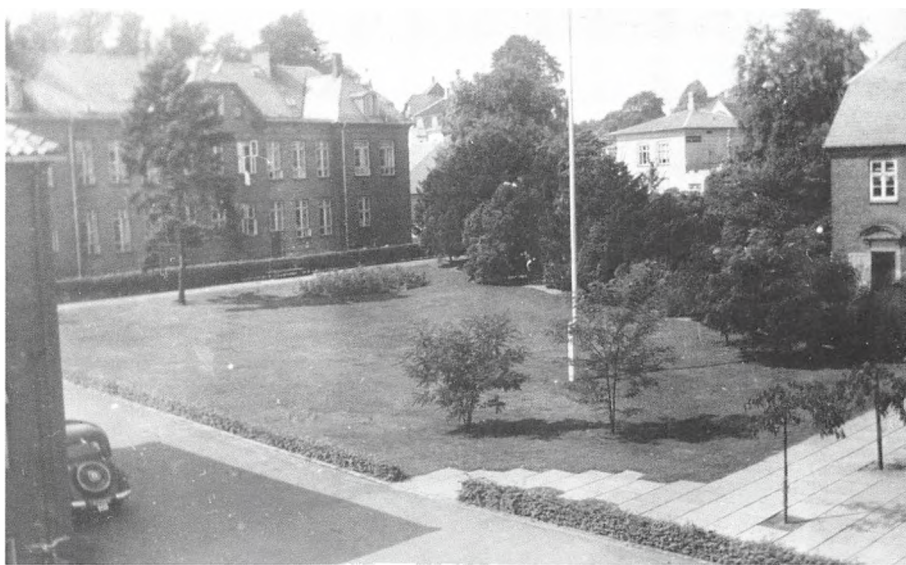
hvis far havde været indlagt i afdelingen kort forinden. Så der røg illusionen om at Helsingørs befolkning var særlig interesseret i deres medmenneskers ve og vel.

Dengang var det tvunget, at eleverne skulle bo på sygehuset, så jeg skulle have anvist værelse, og det blev på fattiggården, og da jeg ikke umiddelbart kunne finde min føromtalt kuffert, følte jeg, at det var det helt rigtige sted for mig. Jeg skulle dele værelse med en ældre elev, først det sidste elevår fik man tildelt eneværelse, men som 19-årig uoprøvet menneske, var det jo bare rart at have en at snakke med på sengekanten - troede jeg. Det viste sig desværre, at min "sluf" ikke brød sig særligt om mig. Det gik nu alligevel, for der var heldigvis andre værelser med mere imødekommende kammerater, hvor man kunne gå på besøg, ja sågar få lov at overnatte. Iøvrigt var der et pudsigt husreglement på fattiggården, der stod: lyset skal være slukket klokken 22, og gæsterne være gået klokken 23. Så det var med at bruge fantasien, for at finde ud af, hvad man skulle foretage sig med gæsterne i mørke den sidste times tid.

Øresundshospitalet var jo ikke så stort eller rigt udstyret, heller ikke personalemæssigt. Så vidt jeg husker, var der een overlæge, een reservelæge, en eller to turnuskandidater, og i perioder, det vi kaldte "sommerdrenge", det vil sige medicinstuderende som havde taget første del, og nu trængte til at tjene lidt penge. Så var der "vor Mor" oversygeplejersken, som af funktioner ud over at lede sygeplejepersonalet, også var lægesekretær, narkosesygeple-

Øresundshospitalet i Helsingør. Ca. 1955.

jerske og røntgensygeplejerske. Hun var meget, meget sød, men lignede altid en hængt kat, og det var vel i grunden ikke så sært. Desuden var der et, for mig, ukendt antal sygeplejersker af højst forskelligt udseende, alder og temperament. Der var blandt andet en afdelingssygeplejerske, som når humøret ikke var så godt, satte hælene hårdt i gulvet, samtidig med at hun nynnede; hun hørtes på lang afstand, og så gik det som en løbeild os elever imellem at: "brystholderen strammer vist i dag" og så vidste vi, at det var klogest at holde en meget lav profil. Den samme dame kunne også være i højt humør, og så kunne vi få hende til at klippe og ondulere vores hår, så vi sparede frisørpenge. Der var også af personale en laborant, en varmemester, nogle portører som satte lidt liv i kludene, samt diverse damer i køkken, rengøring og vaskeri. Nogle af disse damer havde arbejdet på stedet i årevis, og i visse tilfælde havde de større autoritet om sig end de overordnede, ja de behøvede bare at se på een, for at give deres mishag til kende.

En af de uundværlige damer havde engang hørt, at linoleumsgulve blev flotte, blanke og glatte, hvis de blev vasket i kærnemælk dagligt, og det blev de så - lige til overlægen en dag gled og kurede på

overlægens rumpe hele gangen igennem. Så kunne man igen trække været gennem næsen, gammelt kærnemælk lugter nemlig ikke rart. Men vi måtte fortsat ikke vaske hænder i den dertil indrettede vaskeskumme, før overlægen havde gået stuegang; indtil da var den overdækket med et klæde - ligesom et monument, der venter på at blive afsløret, den skulle nemlig skinne af renhed til hr. overlægen.

Et sygehus dengang ville slet ikke kunne have undværet eleverne. Vi var ca. tyve fordelt på tre årgange, og vi var så udpræget med i normeringen, og vi må siges at have været en både stabil og billig arbejdskraft, uden ret til at have en selvstændig mening. Vi blev fra den første dag kastet ud i arbejdet, som nok kunne være noget barsk for 19-20 årige piger, som næsten alle kom lige fra mors kødgryder. At vi så senere var glade for det, vi lærte på den hårde måde, er så en anden sag.

Vi blev efter kun en måneds tid sat i nattevagt alene på en afdeling, men med mulighed for at tilkalde nattrissen, det vil sige den eneste uddannede sygeplejerske, der var i vagt på hele sygehuset. Hende måtte man ringe efter, hvis man havde brug for hjælp og så håbe på, at hun ikke var optaget på en af

Afskedsfest for dr. Tandrup og operationssygeplejerske, frk. Egense 31.12.1953.

de andre afdelinger. Vi skulle jo helst ikke gå og ke-
de os, for slet ikke at tale om at falde i søvn, så til
nattevagtens pligter hørte det at vaske døre af. Alle
dørene ud til gangen skulle sæbevaskes, hver nat.
Da ikke alle døre i det gamle hus sluttede lige tæt,
klaprede de ved mindste berøring og vækkede der-
med patienterne, men så fik man da lidt andet at be-
stille. Nattevagten skulle også sortere vasketøj.
Man tror, det er løgn, men det foregik altså på den
måde, at man iført sin pæne blå/hvide uniform og
stivede kappe, hældte alt det snavsede tøj, og noget
af det var rigtig snavset, ud på gulvet på gangen, og
derefter sorterede i de respektive sække med skjor-
ter for sig, stiklagner for sig o.s.v. Gud ved hvad
Hygiejnisk Institut ville have sagt. Nogle af os var
lidt bange for mørket, og vel også for det ansvar,
som man følte var for stort til ens kunnen. Men om
foråret og sommeren var det en fryd at høre verden
vågne til live, i form af et fuglekor som næsten på
klokkeslettet 4 sagde, at nu var det morgen og lyst,
og det var til at se en ende på natten. Når så daghol-
det tiltrådte klokken 7, og man længtes efter sin
seng, skulle man aflægge rapport om nattens forløb
til afdelingssygeplejersken. Især een af dem talte

ikke, at man var færdig til tiden, så hun spurgte hver
morgen, når man kom ind på vagtstuen for at rap-
portere, om man havde husket dette eller hint, når
man svarede bekræftende sagde hun: "Se hellere ef-
ter en gang til". Dette kunne gentage sig en tre fire
gange, og vi blev på den måde snydt for en times
søvn hver dag. Vi elever talte om det urimelige i
dette og blev enige om at protestere, efterhånden
som vi kom i vagt. Det blev mig, der skulle sige fra
først, og ih du milde, sikke en ballade der blev "det
havde hun rigtignok ikke troet om mig" og "tænk at
jeg ikke var mere interesseret i mit arbejde" og me-
re af samme skuffe. Den samme afdelingssygeple-
jerske havde jeg engang bedt om at få lov at afkorte
mine fritimer midt på dagen med en time og istedet
gå en time før om aftenen. Jeg var inviteret til af-
skedsfest på sergentskolen på Kronborg. Hun ville
selvfølgelig vide, hvad jeg skulle, og da hun hørte
det, ville hun vide, om ikke festen kunne rykkes.
Jeg måtte jo sige, at det nok var svært, der skulle
komme flere hundrede gæster. Det endte med, at
jeg allernådigst kunne få fri en halv time før festen
begyndte. Mens jeg ventede på, at klokken skulle
blive halv seks, stod jeg og trillede vattamponer til
lager. I sådan et øjeblik hadede man den gamle gim-

Eksamensfest 1955.

pe inderligt, men glemte det igen, da man sværmede på Kronborgs volde, iført stadsen, som ens kammerater havde stået parat med, og trukket over hovedet på mig, så jeg trods alt var på pletten til tiden.

I det hele taget var kammeratskabet alfa og omega for os. Vi havde hver især pludselig fået en hel masse "søstre", hvoraf nogle var mere yndlings-søstre end andre. Ingen af os havde ret mange penge, helt nøjagtigt udgjorde lønnen i 1953 105 kr. pr. måned, og de skulle foruden til de lige hæle og hele strømper række til cigaretter, biograf og andre fornøjelser, og fornøjelser var en livsnødvendighed. Vi sad mange lørdagsaftener og lagde vores småpenge sammen, og fandt ud af, uden regnemaskine, at der ikke var nok til både en sodavand til hver og garde-robeafgift. Altså måtte vi, uanset vind og vejr, spadsere til Kronborg Havbad uden overtøj. Den første vinter var det Casino, vi frekventerede. Det lå dejligt nær ved, men de lukkede desværre, og Maritza

var ikke for pæne piger, sagdes der ude i byen. Det gik nu meget godt, selv om man nærmest sneget sig derind. På de tider var det ikke så almindeligt med afbetalingsforretninger, men på Stengade lå der en forretning som solgte fine taftkjoler m.m., med lille udbetaling og små rater, så det var lige sagen, og når bare en af os havde en pæn kjole, havde vi det alle. Det krævede bare, at vi koordinerede fester og lignende. Der var jo da heldigvis også de gratis fornøjelser, hvoraf jeg ikke skal komme nærmere ind på dem alle. En af dem var at trave rundt om Kronborg og af og til en svingom på slotspladsen, når soldaterne gik tappenstreg, og havde fanget piger ind.

En anden gratis fornøjelse jeg vil nævne, blev en eengang foreteelse. Det var en aftenrundvisning på Wiibroe, som blev en lærerig oplevelse, på flere måder. Vi fik grundigt rede på, hvordan man brygger øl, og senere oppe i gæstelokalet, lige så grun-

Afgangsholdet 1956 flankeret af overlæge Sennels og oversygeplejerske Rigmor Bennedsen. Forfatteren nr. 3 f.v.

dig instruktion i hvordan man drikker det. Vi havde det mægtig skægt og blev temmelig højrøstede, og havde vist heller ikke lyst til at gå hjem. Derfor måtte den rare mand, som havde vist os rundt, bilde os ind, at overlægens bil holdt udenfor, han skulle angiveligt være på familiebesøg i huset overfor. Den bemærkning kunne for en tid gøre os nøgterne, man havde jo respekt. Men hjemvejen kostede, hvis jeg ikke husker fejl, en forstuvet ankel, en læderet albu plus blå mærker fordelt på diverse personer.

I det daglige på sygehuset var det heller ikke kun "gamle gimper" og chikane. Man havde det for det meste dejligt, både med kolleger og patienter, og når verden enten var helt sort eller herlig rosenrød, var der altid nogen at dele det med, eller man kunne lokke nogen til at deltage i vores "numre". Det var f.eks. herligt, når nogle stykker af os skulle ordne gummihandsker i skyllerummet på 1. sal ud til Fiolgade, for så var det jo oplagt, at der skulle laves sjov.

Vi fyldte handskerne med vand, stak hul på alle fingrene og lod det så regne på de forbipasserende, som kikkede forbavset op i solen for at se, hvor den meget lokale byge kom fra.

Det var også sjovt, når fødestuen skulle gøres ren, at hidse hinanden op til at turde sniffe lidt lat-tergas, som iøvrigt ikke var nødvendigt for at få os til at fnise og latre.

Når et elevhold blev færdig efter bestået eksamen, ikke de store omfattende som nu, blev der holdt fest for hele personalet, med sygehusudvalget som vært, og afgangsholdet som hædersgæster.

Karen M. Nielsen, født 1933 i Kgs. Lyngby. Sygeplejerske fra Øresundshospitalet i Helsingør, 1956. Forskellige ansættelser, bl.a. i København, Hornbæk og Grønland. I en årrække hjemmesygeplejerske i Helsingør. Nu afd. sygeplejerske på Poppelgården i Snekkersten.

Disse fester foregik i Folkets hus. Der var middag og der manglede hverken mad eller drikke. Det år, hvor holdet før mit blev færdig, fik min veninde og jeg den geniale ide at gå ned og inspicere festsal og borddækning. Tjeneren, som gik og arrangerede, virkede ikke særlig forundret over, at der dukkede et par selvbestaltede kontrollanter op, og viste os beredvilligt rundt, og han anbefalede os sågar et lidt upåagtet sted, hvor vi kunne sidde godt. Vi aftalte, inden vi gik, at tjeneren stillede noget ekstra guf og drikke på et sted, så vi selv og selvfølgelig flere af vennerne, lidt diskret kunne hente nye forsyninger. Det blev en god fest.

Det blev det også året efter, selv om man ved hovedbordet måtte opføre sig pænt og dannet. Det var dejligt at være nået til målet, men samtidig meget sørgeligt, at vi nu skulle spredes for alle vinde. Nogle enkelte var blevet gift og blev i byen, men de fleste af os skulle ud og supplere uddannelsen på specialafdelinger, som Øresundshospitalet ikke havde. De fleste af pigerne var ikke fra Helsingør, som vi altid siden har kaldt byernes by, men flere vendte tilbage efter at have arbejdet rundt i landet eller i det store udland. Vi er to årgange - 12 ialt, som stadig mødes en gang om året, hvor vi snakker gamle minder, så bliver der grinet noget. I september 1989 var vi samlet hos mig, og ved den lejlighed fortalte jeg, at jeg var ved at skrive mine erindringer (disse linier). Det affødte nærmest panikstemning hos de gamle piger. Så derfor vil jeg stoppe her, og lade resten af mine ungdomsminder tilhøre privatlivet.

Folkestrejken 1944 - set fra Hørsholm

af Mogens Nielsen

Som født og opvokset i København var det et stort held hvert år at kunne tilbringe det meste af sommerferien hos min mormor og moster i Hørsholm. De boede først til leje i Hørsholm Klædefabriks arbejderboliger, senere hos folketingsmand Hans Hansen på Gl. Byvej. Sidst i manufakturhandler Kallans baghus, hvor nu centeret er bygget.

I sommeren 1944 var jeg 17 år og assistentelev ved Københavns kommune. Det var min første sommerferie efter skoletiden - de dengang lovbefalede 14 dage alt i alt.

Pengene var meget små og landet isoleret af besættelsen, så det var med glæde, at jeg sagde ja til sammen med mine forældre at "flytte på landet" i sidste uge af juni 1944.

Vejret var strålende, stranden nær og mine venner derude havde også ferie. Alt var derfor lagt op til den sædvanlige ferierutine med cykelture og dansen ved stranden. Af og til tillige nøgenbadning ved midnatstid, til nogen forargelse for den ældre generation.

Hørsholm var som sædvanlig den rene, uforfalskede idyl med sin smukke hovedgade, hvor der sjældent sås tysk militær bortset fra en syngende marchkolonne i ny og næ. For synge kunne de, selvom teksten just ikke passede de danske øren.

I Rungsted gav besættelsen sig mere synligt udslag i form af permanent stationering og patruljering af Strandvejen for at forhindre flugt til Sverige.

Omverdenen var i langt højere grad præget af Verdenskrigen. De allierede i vest var gået i land i Normandiet og havde konsolideret brohovedet der.

Russerne var i offensiven i øst og mange tyskere begyndte nu at se, hvad vej det hele ville gå.

I Danmark var modstandskampen i fuld udvikling med sabotager, der endog gav genlyd i den fri verden.

Således ødelagdes våbenfabrikken "Dansk Industri Syndikat" i Frihavnen i dagene lige før min ferie begyndte, mandag den 25. juni. Tyskerne svarede med modsabotager - kaldet Schalburgtage der bl.a. omfattende sprængning af store dele af "Tivoli" og den konservative højborg "Borgernes Hus" i Rosenborggade, hvor jeg i min barndom havde været til foreningsjuletræ hver år i januar.

Desuden tog henrettelserne efter såkaldte krigsrettsdomme på ny fart.

Sent lørdag eftermiddag den 23. juni startede hele familien på cykel til Hørsholm, for som min far fremhævede: "med en cykel er man altid sikker på at kunne komme af vejen, hvis der sker noget". Før solnedgang nåede vi vort bestemmelsessted, som også i en eventuel alvorligere krigssituation skulle være vort opholdssted efter evakuering af Hovedstaden.

Søndag den 24. juni indførte tyskerne udgangsforbud fra kl. 20 til kl. 5 i Storkøbenhavn. På grund af det varme vejr respekteredes dette forbud ikke, hvilket medførte grove represalier i form af vilkårlig nedskydning af de, der ikke overholdt spærretiden.

Efterhånden udviklede det sig til en veritabel opstand, hvor besættelsesmagten optrådte med stigende brutalitet og henrettede endnu flere patrioter.

Opløb på hjørnet af Hovedgaden og Lillegade under Folketrestrejken, den 30.6.1944. (Hørsholm Egns Museum).

Bortset fra officielle meddelelser herom, mærkede vi intet til det københavnske "oprør" i Hørsholm, og feriedagene gik som sædvanlig alt for hurtigt. Fredag den 30. juni skulle min far til lægekontrol på Bispebjerg Hospital, og vi blev bekymrede for hans skæbne, da han ikke vendte tilbage til aftalt tid.

Endelig kom han da cyklende fra Rungsted station og kunne berette, at situationen var ved at gå helt i hårknode med total strejke, hvorend ikke telefonen kunne bruges, da telefonistinderne var gået hjem. S-togene var ligeledes indstillet og han mente, at han var kommet til Rungsted med det sidste kystbanetog. Fra Østerport var det fyldt sådan op, at nogle unge mennesker måtte ligge i bagagenettet for at få plads. I nogle kupeer stod man på sæderne for at endnu flere kunne komme med nordpå. Stemningen var som altid i sådanne situationer den allerbedste, ikke mindst fordi tyskerne havde givet sig lidt og ændret udgangsforbudet til at gælde fra kl. 23 til kl. 5. Det opfattedes som en imødekommelse

af danske synspunkter. Lørdag den 1. juli, min sidste feriedag, erklæredes København i belejringstilstand. Byen blev af den tyske værnemagt afspærret for omverdenen, og der blev lukket for vand, gas og elektricitet.

Dette fik den virkning i Hørsholm, at folk begyndte at hamstre levnedsmidler bl.a. rugbrød, som hurtigt blev udsolgt. Forretningerne lukkede tidligere end ellers, og arbejderne på Hørsholm Klædefabrik vendte ikke tilbage efter frokostpausen.

Nu begyndte en strøm af flygtninge at søge fra København til slægt og venner i Nordsjælland. De fleste var på cykel, hvorved de mange reparatører, der havde slået sig ned ved vejsiderne gjorde gode forretninger ved at reparere de utallige punkterede cykelslanger. Situationen var ikke uden humoristisk islæt. Vi så således at yngre ægtepar, hvor manden på ladcykel befordrede svigermor?, der sad i en armstol, skærmende sig mod solen med en blomstret paraply. Der var børn i påhængsvogne, på styret og endog en hund, der stak snuden op af en rygsæk.

Hvad lavede vi så i disse dage? Ja, vi nød vandet og det gode vejr og hørte radio. Dansk radio var ude af drift, men den svenske kunne vi få meget ud af, fordi de var bedre underrettet og nærmere end BBC.

På "Skydehøjgård" var man brændt inde med et stort parti jordbær, der ikke kunne komme på torvet. De blev solgt for 50 øre halvkiloet. Min nærmeste ven og jævnaldrende forsøgte at lære mig at spille skak, men opgav sit velmente forsøg, da eleven faldt i søvn ved brættet - det var for varmt.

Flere gange fik vi en gevaldig diskussion med sadelmageren overfor, hvis eneste fejl var, at han var overbevist nazist, dog uorganiseret. Vi skiltes dog hver gang i en form for gensidig respekt. Glarmesteren sympatiserede uforbeholdt med Tyskland, men som han sagde: "Jeg er ikke nazist, men Hjemmetysker". Hertil kunne vi kun svare, at han i så fald havde langt "heim ins Reich". Vort eneste materielle problem var som nævnt rugbrød. En udflugt til Usserød Mølle gav som resultat en nødløsning i form af et stort, groft sigtebrød. Det var langt fra så velsmagende som det fra bager Mørck på hovedgaden, men absolut en hjælp i nøden.

På møllen, hvor man arbejdede nærmest i døgn-drift, måtte vi stå længe i kø, men det gav jo anledning til at høre nyt fra vore lidelsesfæller. En københavnsk brandmand fortalte, at han havde kørt ambulance hele det foregående døgn med ofre for den tyske terror, fortrinsvis i og omkring Nørrebro. Han berettede desuden, at bl.a. sporvejsborgmesteren benyttede ambulance til tjenestelig kørsel for at undgå beskydning. Det passede ikke rigtigt vor brandmand, ensidige hans tilhørere. Vi erfarede desuden, at Frihedsrådet havde udsendt en appel om generalstrejke og så et eksemplar af denne illegale tryksag hos flere af "københavnerne".

I løbet af søndagen appellerede myndighederne til, at man genoptog arbejdet, men i Hørsholm var der stille hele mandagen. Tyskerne gjorde deres entre i byen. En deling svært bevæbnet infanteri, formentlig fra Høvelse eller Sandholm, ankom i en bus, der bar skiltet "Ebberødgård" (nu "Svanparken"). De slog sig ned ved Postholdergården, men hvad deres ærinde var, gik ikke op for os, der vagtsomt iagttog dem, holdende os i nærheden af vore cykler, hvis de pludselig skulle få ondt i sinde. Den moro, som skiltet på bussen vakte, bekom den kom-

"Dig og mig". Georg og Valdemar Hansen - også kaldet "Knold og Tot". (Hørsholm Egns Museum).

manderende så ilde, at han tilbageholdt en arbejdsmand fra jernstøberiet. Han var halvdelen af et tvillingepar, som vi kaldte "dig og mig", et par halvgamle, fuldskæggede ungarle, der levede i male-risk rod på Dronningvej med deres store, sorte hund Max. Han blev dog snart løsladt med en højlydt formaning, som han næppe har forstået meget af.

Senere på dagen gik sognerådsformand Frederik Nielsen ned gennem hovedgaden der myldrede af folk i snakkende smågrupper. Han var meget bleg og tilsyneladende dybt bekymret for situationen. Han henstillede til folk at genoptage arbejdet, undgå sammenstimlen og opfordrede til at genåbne forretningerne for, som han udtrykte det, "hvis ikke tilstandene bliver normale meget snart, vil jeg blive skudt". En tilhører bemærkede stilfærdigt, at det måske var den eneste måde, man kunne slippe af med ham på. Sognerådsformanden hørte ikke denne barske bemærkning, der næppe var så alvorlig ment, som den var sagt. Hvad han derimod hørte og tog ad notam, var de gentagne og højlydte tilråb om at gå hjem og passe sig selv.

Mandag aften genoptog Statsradiofonien (nu Danmarks Radio) sine udsendelser, idet man efter et kort musikprogram, der til min forargelse omfattede et udtog fra "Ungdom og Galskab" bragte opfordringer fra politikere, faglige tillidsmænd og min allerhøjeste chef, overborgmesteren i København Viggo Christensen. Man opfordrede befolkningen til at genoptage arbejdet tirsdag morgen ved normal arbejdstids begyndelse, ellers o.s.v., o.s.v.

Danmarks Frihedsråd udsendte endnu en appel, denne gang om at afslutte strejken således, at tilstandene var normale fra onsdag. Som det fremgår af det foregående, skulle jeg være begyndt at arbejde igen efter ferien mandag. Efter samråd med familien besluttede jeg mig til at rette mig efter Frihedsrådets appel, idet jeg tirsdag ville underrette min arbejdsplads om denne beslutning pr. telefon.

Tirsdag blev arbejdet genoptaget mange steder og forretningerne i Hørsholm var åbne. Jeg forsøgte fra telefoncentralen i hovedgaden at komme i forbindelse med mit kontor, men der var lang ventetid på mellembys samtaler, så jeg opgav.

I stedet var vi et par stykker, der kørte til Brådebæk for at få os en rotur på søen.

Min familie besluttede at blive i Hørsholm for at se tiden an, hvorfor jeg løste et ugekort til DSB og tog til byens onsdag morgen.

Arbejdet var igang overalt og på kontoret blev jeg efter ordre fra allerhøjeste sted - førnævnte overborgmester - strengt udspurgt om min grunde til at udeblive fra arbejdet tirsdag. Der blev skrevet en lang indberetning, der snarest skulle afleveres til overborgmesterens sekretariat, så de "skyldige" kunne blive straffet.

En ældre kollega, som jeg vidste "var med i noget" sagde rent ud, at dette skulle jeg tage meget let,

for der var folk, der ikke ville finde sig i sådanne foreteelser. Ganske rigtigt, få dage efter indfandt der sig bevæbnede mænd på overborgmesterens sekretariat og fjernede de fatale indberetninger. Således fik hverken de kommunale samarbejdsfolk eller Gestapo navnene på de, der havde tilsidesat myndighedernes opfordring til fordel for Frihedsrådet.

Vi har nu haft fred i 45 år og assistenteleven fra dengang er blevet en tilfreds pensionist, der bor i nærheden af, og af og til kommer til Hørsholm, hvor han ikke kan lade være med at ærgre sig lidt over, hvad idyllen har udviklet sig til.

*Mogens Nielsen, født 1927 i København.
Ansæt ved Københavns kommune 1943-45 og
ved KTAS 1945-87. Uddannet indenfor økonomi,
administration og organisation. Arbejder
med lokal- og marinehistorie.*

Cirkus, gøgl og marked i Helsingør fra 1915 til 1940

af Orla Boye Nielsen

Grønnehave i Helsingør omkring 1920

Før vi fik bygget Nordhavnen, Kronborg Havbad, forsikringsselskabet Nordlysets bygning, Marin-biologisk Laboratorium m.m., var det gamle Grønnehave nærmest en stor grøn fælled, især da den primitive sportsplads blev flyttet ud på Ndr. Strandvej.

Her kunne vi børn rigtig lege og mase, som vi havde lyst til. Her blev leget røvere og soldater, spillet fodbold og om efteråret var der mange drenge, der sendte drager op i luften. Men kommunen havde også lavet en lille fast legeplads med en vippe og en lodretstående mast med fire kæder fra toppen og ned, så børnene kunne nå dem og hænge fast i kæderne, løbe rundt og svæve rundt som i en svingkarrusel. Denne legeplads, der lå ret tæt på Kronborgvej, har jeg benyttet mange gange fra 1920 og fremefter. Jeg er så heldig at have et fotografi af den enkle legeplads, fotograferet af min onkel med et 9x12 cm. fotografiapparat til glasplader. Af hans nøjagtige optegnelser fremgår det, at billedet er taget den 25.7.1915.

Ved siden af denne legeplads var der en stor åben plads, hvor de forskellige cirkus, der besøgte byen, kunne slå deres teltpæle op. Her var også plads til beboelseskøreture, lastvogne og hestestald m.m. I årenes løb kom der mange forskellige cirkus til byen. Jeg kan huske navne som: Schumann, Miehe, Dannebrog, Miehe Clausert, Mundeling og Benne-weis.

Her omkring 1910 kom de store cirkus ikke altid rullende på landevejen fra den ene by til den anden,

men blev fragtet med jernbanens godsvogne. På godsbaneterrænet i Helsingør var der tidligere to slidske, men nu er der kun en skrå slidske tilbage, hvor godsvognene kan køre hen - en ad gangen - og få tømt lasten ned ad bakken til jordhøjde. Det kunne være store tunge beboelseskøreture, lastvogne med cirkusgrej, cirkusheste og dyr, f.eks. fire løver i et stort bur fra cirkus Carl Hagenbæk, som besøgte Helsingør den 16.8.1916. Her er jeg også i besiddelse af to af min onkels fotografier, der viser, at løvevognen er trillet ned fra godsvognen og nu er på vej til cirkusteltet på Grønnehave. Ligeledes har jeg to fotografier, der viser nogle af cirkus Carl Hagenbæks cirkusheste klar til afgang fra godsbanen til cirkusteltet på Grønnehave. I billedernes baggrund ses området ved Ankerbakken lige over for godsbanen.

Hvis cirkus ikke selv havde arbejdsheste til at trække vognene ud på Grønnehave, måtte de leje dem hos de lokale vognmænd. Jeg har omkring 1925 set karruselejer Chr. Tofts store godsvogn blive trukket af to store vognmandsheste fra godsbanen til Axelortet.

Det vanskeligste punkt ved transporten af de tunge vogne var at få vognene i gang. Jeg har set hestene få piskeslag og stejle på bagbenene for at få vognen i gang. Samtidig måtte to mand bevæge de to bagerste hjul på vognen helt nede ved jorden med store træbomme forsynet med stålbeslag i spidsen, der virkede som en slags store koben. Når så vognen var kommet i gang, var den ikke nær så tung at trække for hestene.

*Legepladsen på
Grønnehave,
25.7.1915.
(Foto:
Knud Nielsen).*

Cirkusfrokost og kjolevask

Midt på sommeren i 1921 var jeg en formiddag ude på Grønnehave for at se, hvordan det gik for sig med at rejse et cirkustelt. Det var et af de mindre kendte cirkus, og teltet var halvt oppe, da jeg ankom. På jorden rundt om teltet flød det med cirkusgrej af alle slags, og ind imellem holdt arbejdsvogne, beboelseshuse, køkkenvogn m.m. Døren til køkkenvognen stod helt åben, og der inde stod madmoder og forberedte frokosten til mandskabet. Hun var iført en lang grå kjole lige op og ned, uden ærmer. Den var magen til de kjoler, der mange år senere blev moderne og kaldtes sækkekjoler. Hun havde hverken kittel eller forklæde på, men smurte på livet løs humbler med fedt, pølser, leverpostej, marmelade og ost.

Pludselig viste madmoder sig i døråbningen og råbte ud over pladsen kun en gang og med kun et ord, nemlig: "Spese" (= spise). Straks kom alle de forhutlede teltarbejdere hen mod køkkenvognen i deres hullede tøj og træsko, nogle af dem med dårlige tænder i munden, sådan to op og en i mente. De

gik så op ad trappen til køkkenvognen og fik hver udleveret en emaljeret tallerken med fedte- og rugbrødsmadder på. I den anden hånd fik de et emaljeret jernkrus med the i. Kaffe var nok for dyrt til frokost. Der, hvor de stod og gik, satte de sig så ned, nogle på en bunke teltdug andre på brædder og teltstænger og atter andre på trappen op til køkkenvognen og spiste og drak i fri luft. Der var ikke noget med bord og stol og kantineglaser.

Når madmoder sådan står den halve dag og smører fedte- og marmelademadder til mange mennesker uden kittel eller forklæde på, kan det ikke undgås, at hendes kjole bliver fedtet til foran. Og så må den vaskes. Men der er svært at få plads til vaskedlen på komfuret. I forvejen står der en kaffekedel og en stor gryde til hvidkålssuppen samt "Dummepeter". Ja, det er ikke den "Dummepeter", der løber rundt i manegen og spiller klovn. "Dummepeter" i et køkken er en stor rund gryde med lige sider og flad bund, så den kan skubbes hen over komfuret. Gryden er ca. trekvart fuld af en suppe, og deri lægges alle kødrester, ben, brusk og fed-

tklumper m.m. Gryden står så og "snurrer" dag og nat, uden der er nogen, der ved, hvem den "snurrer" af. Indholdet bliver så til en fond, hvoraf der kan laves den dejligste sauce som på de fineste restauranter, som f.eks. på Julebækhuset og Tikøb kro.

Men det er ikke alle køkkener og madsteder, der har plads til en "Dummeper". En kok og sejlskibsmatros har fortalt mig, at på en af de skonnerter han har sejlet med, var der ikke plads til en "Dummeper" i kabyssen. Skipperen, der ejede skibet og selv stod for regnskab og indkøb af proviant, var heller ikke særlig interesseret i sauce. Han kunne finde på, når kokken stod og stegte hestehakkebøffer, at stikke hovedet ind i kabyssen og sige til kokken, at han ikke behøvede at lave så meget sauce, for kartoflerne var så fede.

Selvfølger bliver madmoders kjole vasket, når hun får tid. Selvfølger kan hun købe et forklæde. Selvfølger kan hun binde et viskestykke på foran. Selvfølger vil hun helst selv vaske kjolen. Før eller senere. Måske først til sidst, når cirkussæsonen er slut og "Dummeper" hoppet ned fra komfuret for at give plads til vaskekedlen.

Familiecirkus med heste, klovne og korslagte tæer

Engang først i 1920'erne var der et lille familiecirkus ude på Grønnehave. Direktøren gik selv i gammelt tøj og træsko og arbejdede selv med at stille teltet op og passe hestene m.m. Ti minutter før hver forestilling lavede han en lynhurtig omklædning, og det kunne man godt se. Han var en kraftig, svær mand, som mødte i manegen i kjole og hvidt, der passede ham dårligt. Det hvide kravebryst blev ved med at bule ud og nakkehårene krøb ned over flippen. Men det mest bemærkelsesværdige ved ham var, at han havde udadvendte fødder og vel sagtens korslagte tæer. Det var, som om han stillede fødderne på samme måde, som når viserne på et ur vil fortælle, at nu er klokken ti minutter i to.

Her stod han så i midten af manegen, stille og rolig og knaldede med en pisk. Hestene var små heste med korte ben, der gik som trommestikker, når de spurtede rundt i manegen - først den ene vej og så den anden vej. Til sidst kunne de stå på hænder; nej, jeg mener, hestene kunne gå på bagbenene, og hver

gang direktøren bukkede og modtog det bragende bifald, så krøb kravebrystet endnu længere op.

Det var ellers et godt lille familiecirkus med to af teltarbejderne som klovne, hvad de vist også var om dagen, for direktøren gik hele dagen og skyndede på dem, for at få dem til at lave noget uden at ødelægge noget. De to spilopmagere kunne sagtens gå og drille og være frække over for deres gode herre og mester, for han kunne jo ikke løbe efter dem og fange dem, fordi han var så tyk og fødderne sad så forkert på benene med antageligvis overlagte tæer, akkurat som der står i den gamle vise:

"Jeg er født med overlagte tæer,
ligesådanne her
meget værre der".

Men klovne det var de to og igen om aftenen inde i cirkus.

Cirkus med hunde, heste, artister, klovne og buksevand

En anden gang hvor jeg var inde i et cirkus for at se forestillingen - navnet på cirkus kan jeg desværre ikke huske - så jeg flot hestedressur, fine jonglører, akrobater, stigeartister, slangemennesker, træpezkunstnere og flotte linedansere med farvestrålende parasoller.

Der var også et sjovt klovnenummer, hvor den hvide klovner spørger klovnen August, om han vil tjene en krone. Han skal bare lægge hovedet tilbage, så en krone kan blive liggende på panden. I hans bukselinning anbringes en stor dragt, og når den hvide klovner har talt til tre skal August rette hovedet op. Hvis kronen falder ned i dragten har han vundet den. Medens August står med hovedet bøjet bag over, hælder den hvide klovner en kande vand ned gennem dragten og ned i Augusts bukser, hvorefter der opstår stor ballade.

Nu kommer "Dummeper" ind i manegen, og August får straks lyst til at prøve dette vandnummer på ham, men da han hælder vand ned i dragten, sker der ikke noget, for "Dummeper" har anbragt en flaske i bukselinningen, hvor dragten blev ført ned, og på den måde opsamlede alt vandet. "Dummeper" trækker så flasken op fra bukserne og viser, at alt vandet er samlet i den. De to andre klovne fik derved en lang næse til stor morskab for publikum.

Vogn med bur og fire løver fra cirkus Carl Hagenbæk klar til afgang fra godsbanen i Helsingør til cirkusteltet på Grønnehave. 16.8.1916. (Foto: Knud Nielsen).

Senere lavede de tre klovne andre morsomme narrestreger.

Den væmmelige dyrplager fortjente “dask i sædet”

Dagen efter, at jeg havde været til aftenforestillingen i cirkus, var jeg om formiddagen ude for at se nærmere på hestestalden og dyrene der. Sejldugsvæggen til den ene side af mellemgangen mellem det store cirkustelt og hestestalden var fjernet, så man havde let ved at komme ind og tage hestestalden og dyrene i øjesyn.

Lige inden for i stalden stod en stor kasse med tremmedør, og i den sad den store abekat, som jeg om aftenen havde moret mig over, og jeg havde klappet af de mange fine abekattestreger, den udførte til fryd for store og for små.

Jeg ved ikke, om den kunne kende mig fra aftenen i forvejen, men den så ganske tillidsfuld på mig og jeg på den. Men så gjorde jeg noget, jeg aldrig skulle have gjort. Jeg tog et stort stykke halmstrå og stak det ind til aben og med dette irriterede og drillede jeg den på den mest grusomme måde. Straks

efter blev aben splittet inde i hovedet. Den stak højre arm ud mellem tremmerne og hev og sled og ruskede i hængelåsen, som ikke syntes særlig stor og stærk. Den ville ud og løbe efter mig og tæve mig. Det var i 1922, og jeg var kun syv år og ikke så stor, men jeg tog alligevel de korte ben på nakken og løb alt det, jeg havde lært ved vores ugentlige væddeløbskampe, det med at løbe Axel-torvet rundt tre gange uden at hvile, og jeg havnede henne hos en legekammerat, hvis mor var hjemme.

Jeg turde ikke gå lige hjem til mig selv, for jeg var ræd og havde fået angst og var begyndt at dirre. Hvis min moder var hjemme kunne jeg risikere at få “dask i sædet” og hvis min fader var hjemme, kunne jeg få “enden på komedie”, eller i det mindste få skam og skændsel og en formaning om, at det ikke måtte ske oftere, at jeg gik og drillede dyrene. Somme siger, at det er lige så skrækkeligt som at få en på frakken eller en ordentlig god gammeldags dragt prygl. Min legekammerats moder sagde også, at det var ganske rædsomt og rent forskrækkeligt, det jeg havde lavet, omend også det kun var et dyr,

jeg havde drillet. Hun sagde også til stor trøst for mig, at den store abekat nok snarligen ville glemme denne rædselsfulde episode, og at det kunne jeg også gøre. Så da jeg var færdig med at dirre, gik jeg lige hjem og lod bare som ingenting, ihvorvel den fordømte kat, altså abekat, stadig rumsterede inde i hovedet på mig.

Drama hos cirkusprinsessen

På pladsen ved siden af cirkusteltene lå der i første halvdel af 1920'erne en stor stabel lange, gamle træslidsker, der på skibsværftet havde været brugt ved stabelafløbninger. De var stablet på sådan en måde, at der uilsigtet nede ved jorden var forekommet et hulrum i form af en lang snæver tunnel.

Da jeg en formiddag kom ud på Grønnehave for at se cirkus pakke sammen for at rejse til den næste by, stod cirkusprinsessen henne ved stablen af de gamle træslidsker og trippede og var grædefærdig.

Hvad var der sket? Aftenen i forvejen var hendes hund kravlet langt ind i omtalte tunnel og havde født hvalpe, og nu stod hun der med håret ned af nakken. Cirkus skulle rejse og hun ville for alt i verden have sin hund med hvalpe med sig. En ungersvend her fra Helsingør tilbød at kravle ind i tunnelen for at hente hund og hvalpe ud. Med en spånkurv med et blødt stykke stof i, nærmest mavede han sig ind i tunnelen og baglæns ud igen med hund og hvalpe. Da prinsessen så det, strålede hendes øjne med de lange øjenvipper - og de var ikke kunstige - som to store sole, der ikke ville gå ned. Prinsessen så endnu engang, men nu lidt bevæget, ned til de små væsener og fældede en lille tåre. Hun kunne jo have mistet både hund og hvalpe, sikkert hendes kæreste eje. Nu rettede hun sig op og takkede den unge mand endnu engang og gav ham en drikkeskilling for den udførte dåd.

Nu kunne teltarbejderne læse den sidste arbejdsvogn med cirkusgrej og hele karavanen satte sig i gang med beboelsesvogne, cirkusvogne, lastvogne, alle dyr og mennesker, kort sagt alt og alle til den næste by, hvor der skulle være forestilling.

Gladiatorernes indtogsmarch med træsko og gyngetur i håret

Et år var der et cirkus på Grønnehave, der lavede en

friluftsforestilling en halv time før aftenforestillingen skulle begynde. Uden for cirkusteltet var der rejst to høje master i næsten anden sals højde, mellem hvilke der var trukket en line til brug for to tyske linedansere, som gik og løb på linen fra den ene mast til den anden med en lang balancestang i hænderne. De udførte et nummer med at sidde på rygstødet af en stol ude midt på linen, og de gik igennem med bind for øjnene, for ikke at tale om, at de vadede linen igennem med store hvidmalede hollandske træsko med snabler på. Og så var der musik til. En grammofonplade og højttaler spillede nok så frejdigt Gladiatorernes Indtogsmarch.

Inde i teltet vistes mange interessante cirkusnumre, blandt andet en kvinde, der spillede "Cirkus Heins Galop" på en xylofon. En kinesertrup, der sprang igennem en ring besat med mange skarpe knive, og en mandlig kineser, der hang i sin lange hårpisk og gyngede stærkt frem og tilbage hen over manegen.

Møde med cirkusdronningen

I 1927 var der et cirkus på Grønnehave, navnet kan jeg ikke huske. Det ville jeg gerne se, men jeg havde kun 50 øre på lommen, hvad skulle jeg gøre? Jeg gik alligevel ud på Grønnehave. Forestillingen var begyndt, og jeg gik hen til billethullet. Her sad selve cirkusdronningen og gjorde kassen op. Jeg spurgte høfligt og pænt, som jeg altid gør, om jeg kunne komme ind i cirkus, men jeg havde kun 50 øre. "Hvor mange år er De?" spurgte damen og kiggede på mig. "Jeg er tolv år", svarede jeg. "Vær så god her er en billet", sagde damen. "Mange tak", svarede jeg.

Tænk, en voksen dame sagde De til mig, og jeg var kun 12 år. Det havde jeg aldrig været ude for før. Det gjorde et vist indtryk på mig, og jeg har aldrig glemt det. Se det var en rigtig dronning, en virkelig cirkusdronning, jeg havde talt med.

Tivoli med svingkarrusel og spejderbukser

I 1924 fik byen og Grønnehave besøg af en mindre tivoli-park, bestående af de sædvanlige boder såsom ringspil, lykkehjul, tombola, isvafler og slik samt gyngebåde og Mortensens svingkarrusel, som han selv passede med sort stiv hat på hovedet og urkæ-

de på maven, medens hans søn passede skydeteltet ved siden af. Der var også et gøglertelt, hvor verdens højeste dame blev vist frem sammen med verdens kolosaleste mand, der sad i en bred stol med armlæn og iført spejderbukser, så man rigtig kunne se, hvor tykke hans lår var.

Menageri med en go' ko og seks ben

Foruden cirkus og tivoli-parken fik Grønnehave også besøg af menagerier. I 1924 var der et, jeg særlig har lagt mærke til. Her bestod forevisningen af en ko med seks ben og nogle kvælerslanger. Koen, som var af udenlandsk race, og lidt mindre end vores køer, var svagt rødbrun og godt langhovedet. Men hvor blev jeg skuffet. Jeg havde regnet med, at de to ekstra ben sad under kroppen på koen midt mellem for- og bagben. Men så hang de slapt ned fra skulderen på begge sider af koen og var ikke længere end en kos forben fra knæet og ned til hoven og knapt det. Men det var en go' ko. Den lod sig a'e og klappe af børnene, det sagde den ikke noget som helst til. Mange af børnene havde måske aldrig set en levende ko før. Den stod bare ganske stille og gumlede på den mad, der var lagt frem til den. Senere begyndte den at tygge drøv. Det gør jo sådan nogle. De to ekstra ben havde koen ingen muskler i eller herredømme over, så den kunne ikke bevæge dem. De hang bare slapt ned fra skuldrene, ligesom ørene på en afrikansk hanelefant, når den er i ro, sådan godt ind til kroppen.

En duknakket dame og hendes kvælerslanger med uldtæpper

I 2. akt blev så kvælerslangerne forevist af en ca. 40-årig dame i en sort sækkejole uden ærmer og med hvide gymnastiksko med snører og uden hæl på fødderne, så hun kunne stå godt fast, når kun skulle bære på de tunge dyr.

Slangerne lå for hendes fødder i en stor trækasse med låg og hængelås. Når kassen så var åbnet, måtte hun først fjerne flere store grå tykke uldtæpper og fik så fat i en slange på 2 meter og 40 cm., vil jeg tro. Med et snuptag havnede den oppe på nakken af damen og hun trak ud i hoved og hale med sine hænder og arme, så vi rigtig kunne se, hvor stor den var. Så blev den lagt ned i kassen igen. Nu blev den

næste slange pakket ud af uldtæpperne, og en stor tamp på 3 meter og 30 cm., vil jeg skyde på, kom også med et snuptag op på nakken af damen. Nu kan jeg bedre forstå, hvorfor damen var godt duknakket. Det kom selvfølgelig af, at bære de tunge dyr på nakken dag efter dag i årevis.

Vi blev snart trætte af at se på de dvaske slanger, og ingen ville klappe dem. Det var jo heller ikke klapperslanger, hvilket jeg troede, men jeg var også kun 9 år, og jeg troede også, at når nu slangerne var kommet frem i lyset, ville de ud at gå tur, ud i solen og græsset for at slange sig. Men nej, de fandt sig i at blive puttet ned i den trange kasse igen med de mange uldtæpper omkring sig, låget blev slået i og hængelåsen sat på. Basta.

Jeg kan den dag i dag ikke forstå, hvordan slangerne kunne leve og ånde nede i den lumre trækasse. Tilsyneladende var der ingen lufthuller i kassen.

Falsk tryghed ved kvælerslanger og cirkusefanter

Nogle mennesker hævder, at kvælerslanger ikke er farlige for mennesker, som de aldrig vil begynde at kvæle, da de ikke kan sluge byttet. Men jeg har læst i en avis, at en mand, der optrådte i et udenlandsk cirkus med kvælerslanger gennem mange år, pludselig under forestillingen, medens mange hundrede tilskuere så til, lynhurtigt blev omslynget af den store kvælerslange. Mange cirkustjenere kom nu løbende med lange knive og begyndte at skære slangen i småstykker. Men ak, o've, o've, og klage, manden var kvalt og klemt til døde.

Og hvad med den nye mand, der skulle rense og holde rent hos et hold elefanter i et udenlandsk cirkus? Man havde glemt at spørge elefanterne, om de kunne lide manden. Det kunne de ikke, og den store hanelefant kunne ikke fordrage ham. Så en dag tager hanelefanten manden med snabelen og kaster ham med vældig kraft ind mod en mur, så manden var stendød på stedet. Man kan altså ikke altid tro på det, man hører om såkaldte tamme vilde dyr.

Rævefarm og en sølvske til tolv personer

Et andet menageri var opstillet i den fornøjelsespark, som var opført i tilslutning til den middelalderlige borg og bymur, der var bygget på Grønne-

have nærmest Kronborgskoven i forbindelse med 500 års festerne i Helsingør 1926. Længere ude mod det gamle glasværk foregik de dramatiske riderturneringer med "Kong Peter" blandt de høje dommere.

På den tid var det ikke så almindeligt med mink- og rævefarme i Danmark, så det var et særsyn, at se et menageri med polar- og blåræve. I det store telt var i midten opstillet en kvadratisk forhøjning med et stærkt ståltrådsbur på. Så kunne man gå rundt om buret og betragte rævene fra alle sider. I bunden af buret var lagt savsmuld, hør og halm. Her kunne rævene rigtig lege og slås samt bide hinanden i halen og lave andre rævestreger. Desuden var der altid en, der ikke ville lege med, men sov rævesøvn eller spiste rævekager.

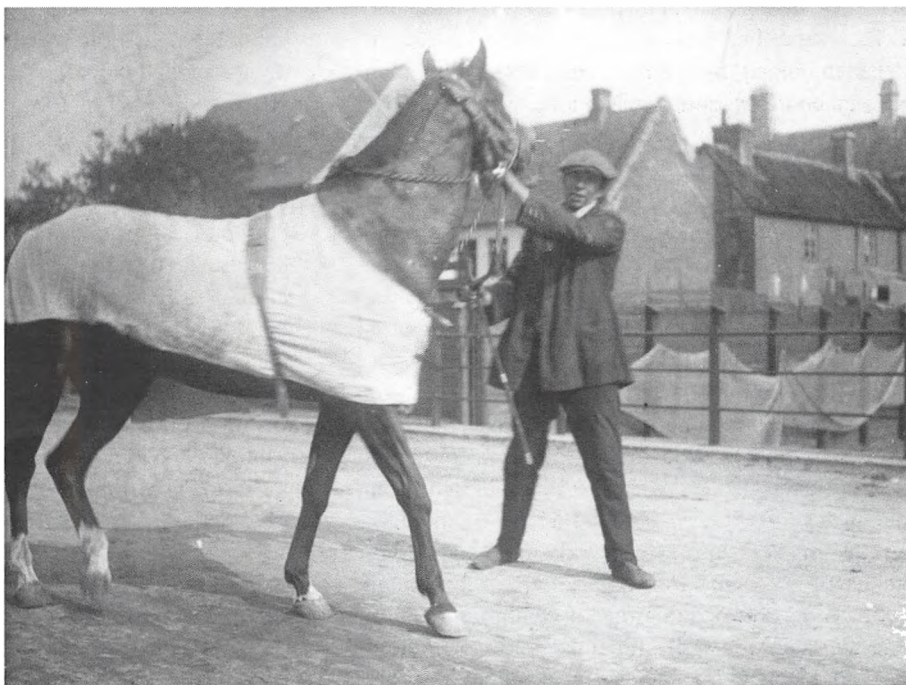
Ejeren af rævene var vist nok en svensk herre, men han behøvede ikke at bruge så mange penge på at gøre teltfacaden så festlig med store reklametekster og farvestrålende billeder af rævene. Enhver person, der trådte ind på festpladsen kunne straks lugte, når man nærmede sig rævefarmen.

På markedspladsen var der foruden menageriet de sædvanlige forretninger med forskellige karruseller, gyngebåde, radiobiler, pandekagehus, skydetelt, ringspil og lykkeshjul med meget mere. Ved dette lykkeshjul kunne man vinde "en kaffeske af nysølv til 12 personer" med en indsats på 25 øre og var man meget heldig, kunne man vinde en gevinst til ti kroner, bestående af et lille bæger af nysølv. Man skulle bare lægge 25 øre på pladerne, for som manden, der havde lykkeshjulet, sagde: "Lykken er som en blomme, der hænger i rumpen på somme".

Fest og boksekamp i Gammel Kongens Have

I 1920'erne var der mange forskellige sportsforeninger, der holdt skovfester næsten hver 14. dag i sommermånederne i Gammel Kongens Have, bag ved Marienlyst Slot langs Gl. Hellebækvej, hvor der var, og endnu er en stor åben græsslette. Her var gøglertelte, markedsboder samt karruseller og gyngebåde stillet op.

I en week-end, hvor Bokseklubben stod for festen, var bokseringen stillet op i fri luft i den nord-

*En hest fra cirkus Carl Hagenbæk klar til afgang fra godsbanen i Helsingør til cirkusteltet på Grønnehave.
(Foto: Knud Nielsen).*

lige ende af festpladsen. Der var jo mange forskellige bokser, der kom for at kæmpe, kendte som ukendte. Jeg kendte kun en, og det var ham, den døvstumme skomagervend, der arbejdede hos skomagermester Carlsen i Sudergade nede i kælderens. Han var sikkert en dygtig bokser, men den søndag eftermiddag, hvor jeg så ham bokse, fik han nogen på snuden og tabte kampen.

Sabler i maven og for ti øre nas

På festpladsen var opstillet svingkarrusel og en børnekarrusel og som sædvanlig ringspil og skydetelt, frugt- og slikbod m.m. I slikboden kunne man købe for 10 øre nas. Nas var nogle tynde plader ca. 2 mm. tykke og ca. 20 cm. på hver led, bestående af sammenpresset abrikosmasse. Havde man ikke råd til at købe en hel plade, rev ejeren af boden bare et hjørne af pladen og solgte det for 10 øre. Det var ganske tryk og dejligt at gumle på.

Af gøglertelte var der blandt andre et med en sabelsluger. Uden på hans telt hang der et stort røntgenfoto i sort ramme, som viste, at sabelen var gået helt ned til mavesækkens bund. Inde i teltet viste han, hvordan han slugte en sabel. Men ikke nok med det. Medens sabelen sad i spiserøret, stak han nok en sabel ned i maven. Jeg kan ikke huske, om der kom nok en tredje sabel i maven samtidig, men jeg ved, at to sabler havde han i maven på en gang.

Slå manden på skallen med en mukkert

På den anden side af midtergangen var der også et gøglertelt med den mest mærkværdige forevisning, jeg har set. Uden for hvert gøglertelt var der gerne opstillet en træbro, hvor artisterne kunne stå til "parade", medens rekommandøren også kaldet udråberen fortalte om de forskellige artisters optræden. Her på paraden stod yderst til venstre en atletisk og sportstrænet udseende mand. Om ham blev det sagt, at publikum inde i teltet kunne få lov at slå denne mand oven i hovedet med en mukkert. Men han lagde en stor sten imellem hovedet og mukkerten. Nærmest et stort klippestykke blev lagt på hovedet, og så kunne folk bare komme og slå ham oven i hovedet med en smedeforhammer, uden at han tog skade i hovedet af det. En mærkelig optræden. Jeg regnede med, at det var et nummer opfun-

det af artisten selv, og som uddøde med ham.

Noget chokeret bliver man dog, når man på en frimærkeserie fra St. Kitts i Vestindien gøres bekendt med en noget speciel form for juleudskejelser også i 1990. De ligner meget det, jeg så i 1920'erne i Gammel Kongens Have. Det er en krydsning mellem sportspræstation og gøglervirksomhed. Udøverne optræder gruppevis og sætter livet i vove, f.eks. ved, at en partner med en forhammer knuser en klippeblok anbragt på kammeratens brystkasse, medens han "står i bro".

En anden juleleg, som også er gengivet på et af disse frimærker, er spring over fem knælende "artister", som er den blideste disciplin, mens den groveste form for spring er over en eller to lodretstående gravegrebe. Mislykkes springet, får den dumdristige spiddet underlivet.

Tudsen, der ville have kirsebær og blommer

Ved siden af manden med granitstenen på hovedet stod der en ca. 45-årig mand, der lignede en forslæbt landmand, lidt rundrygget og iført smoking med en forkert type sløjfe på. I hænderne havde han en stor klar glasbowle af den slags, som tante Agate bruger til sine guldfisk. I bowlen, som var tom for vand, hoppede flere frøer og tudser rundt og stirrede ned på det måbende publikum og tænkte, at der står vores publikum, som vil ind i teltet og se os forsvinde ned i maven på vores herre og mester. Den store tudse til højre i bowlen havde fået øje på en dame med stor sommerhat pyntet med kirsebær og blommer. Den skulle lige til at sætte af og lande i hendes hat, da den opdagede, at den var spærret inde bag en glasvæg. Udråberen forklarede, at manden først ville drikke en masse vand og derved omdanne sin mave til et stort akvarie. Så ville han slugge de levende frøer og tudser i en bestemt rækkefølge. Frøerne og tudserne ville så svømme rundt ned i mandens maveakvarium i en vis tid. Når han så kaldte på dem, kom de op igennem halsen i samme nummerorden, som han havde slugt dem.

Kæmpedamen, slangemennesket, mus og viser til klaverspil

Så var der mere menneskeligt henne i teltet længere nede i gaden, omendskønt det første jeg vil fortælle

om også er om dyr. Ved indgangen til teltet var opstillet en stor kasse med en stor glasrude ud mod folk. I kassen myldrede det med små hvide mus. De gik på line og fór op og ned af stiger og trapper og ud og ind i en trædemølle. Det var lige noget for børn at stå og betragte. Pludselig var der en kvik dreng, der højlydt spurgte om, hvem der trænede musene til at lave alle de kunststykker uden at komme til skade. "Det gør de selv", sagde damen, der sad ved billetkassen og tog mod penge fra de mennesker, der ville ind i teltet og se forestillingen, der bestod af slangemennesket "Miss Soffie", der var en ung dame, som lavede knuder, nej hun slog knuder på sig selv og lavede de mest fantastiske sammenbukninger af sin krop.

I næste afdeling kom kæmpedamen "Viola". En stor grov kvinde i en meget stor overstørrelse, som lod sig vise frem for penge. På pladsen fandtes også et stort restaurationstelt med klaver. Der sad to kvinder og sang tidens viser og sange plus et par vovede viser, der blev puttet ind imellem for ikke at virke alt for forargende.

Fest i Hammermølleskoven med sol og varme, øl og snaps og barnet, der vrælede

I min barndom fra ca. 1920 til ca. 1935 var der hver pinse stor halløj med fornøjelsespark og gøglertelte i Hammermølleskoven. Folk fra Helsingør kom derud ved at gå ad Ndr. Strandvej eller Hellebækvejen med barnevogn og frokostkurve. Andre tog med toget til Hellebæk station og atter andre med hestevogn fra Akseltorvet.

Mange gamle ladvogne blev udstyret med lange bænke og en jernstige på bagsmækken til at kravle op ad, for at komme op i vognen. Når folk nærmede sig sådan en hestevogn, sagde kusen gerne: "Ska' I ud i skoven?", "Hva' koster det?", "75 øre pr. person". "Hvornår kører I", "Så snart der er læs". En større familiesammenføring af tørstige mænd og kvinder, som var utrænede i at gå ud ad Hellebækvejen i stærk sol og varme, gav op på halvvejen. De kravlede ind i skyggen af træer og lagde sig i græsset.

Nu blev madposer lukket op og skyllet ned med medbragt øl og snaps. Snart lød der latter og høj-

røstet tale, medens ungerne løb skrigende rundt og legede indianere, og mor måtte vugge den sidste lille, der lå i barnevognen og vrælede.

Andre mere stabile og standhaftige mennesker gik med deres madvarer hurtigt forbi den zigeunerlejr, helt ud i pinseskoven. Her var bag festpladsen en stor græsplæne, hvor folk kunne ligge og spise deres medbragte mad og drikke.

Tjeneren, der pillede næse, fik lommelærkerne frem

På selve festpladsen var der et par restaurationstelte, hvor folk kunne sidde ved lange borde og bænke og spise deres medbragte mad samt købe Wiibroes øl og vand, snaps, kaffe og dobbeltøl, som var en slags mørkt hvidtøl.

Her tog min familie gerne ind med den medbragte mad, som var indpakket i en stor skotøjsæske, hvorpå der stod: "Dansk arbejde, sort Chevreau = (fint læder). Herrestøvle nr. 45". Efter spisningen skulle de voksne gerne have en kaffetår. Når så tjeneren vendte ryggen til for at pille næse, var der flere mænd, der havde en lille lommelærke med brændevin i, hvoraf de hældte en skvat ned i kaffekoppen. På den måde fik de en "halv kaffe" til en "hel" favorabel pris.

Da den moderne jazz blev født i Wiibroes øltelt

I teltet var der en dygtig harmonikaspiller, som underholdt folk med musik og refrainsang. Da musikeren efter nogen tids forløb gik rundt med tallerkenen for at samle penge ind, var der en ung mand, der sad ved samme lange bord som min familie. Han havde ikke mad med, men drak kun øl, Wiibroes øl. Han sagde nok så frækt til harmonikaspilleren: "Hvad går det til. Jeg er lige kommet. Jeg må da først høre meget mere musik". På den måde "slap" har for at "slippe" en skilling til musikeren.

Hvis der ikke oprindeligt var noget refrain til melodierne, harmonikaspilleren spillede, lavede han lynhurtigt et selv. Jeg har hørt ham synge sådan til en rask melodi: "Så, la, sålaba, så la, sålaba, trala, la, la, la". Og så videre. Det var sådan en god iørefaldende melodi, at vi børn gik og sang den morgen, middag og aften i flere måneder.

Mange år senere, da Louis Armstrong skulle indspille en grammofonplade, kunne han i slutningen ikke huske teksten, men digtede selv i farten nogle lyde og ord f.eks. de, du, da, o.s.v. som blev en stor succes, og er gentaget mange gange siden.

Endnu senere lavede Swee Danes, bestående af Ulrik Neuman, Svend Asmussen og Alice Babs Nilsson en hel grammofonplade, hvor de kun sang: "Rap da da" i forskellige variationer til meget stor succes.

Det er lige før man tør hævde, at den moderne jazz blev født i Wiibroes øltelt i pinseskoven i Hellebæk i 1925.

Skovbal med himmelvendte sveskestene og fire slag i takten

På pladsen var der opstillet børnekarrusel, svingkarrusel, gyngebåde, boder med frugt og slik, honningkager, is og legetøjsboder med skrigeballer, tudehorn m.m. Og så var der et stort dansetelt, hvor byens ungdom sammen med tjenestekarle og piger fra hele Nordsjælland samledes sammen med menige soldater fra Kronborg.

Tjenestekarlene havde fået kisteklæderne frem sammen med de store kanestøvler, og soldaterne havde lange fedtlæderstøvler på med søm og "hestesko" på hælene. Det tilsammen gav nogle ordentlige bump på det uferniserede dansegulv, især når de spillede og dansede denne her:

"Å' la gå med rulleskøjter på,
det blev dine, det blev dine
Å' la gå med rulleskøjter på".

Så gik det noget mere stille af, når parrene henvævede over dansegulvet med himmelvendte sveskestene til en indsmigrende vals med fire slag i takten.

Danseorkestret bestod af messingblæsere med en dominerende tuba samt stortromme og bækkenner med tju og bang i, medens lilletrommen var anbragt på skrå på en stol.

Seksualklinik med foredrag i pinseskoven

Af gøglertelte var der flere, men især et var bemærkelsesværdigt og enestående. Jeg tror aldrig, det har været gentaget. Teltholderen havde lavet sit telt om til en seksualklinik. Han selv havde fået en hvid

lægekittel på samt store sorte hornbriller, så han lignede grangiveligt en overlæge fra Rudolph Berghs hospital. Så tilbød han at holde foredrag om børnebegrænsning og kønssygdomme inde i teltet. Teksten til foredraget havde han læst i nogle gamle forældede lægebøger, som han kunne udenad både forfra og bagfra med alt det sludder og overtro, som nutidens lægebøger er renset for.

Det var ikke alle mennesker, der turde gå ind til "lægen" og høre hans foredrag. Det var mest soldater, store lærlinge og grove bønderkarle, der var kommet i pinseskoven for at more sig og se og prøve alt.

Men de pæne fruer ville jo gerne høre foredraget alligevel. Så de stillede sig med øret ind til teltdugen på den udvendige side, og kunne således ganske gratis høre hele foredraget. Hver gang "lægen" kom til et skrap punkt i foredraget, kiggede fruene med et stramt udtryk i ansigtet på hinanden og ry-stede på hovederne, men lagde straks øret tæt ind til teltdugen igen. Men da "lægen" kom til tredje stadium af syfilis, skyndte damerne sig væk. De kunne ikke snuppe det.

Indisk fakir med ur i næsen

I et andet gøglertelt oprådte den "verdenskendte" indiske fakir og tryllekunstner "Ali Babi Tuni" med sine fakirnumre såsom: at spise barberblade, at ligge på en træplade med spidse søm med nøgen overkrop, at stikke lange hattenåle gennem kind og arme, at stryge sin overkrop og arme med brændende fakler, for til sidst at slukke ilden ved at putte faklen ind i munden, samt nogle sjove tryllekunstner.

Før hver forestilling stod fakiren uden for teltet sammen med sin rekommandør til "parade", hvor rekommandøren eller udråberen, som han også kaldtes, fortalte publikum om fakirens færdigheder og anbefalede stærkt publikum at komme ind i teltet for at overvære en "enestående" forestilling.

Her stod så "Ali Babi Tuni" i en pæn blå indisk dragt med guldknapper foran og en stor turban på hovedet. Men det mest særprægede ved ham var, at han i næsen havde klemt en urkæde fast med et lommeur, der hang lige lodret ned og svingede fra side til side. Tikke, takke, tikke, takke, medens han selv mumlede og messede ligesom munkene ude i

de tibetanske klostre. Det måtte da gøre ondt at få en urkæde klemt fast i det midterste næsekød, men han var jo fakir.

Forhenværende indisk fakir med hængende buksebag

Der er det sjove ved den "verdensberømte" indiske fakir, at jeg mange år senere mødte ham på gaden i København. Han var så nem at kende. Men nu så han helt anderledes ud. Nu lignede han det, han var, en forhutlet aldersrentenyder, iført et slidt fakirsæt med åbentstående frakke og begge hænder dybt begravet i lommerne. På hovedet havde han en stor "fed" sixpence, hvor pulden var så stor, at den kunne berøre begge hans øren. Det smagte altid lidt af en turban, som han var vant til at gå med i sine unge dage.

Her stod han så på et gadehjørne og betragtede trafikken og havde tid nok. Det var ham, der var pinseskovens mest feterede artist for år tilbage i den fine blå indiske dragt med guldknapperne foran og på hovedet en stor "thevarmer" = turban, og i næsen

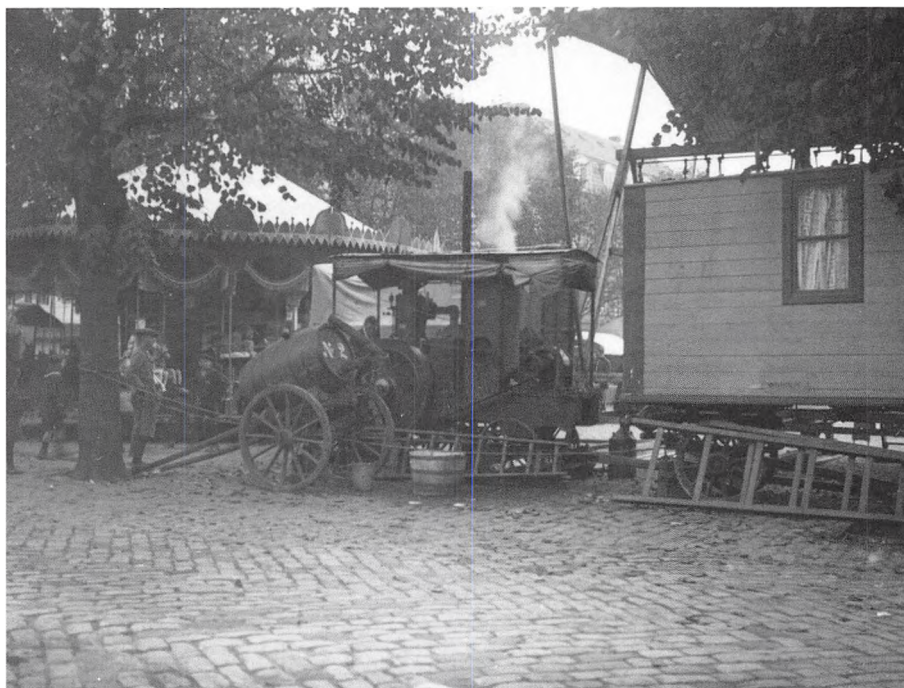
hang en lang urkæde med et lommeur. Det eneste, der hang på ham nu, var hans buksebag.

Oktobermarked på Axeltorvet i Helsingør

Lige fra 1920 og mange år fremefter, husker jeg, var der efterårsmarked på Axeltorvet. Det var altid en stor begivenhed for os børn, der til daglig legede på torvet, når forberedelserne til markedet satte ind. 2-3 dage før markedet blev afholdt kom Chr. Toft med sine store lastvogne med alt grejet til den store karrusel samt en beboelsesvogn. Karrusellen var så stor og omfattende, at det tog 2-3 dage at bygge den op. Selve karruselplanet var skråtstillet, så man kørte op i en mørk tunnel og frem i dagslyset igen. Karrusellen blev også kaldt "bjerg og dalbanen". På den ene side af karrusellen stod en stor petroleumsmotor, der trak en dynamo, som igen trak en elektromotor, hvorfra kraften blev overført til driften af karrusellen. Denne petroleumsmotor stod på køredagene og hostede og hakkede og lavede et allerhelvedes spektakel fra kl. 14.00 til kl. 22.00. På den anden side af karrusellen stod den store spillekasse,

Den lille karrusel på oktobermarkedet på Axeltorvet i Helsingør. Opstillet nær Sudergade med fiskerkonerne i baggrunden. 15.10.1915. (Foto: Knud Nielsen).

Dampkarrusellen på oktobermarkedet på Axeltorvet i Helsingør: 15.10.1915. (Foto: Knud Nielsen).

som var en mellemting mellem et orgel og en altertavle. Spillekassen, som stod i et helt telt for sig, var udsmykket med udskårne halvnøgne englebasser, der slog takt til musikken eller blæste på trompeter, spillede på violin eller bankede på lilletromme og bækkener på én gang, så det blev også til en kraftig støj. Mekanikken bag orglet var en slags stort sammenhængende hulkort, der gled forbi et "tonehoved" og lagde sig i zig-zag folder i en kasse forinden. Det hele var elektrisk drevet.

Markedet varede kun en dag, nemlig en fredag, men Chr. Toft havde fået lov til at køre med karrusellen også lørdag og søndag, fordi den var så dyr at bygge op. Men i det lange løb blev det for meget med al den larm for beboerne omkring torvet, og så blev der kun givet tilladelse til at køre en dag nemlig om fredagen. Det kunne ikke betale sig for Chr. Toft at stille karrusellen op for en dag og i fremtiden blev han helt væk. Medens Chr. Tofts beboelsvogn stod på torvet, rendte vi drenge i byen for fru Toft. Vi skulle til slagteren for at købe et pund medisterpølse, lidt spegepølse og rullepølse samt

for 25 øre leverpostej. Vi fik aldrig kontante penge for vores små tjenester, men altid kun fribilletter til karrusellen.

Dampkarrusellen og den lille karrusel hos fiskerkonerne

Længe før Chr. Toft kom med sine store karrusel, havde der været andre karruseller på Axeltorvet. Jeg er så heldig at have 2 stk. glasplader 9x12 cm. af 2 karruseller fotograferet af min onkel den 15.10.1915. Det ene billede kalder han "den lille karrusel opstillet nær Sudergade med fiskerkonerne i forgrunden". Det andet billede kalder han "dampkarrusellen også opstillet på torvet ved oktobermarkedet den 15.10.1915". Mon det var en dampmaskine, der trak karrusellen, eller var det måske en petroleumsmotor?

Efter at Chr. Tofts store karrusel ikke kom på torvet mere, kom der andre karruseller. Sildepedersen fra Sudergade i Helsingør havde sin lille pæne børnekarrusel opstillet i hjørnet af Sudergade og Torvegade. Den var helt støjfri i driften, fordi den blev

drevet af en mand eller et par store drenge. Der gik inde ved midten af karrusellen bag et gardin på en gangbro og skubbede karrusellen rundt, når fru Pedersen havde ringet med en stor messingklokke og begyndte at dreje på lirekassen, så der var musik til arbejdet og fornøjelse for store og for små.

"I Heidelberg, der tabte jeg mit hjerte"

Familien Nissens store flotte karrusel var opstillet på torvet til oktobermarkedet gennem mange år. Det var en flot karrusel meget velholdt og udstyret med fyrrige karruselheste- og vogne, kaner og skønne lysekroner med perleskærme og kulørte lamper, samt flotte malerier. Karrusellen blev drevet af en elektromotor, og driften var således helt lydløs. Til gengæld havde de en stor lirekasse, der også var elektrisk drevet. Og herfra lød skøn musik f.eks. "Den skønne Helene" eller "I Heidelberg, der tabte jeg mit hjerte". Hele familien Nissen, med kone og voksne børn hjalp til med at bygge karrusellen op, og var med til at betjene karrusellen på køredagene, og de var meget afholdt af byens borgere.

Men så et år sad hr. Nissen syg og svag og stum bag ruden i beboelseskøret og kiggede ud på sin karrusel, der kørte rundt og rundt. Han kunne ikke selv være med mere. Næste år kom karrusellen igen på torvet, men da var "Nissen" ikke flyttet med, han var død og borte. Men kone og voksne børn stillede karrusellen op igen og passede på den som en smed. Og snart efter lød de kendte toner som "I Heidelberg, der tabte jeg mit hjerte" igen ud over det gamle Axeltorv.

Uhøvlede brædder, lorgnetter og fandens tommestok

Karruseller, gyngebåde og store gøglertelte m.m. skulle man gerne have to dage til at stille op, hvori- mod de små salgstelte blev opstillet på en dag. Trælasthandelen på hjørnet af Kongensgade og Havnegade udlejede uhøvlede brædder til at bygge de små telte op af. Så torsdag eftermiddag lå der brædder i små bunker på Axeltorvet efter bestilling, lige der, hvor boderne skulle stå med navn på indehaveren. Kort efter kom forvalteren fra trælasthandelen med åbentstående, mørk frakke og hat samt lorgnetter på næsen. I hånden havde han tomme-

stok, stor lommebog samt en tømmerblyant. Han kom for at krasse lejen for brædderne ind, hvilket ikke altid var lige nemt. Når han så kom hen til en gøgler og sagde: "Du skal betale for 30 alen brædder i leje", eller hvor mange alen det nu var, svarede gøgleren: "jamen jeg har kun fået 24 alen". På den måde måtte forvalteren diskutere og hive pengene ud af gøglerne. De ville ikke af med dem. Nå, men det er der så mange andre, der heller ikke vil.

Save og sømme "kagekoneteltene" sammen

Indehaverne af de små salgstelte var mange gange ældre, rapmuntede skrappe damer, som kom inde fra Dannebrogsgade og Saxogade i København. Deres navn og adresse stod på de store kurvekufferter, de medbragte, og hvori lå sejlbug til teltet og alle deres salgsartikler. De fik så nogle mandlige bekendte til at sømme bræddeskelettet til teltet sammen og overtrak det med sejlbug. På det tidspunkt var der en saven og banken på torvet for at få alle de små telte færdige til tiden. Til at opstille de store gøglertelte måtte ejeren have nogle teltarbejdere til hjælp. Pludselig lige midt i byggearbejdet var der en af teltarbejderne, der skulle på W.C. "Hvabehar", næ, holdt vi går først på W.C. når vi er færdige med at arbejde", sagde teltholderen. Sådan var tonen dengang.

P. Kaas kagebod, "min bedste ven" og legetøj

Op ad fredag formiddag begyndte de gamle "kagekoner" at tømme de store kurvekufferter og pynte deres boder. Der var alt muligt forskelligt legetøj, såsom skraller, tudehorn, skrigeballer og almindelige balloner, dukker, abekatte, der hang i en fjeder eller elastik, så de kunne hoppe op og ned, legetøjsarmbåndsure og fingerringe og meget mere. Af andre boder var der is og slikboder, blandt andet var der en, der ejedes af konditor Andersen, som en overgang havde en is- og slikforretning i Sudergade. Hans reklame slogan var "Konditor Andersen, min bedste ven". Der var også et telt med ægte Christiansfelder honningkager af mange forskellige slags. Men allerede den 15.10.1915 har min onkel lavet to stk. fotografiske optagelser af det, han kalder "P. Kaas kagebod" på oktobermarkedet i Helsingør.

Helt nede ved Sudergade var der gerne to rækker, hvor gartnere og landboere kom med deres hestevogne fyldt med frugt og grøntsager.

Professor “Labri”, “Muhammed”, “Gora” og marmorstatuerne

Af gøglertelte var der et med den ægyptiske fakir “Muhammed” med det store krusede hår, der blandt andet løftede et tungt vægtlod med et øjenbryn. Så var der et telt med fuglemennesket “Gora” og verdens højeste mand, som var fra Island. Jeg kan ikke huske, hvor høj han var.

For at vise, hvor kraftige fingre han havde, tog han sin fingerring af og ville låne en tokrone hos publikum til at stikke gennem ringen, for at vise fingerens tykkelse. Men da der ikke blandt publikum var nogen, der havde en tokrone tilbage, efter at have været på marked en hel dag, tog han selv en tokrone op af sin lomme, og viste hvor tykke hans fingre var.

Fuglemennesket “Gora” blev udråbt som halvt fugl og halvt menneske med knivskarpe gummer. Men det viste sig, at være en ca. 45 årig mand med en stærk tilbageskrånet pande og en stor krum næse, og i pandebåndet sad en stor fuglefjer i nakken, så hovedet mindede lidt om et fuglehoved. Dernæst viste han publikum sin fuldstændig tandløse mund med de knivskarpe gummer. Mage til dem tusindvis af mennesker går rundt med, uden at være noget fuglemenneske.

Professor “Labri” så man endnu i et par sæsoner på torvet, hvor han inde i teltet lavede en hel bunke ingenting, medens han uden for teltet, før forestillingen havde flere forskellige remser, han fyrede af til stor morskab for publikum. F.eks. denne: “Vær-sågo’ mine herskaber og grevskaber at træde indenfor til næste forestilling. Her er både lænestole og kongeløse” og med hviskende stemme sagde han: “Og så er der W.C.”.

I et andet gøglertelt blev marmorstatuerne fremvist. Det var en ung fiks dame, iført det, vi i dag ville kalde en hvid bikini badedragt, men besat med sølvvlame og perler m.m. og et flot diadem på hovedet; hun så meget elegant ud. Hun stod i al sin dejlighed på en lille scene, med en helt sort baggrund og med en stærk projektør rettet mod sin hvide

krop, og agerede forskellige marmorstatuer, som man kan se på museer og samlinger.

Ved “paraden” uden for teltet før hver forestilling blev en mand altid inviteret til at opleve “sit livs lykkeligste øjeblik” ved at blive lukket inde sammen med den næste nøgne dame i et kabinet i en kort stund.

Der var altid en mand, der ville være lykkelig.

Janitsharmusik, boksekamp og motorcykler

I et stort telt var der boksekamp. Udråberen lovede “100 danske kroner” til den mand, der kunne slå hans bokser ud i tre omgange. Der var straks en mand, sommetider en halvfuld mand, der meldte sig til boksekampen, og udråberen agiterede stærkt for den spændende kamp. “Ja, løs nu rask billetterne mine damer og herrer, her er ingen ventetid og ingen pauser. De kommer ind med det samme. Tag kæresten under armen og svigermor i nakken. Hold Dem ikke tilbage, men følg med strømmen”.

Ved “paraden” til den næste forestilling var der foran teltet en mand blandt publikum, med hatten i nakken, der gjorde vrøvl over udfaldet af den boksekamp, han lige havde deltaget i. Han råbte direkte op til udråberen, at han var blevet snydt for de 100 kr., for han mente, at han havde vundet kampen. Udråberen svarede slet ikke på indsigelsen, men sagde nok så frækt: “Hvad siger De, skal De brække Dem, så er det henne bag om”.

Og så var der teltet med motorcyklerne. I begyndelsen, de kom frem, kørte de nærmest i en skrå vase. Senere blev det til en stor globus de kørte inde i. Først langs ækvator senere fra Sydpolen op til Nordpolen med hovedet ned af. Det sidste, som også kendes i dag (1989), er dødsdromen. Den består af en høj cylinder med lige vægge, hvor motorcyklerne kører inde i cylinderen på de lodrette vægge og publikum står oppe ved den åbne ende af cylinderen og ser på.

For at kalde folk sammen til præsentation af den næste forestilling havde flere gøglertelte et helt lille orkester på “paraden” med trompet, bækkener og stortromme med slag i, der lavede janitscharmusik, som støjede mere end ondt var. Andre mindre telte havde ikke orkester på “paraden”, men der blev spillet på banjo og de forskellige artister hjalp til

ved at slå triangel og tamburin og så sang de noget så kønt denne her:

“I alle vegne i disse egne
der synges, spilles
og trilles, tralles...”, o.s.v.

Men pludselig ved et oktobermarked havde alle teltholderne anskaffet pladespillere, grammofonplader, mikrofoner og højttalere og så drønedede f.eks. denne melodi ud over torvet hele eftermiddagen og aftenen: “Jeg har en ven, en rigtig sejler”.

Vilde kannibaler på Axeltorvet

Ved et oktobermarked, jeg husker ikke årstallet, men det har nok været lidt før 1930, var der et stort gøglertelt, hvor hele facaden var ganske åben. I hele teltets længde var der så bygget en forhøjning ca. 1 m. høj, knapt ind til midten med et rækværk foran. Herfra kunne så publikum stå og kigge ned i den åbne “løbegård”, hvor kannibalerne rendte rundt. Det var to mand, der var sorte over den ganske nøgne krop, idet de kun havde et lændeklæde og sutsko på. Om halsen havde de dog flere rækker perlekæ-

der af forskellige slags og om arme og håndled både brede og smalle armringe. De rendte rundt og råbte og skreg med vilde urskovshyl, som når den hvide mand er på rov i urskoven i de “vildes land”. Man var helt tavs, når de hver time blev fodret med rått kød, der skulle tygges godt. Ved indgangen til teltet hang der en stor klump rått hestekød og en lunge fra en ko. Herfra blev der hver time skåret en luns kød, der blev sat på spidsen af en lang kårde. Og medens rekommandøren holdt kården med kødet på spidsen lodret op i vejret højt hævet over publikums hoveder, fortalte han om tilfangetagelsen af de to kannibaler i Afrikas regnskove. Og om transporten til Danmark og deres liv og færd, samtidig med at han indbød publikum til at overvære en enestående forestilling ved fodringen af de vilde kannibaler. Når så kannibalerne hver havde fået en luns rått kød i munden, byggede de lidt på det og gik så, en ad gangen om bag en teltvæg og spyttede det ud igen. De kunne alligevel ikke lide det.

Næste dag stod der i avisen, at de to kannibaler slet ikke stammede fra “de vildes land”, Afrika,

P. Kaas's kagebod på oktobermarkedet på Axeltorvet i Helsingør. 15.10.1915. (Foto: Knud Nielsen).

men fra Ålborg og var to juletræshandlere, der blev smurt ind i sort blanksværte, og fået besked på at skringe og opføre sig som "vilde fra Afrika" ved blandt andet at true og gøre udfald mod publikum. Mon ikke også publikum opdagede, at der var lusk i affæren? Det var altså svindel fra ende til anden, men da forevisningen blev afviklet til halve priser, 50 øre for voksne og 25 øre for børn, kunne man vel næppe vinde en retssag mod teltholderen.

"Krillerbasser" og konfetti ned af ryggen

Sidst på eftermiddagen og hele aftenen blev stemningen på markedspladsen mere lystig og balladeagtig, dog uden de store bataljer. Indehaverne af legetøjsteltene fik stillet den lille sæk med konfetti op på disken og målte af i et gammelt raflebæger af læder. De unge mennesker fik så mod betaling hældt sådan et mål fuldt af konfetti ned i frakkelommen. Somme skulle have to. De unge mennesker gik så i små klynger rundt på markedspladsen den ene vej, og de unge piger også i små klynger gik den anden vej rundt. Når de så mødtes, kastede de unge mennesker en håndfuld konfetti lige i ansigtet på pigerne, med store hvin og skrig til følge. Men de syntes alligevel, det var sjovt. Var der en pige, man havde et særligt godt øje til, kunne hun risikere at få en håndfuld konfetti ned af ryggen inden for tøjet. Også nogle ældre personer kunne risikere at få en håndfuld konfetti i nakken.

En anden ting, der var til stor morskab blandt unge mennesker var "Krillerbasserne". En krillerbasse er et ca. 50 cm. langt spanskrør, hvor der i den ene ende er fastgjort et bundt farvestrålende fuglefjer. Akkurat som de støvekoste, de unge stuepiger brugte til at støve malerirammerne af med i de store herskabshjem. På samme måde som med konfetti gik man rundt på pladsen. Mødte man så nogle, man kunne lide, eller ikke kunne fordrage, stak man kosten op i ansigtet på vedkommende og kørte godt rundt omkring mund og næse og lidt efter igen op i ansigtet på et helt vildt fremmed menneske o.s.v. Nogle mennesker syntes, det var sjovt, for det killede, andre at det var noget forfærdeligt svineri, for resultatet var, at man overførte bakterier og sygdomme fra det ene menneskes næse og mund til det andet. Sundhedsmyndighederne forbød da også

"Krillerbasserne" og vist også nok det med konfetti, for man ser aldrig de ting mere.

Brunkål med flæsk og tørre tæsk

Så var det, at 3-4 lærlinge standsede op ved et af legetøjsteltene og begyndte at drille og irritere den ældre indehaver af teltet. Men det skulle de aldrig have gjort, for konen var ikke tabt bag af en vogn, men fattede en "Krillerbas", hævede armen og med vred stemme kommanderede: "Skrub af, I ræveunger, eller I får en over snuden".

Og pokker tog ved lærlingene, de skyndte sig væk, hen til et andet sted, hvor de kunne lave noget mere ballade. De vidste jo ikke, hvad der kunne ske, når en ældre kvindelig markedsrejsende fra Vesterbros sidegader bliver rigtig arrig, især med et løftet spanskrør.

På markedspladsen var der ikke udskænkning af fadøl eller salg af varme pølser. Det kendte man ikke den gang, men alle byens restauranter og værtshuse holdt længe åbent på markedsdagen. På den dag var det en fast regel, at der overalt blev serveret brunkål med flæsk og sennep. Der var flere ældre skibsværftsarbejdere blandt værtshusenes gæster, der ville have "robeer" (Rødbeder) til brunkålen, for, som de sagde: "Får man ingen robeer til ma'en, så er det som om, man ingen ma' har få'et". Det indbød jo lige til øl og snaps som tilbehør. Sådan en aften var der en larm og tummel på værtshusene, og man skulle passe på, ikke at genere nogen eller træde dem over tærne. Man kunne risikere, at blive inviteret til tre slag over tungen med en spegesild. Når nu folk var færdige med at spise, somme havde fået supplement to gange af brunkål med flæsk og sennep og robeer og ditto af øl og snaps og var blevet godt røde i hovederne, kunne de gå hen på markedspladsen og trække frisk luft og more sig færdig. Men de skulle ikke bryde sig om at genere de ældre "kagekoner" i deres telte, for så fik de en over snuden af spanskrøret.

Slut for en gemytlig fest og tabte mønter

Klokken 22.00 var festen forbi, og teltholderne og karruselejerne begyndte straks at rive det hele ned. De små legetøjstelte blev banket fra hinanden og de uhøvlende brædder lagt i en bunke på stenbroen,

hvorefter folk fra trælashandelen kom og hentede dem.

Straks om formiddagen næste dag kunne man se nogle mænd gå torvet op og ned med bøjet hoved, hvad mon de lavede? De var ude for at lede efter tabte mønter, 5-10 og 25 ører i alt det skarn og affald, torvet nu flød med.

Få år efter, jeg kan desværre ikke huske årstallet, blev hele efterårsmarkedet forbudt. Myndighederne bestemte, at oktobermarkedet skulle ophøre på grund af støjen, som en del mennesker ikke kunne tåle. Og så varede det hele kun en dag. Tænk så på, hvad folk må døje af støj nu om dage (1989) fra naboens og genboens radio og grammofon, der spiller 365 dage om året. Det kan myndighederne ikke stoppe, men en enkelt lystig og gemytlig dag, kan let stoppes.

Tænk på, hvor sjovt og lystigt det går for sig i de sydlige lande med store karnivalsfester og oktoberfester, der varer i 8 dage eller mere. Ingen kunne drømme om at forbyde dem.

Hvad der blev forbudt her i Helsingør for ca. 60 år siden behøver ikke at gælde i dag. Så her er virkelig en ide for de mennesker, der ikke ved, hvad Axeltorvet skal bruges til, og derved undgår man, at Helsingør bliver en kedelig by. I dag bor der ikke så mange private mennesker omkring torvet som tidligere. Nu er der indrettet mange kontorer og forretninger.

Engelsk "Hamlet" på Kronborg med "Skallen" og bløde knæ

Denne beretning har jeg ikke selv oplevet, men det har min bror. Og han har fortalt mig den så mange gange, at jeg næsten kan garantere, at historien bliver fortalt helt korrekt. Så godt som. Sådan da. Helt bestemt. Tror jeg nok.

Da et hold engelske skuespillere skulle opføre Hamlet på Kronborg en gang i 1930'erne, var der en annonce i avisen, der søgte teaterinteresserede unge mennesker, som statister til at være soldater, fane- og bannerbærere m.m. Min ældste bror, der var meget interesseret i teater, mødte sammen med mange andre unge mennesker op i slotsgården til optagelsesprøve. Her blev de modtaget af kaptajn Pontoppidan her fra Helsingør. Han skulle lære

dem at marchere og føre sig på en scene. De unge mennesker havde kun marcheret et kort stykke vej, så råbte kaptajn Pontoppidan: "Holdt! Stop foran", og peger på en bestemt mand. "Giv den mand sine penge og send ham hjem. Han kan jo ikke gå, han har bløde knæ". Så var han siet fra. Manden, som måske nok var lidt handikappet havde regnet med at tjene lidt ekstra, men måtte endnu engang se sig kasseret på arbejdsmarkedet.

Han græd så gudsjammerligt, da man ham førte skuffet bort.

Min bror og et par stykker til blev antaget til at gøre tjeneste under scenen. Her lå de så og rodede rundt under scenegulvet sammen med en engelsk teatermand. Han skulle lære dem at åbne og lukke lemmer i scenegulvet. Gå ham til hånde m.m. "- og så skal I give mig "Skallen". "Hvad fanden er det nu, han taler om", sagde de unge mennesker til hinanden. De forstod åbenbart ikke alt det engelske, han rablede af sig. Ved nærmere forklaring fik de så at vide, at det var "kraniet", der medvirkede i forestillingen, han mente. "Jamen, det kan han da godt få, vi har ikke brug for det. Det kunne han da have sagt straks", sagde de unge mennesker. "No, no, no.", svarede englænderen, "I skal først give mig "Skallen" på et bestemt signal. Så vil jeg stikke "Skallen" op på scenen, når I har åbnet lemmer, på et bestemt tidspunkt i skuespillet". "Nå, sådan", svarede de unge mennesker. "Det kunne han da have sagt for længe siden, vi har hørt efter hele tiden".

Tysk Hamlet på Kronborg med champagne samt kaffe og wienerbrød

Et andet år var det en tysk skuespillertrup, der skulle opføre Hamlet på Kronborg. En aften jeg sad og hørte radioavis blev det meddelt, at Hermann Göring fra Tyskland ville overvære aftenens forestilling. Jeg skyndte mig ud til indgangen ved Kronborg, hvor der allerede stod masser af mennesker på begge sider af vejen. Mange politibetjente fra København var sendt her til byen for at beskytte Göring og holde orden på folkemasserne. Tilskuerne var jo pæne agtværdige borgere her fra byen, kendt af alle. Lige ud for hvor jeg stod, var en Helsingørbetjent stationeret, han kendte jo også alle borgerne, der stod ud for ham. Så for sjov skyld gik

han tæt på folk og stirrede hvast på forsamlingen og spurgte så med et smil om munden: "Er der nogle forbrydere eller sabotører her?" En stemme fra baggrunden svarede hurtigt: "Nej, det er kun i Tyskland, der er forbrydere". Se, den mand vidste mere om, hvad der foregik i Tyskland end de fleste mennesker på det tidspunkt.

I dagene forud for denne forestilling havde Göring ligget og rakket rundt i de danske farvande med sit følge i sin lystyacht og nu var turen kommet til Helsingør. Han fortøjede ved Nordre Mole, som blev helt afspærret; man kunne slet ikke komme ud på molen for at se på hans skib den dag.

Omsider kom så Göring med følge og livvagter spadserende ude fra Nordre Mole. Han var i hvid marchaluniform med høj hvid kasket med svaj i samt sin marchalstav. Ude i slotsgården, hvor forestillingerne den gang foregik, var opstillet simple træbænke, dog med ryglæn samlet af fyrretræsbrædder kørt en gang gennem høvlemaskinen.

Det syntes teaterledelsen også var for billig en siddeplads til marchallen. Så de lagde et gråt

uldtæppe over ryglænet og siddepladsen. Mon ikke Göring alligevel blev øm i bøffen af at sidde på et forholdsvis tyndt uldtæppe en hel aften. Han vejede jo godt til.

Efter forestillingen var der stor gallamiddag og nattefest for de indbudte på Marienlyst kur- og badhotel.

Efter aviserne at dømme - jeg var jo ikke selv med til festen, fordi jeg ikke var indbudt - havde hans livvagter grundigt undersøgt lokalet, hvor Göring skulle være, for skjulte bomber og andet djævelskab. Selv gardiner og portierer blev endevendt og på bordene og under bordene blev alt undersøgt. Især de vinkølere, der stod på bordene, blev grundigt kigget ned i. Senere på aftenen har de nok kigget dybt ned i champagneglassene, for det var en fugtig nattefest, der varede til klokken fire om morgenen. Nå, Göring fik sin mad og kaffe med wienerbrød. Mon ikke han fik et par ekstra stykker wienerbrød med hjem, så han, når han vågnede den næste dag ved middagstid, kunne få kaffe med wienerbrød igen. For han elskede sådan noget.

Orla Boye Nielsen, født 1915 i Helsingør. Udlært som maskinarbejder i 1929. Skrevet flere lokalhistoriske artikler, bl.a. den præmierede "Tidsbilleder og oplevelser Helsingør" trykt i Fra Frederiksborg Amt, 1977.

Et kig ind i barndommens Eden

af Mogens Worm Reinhardt

Vores familie hørte til "landliggerfolket" tidens privilegerede nomader. Hvert år kunne vi forlade København, når solen begyndte at afsløre snavset på etageejendommens facader, og forårsvindene hvirvlede støv i kaskader gennem gaderne.

Med en fyldt flyttevogn ventende på gaden, tildækkede far og mor som det sidste lejlighedens møblement og drejede nøglen om i entrédøren.

Sammen med os børn så de nu frem til at nyde sommerlandets glæder og den friske luft ved Nordsjællands kyst.

Denne vekslende mellem ophold på land og i by var en fast bestanddel af livsrytmen i min barndom og ungdom. Den blev år efter år imødeset med lige stor forventning om kommende glæder.

I jagten på det evigt tabte har fantasifulde forskere i tidens løb søgt at stedfæste "Edens have".

Mit ganske uvidenskabelige bud lyder:

55 grader 57'N 12 grader 32'Ø

lige netop der på kortet - ca. 40 km fra København ligger stationsbyen Humlebæk.

Følger man den gamle Stationsvej til højre langs jernbanelinjen og fortsætter videre under broen mod Torpen, vil man på toppen af bakken på den anden side inde til højre finde, hvad der er tilbage af min Edens have.

Herfra var der i 30'erne og helt frem til efter 2. verdenskrig i 1945 frit udsyn til bølgende kornmarker og grønne agre med græssende køer.

Mod syd afgrænsedes dengang sysnfeltet af Humlebæk Teglværk. Mod nord var det skovene, der omkransede Krogerup herregård, mens kyst-

banelinien dannede den naturlige afgrænsning mod Strandvejen og bag den kysten.

Mod land var det Torpens små sirlige huse, villaver og bungalows, der dannede skel.

På matrikelkortet stødte ejendommen mod "nord" op til gårdejer Knud Kristensens jorder. Den Knud Kristensen, der ca. femten år senere faldt som statsminister, fordi han ønskede Nordslesvig hjem til Danmark, og ofte måtte høre for, at han benyttede sin ufravigelige ret til at udtrykke sig på sin dialekt ved at sige "A" og ikke "jeg".

Mod "syd" dannede Torpenvejen afslutningen på vores "territorium". Introduktionen til den verden, der lå udenfor vores, mine brødres og mine, påbudte grænser foregik hånd i hånd med mor.

Stationsbyen Humlebæk består foruden Torpen af Sletten og Gamle Humlebæk. Tre forskellige verdener.

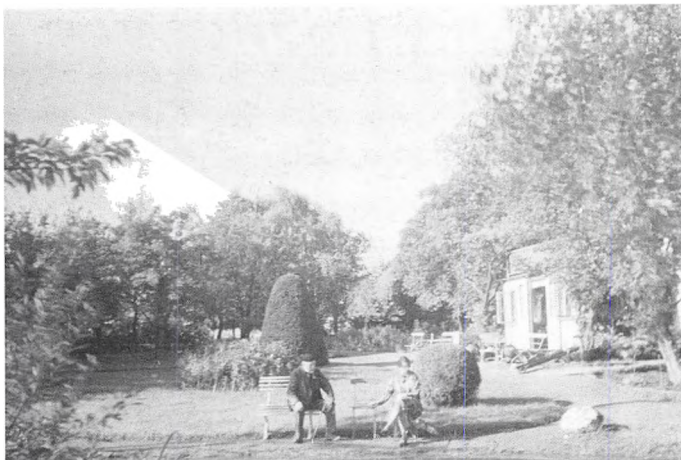
Vore ture hertil var dels spadsereture for at komme lidt omkring og se lidt andet end egen have, dels led i mors næsten daglige indkøbsture, som gik ad Torpevejen ned til Ny Strandvej krydsede denne for at ende på Gammel Strandvej, hvor slagter Kock Mogensens forretning lå som sidste indkøbsmål.

På denne strækning lå til højre og venstre for vejen alle nødvendige butikker.

Flere af Humlebæks butiksindehavere på den tid var særprægede personligheder, som sjældent finder plads i vor tids forretningsliv.

Det gjaldt blandt andet byens parfumeriforretning og manufakturhandleren.

Parfumeriet, der for øvrigt var opdelt i en parfumer-

"Edens Have" alias "Bodehus", Torpenvej 22, sommeren 1931. Typisk for tiden står de klippede buskbom som dekorative elementer i havebilledet. "Sukkertoppen" og "Kuglen" blev de døbt af os børn. I forgrunden min farfar, Erik Viggo Reinhardt, med sin yngste datter Vibeke. Det var ham, der i slutningne af sidste århundrede, købte stedet.

meri- og kolonialafdeling, ejedes af to søstre - frøknerne Andersen - den ene høj og tynd stod for parfumeriafdelingen, den anden, lille og kraftig, var "slikmutter". Det var den høje og tynde, der faldt i øjnene, og ikke mindst hendes ansigt.

Hun lignede en japansk dukke.

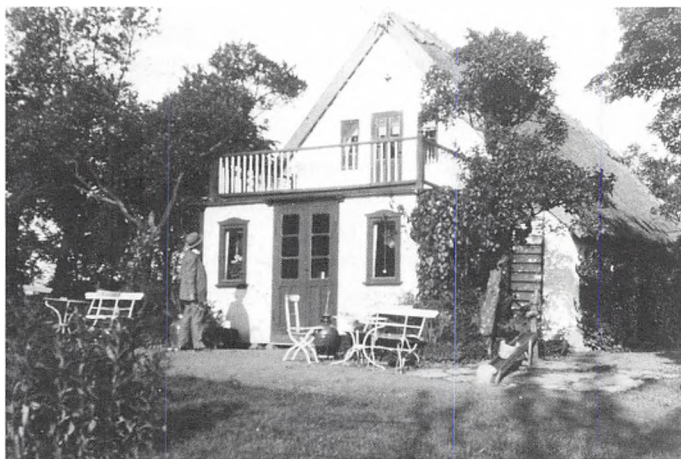
Hendes hår var farvet mørk kastaniebrunt og sad stramt om hovedet adskilt ved en midterskilning. Bagtil og op over begge ører var håret bøjet om en valk, så det dannede en pølse. Arrangementet mindede mest af alt om en paryk, hvorunder der sad et lille fint hoved på en lang hals.

Ansigtet var kridtet hvidt med pudder og på begge kinder sad en rød, rund plet, der ikke skyldtes

hektisk rødmen, men "sidste skrig" i rouge. Øjenbrynene var stærkt markerede ved to tynde sorte streger, og munden dannede en lille "trut", som altid matchede med kindrougen.

For mig, den gang fire-fem år, var det en særlig oplevelse at besøge denne forretning, og det hændte at mor diskret måtte trække mig i ærmet for at aflede min opmærksomhed fra målet for min stirren. Men, man må lade den i øvrigt rare dame, at bange for at reklamere for sine varer, var hun ikke.

På den anden side af Ny Strandvej - også til højre - lå manufakturforretningen. Når man overskred dens tærskel, var det som at træde ind i det forgangne århundrede. Det skyldtes ikke kun atmosfæren,

"Bondehus" s gavl med veranda, 1938. Gavlen kan endnu ses fra kystbanetoget, men verandaen eksisterer ikke mere. Indtil slutningen af 1940'erne udfoldede en stor del af familiernes fælles sommerliv sig her. Den ældre herre i forgrunden er husherren, min farfar, som døde i 1939.

Fortælleren med faster Ellen ved hånden anno 1935. Faster Ellen var min fars ældste søster og gift med dr.phil. Knud Estrup, en kendt skikkelse på Polyteknisk Lærestalt gennem en menneskealder. Det er ham, der er fotografen. Som det ses, stod træ og busk frodigt i denne smukke have.

inventaret og varesortimentet, men mest af alt hr. manufakturhandler "Lille Petersen" i egen person.

"Lille P." var, som navnet antyder, ikke stor, derudover var han karakteristisk ved at være en overordentlig rank og sirlig herre i stiv flip og jaket.

Hans lille fine ansigt var øverst dækket af et tæt, karseklippet, stålgråt hår; på næsen hvilede en lorgnet og under næsen prydedes han af et lille firkantet skæg, der forlenede hans person med en vis autoritet.

Den tætsiddende knækflip holdt hans hoved rank på skuldrene og et bredt silkeslips gav ham et let lapset udseende.

Når han åbnede lemmen i disken for med raske skridt at fremvise sine varer rundt om i butikken, opdagede man, at hans fodbeklædning var tilsvarende gammeldags - støvler og gamacher. Spurgte man efter en vare, han ikke havde, hvad der ofte var tilfældet, lød det prompte svar - Kære frue, det har

vi desværre ikke. Det er ikke til at skaffe i hele Kongens København.

Det var nu lidt af en påstand, for som regel hjemførte far det ønskede fra hovedstaden næste dag.

Når vi legede skete det hovedsagelig hjemme, men der var ét sted, hvor vi tilbragte mange timer med far og mor i fællesskab med andre voksne og børn.

Det var Bjerre Strand.

Her residerede endnu et par i Humlebæks uforglemmelige persongalleri: hr. og fru Bjerre.

Ud for kysten mellem Gammel Strandvej og Øresund havde dette ægtepar anlagt en privat badeanstalt med tilhørende tennisbaner. For at komme til denne strand måtte man passere Bjerres privatbolig, hvorfra familien kunne holde øje med hvem, der passerede.

Der skulle nemlig betales badebilletter, eller, som far gjorde det, købes familie-sæsonkort.

Torpenvej i vinterklædning. I det fjerne ses stejlepladsen med træhusene, hvor Slettenfiskerne ordnede og opbevarede deres garn. Humlebæks første fodboldbane anlagdes senere her. Det var også stedet, hvor gøglerbøsserne havde til huse i sommerens løb, og hvor "Kornmodsblosten" i den anledning gjaldede ud over landskabet i den tid, løjerne fandt sted.

Da min far, Erik Gregers Worm Reinhardt, i 1930 giftede sig, var der vel intet at sige til, at han ønskede at delagtiggøre sin tilkommende og senere sit afkom i de paradisiske omgivelser. Ikke mindst takket være min farfar blev drømmen realiserbar og på nabogrunden begyndte far sit selvbyggeri. Her ses bygherren i fuld sving sommeren 1930. - Og her ses "Bo-dehytten" som den tog sig ud i sin bedste tid i 1940'erne og 1950'erne

Dette ægtepar havde en for os dengang ukendt arbejdsfordeling - mens hr. Bjerre sad i sin liggestol med solkasketten godt ned over øjnene, som han kun åbnede, når lyden af knirkende grus under passerende fødder eller cykelhjul fortalte, at nu skulle der billetteres, før hans myreflottige kone rundt og sled i det som en besat. Hun solgte is, sørgede for bestillinger til tennisbanerne og gjorde rent på badeanstalten. Når hr. Bjerre endelig lettede sig fra stolen, var det for at kridte stregerne op på tennisbanerne, og da altid med den ene hånd i lommen. Ja, han var en rigtig "Kasket Karl".

Fra "kontrolposten" førte en sandsti til "Skrænten" hvorfra et anseligt antal primitive trappetrin ledte ned til badeanstalten, som lå klinet op ad "Skrænten" i skyggen fra et kæmpe træ. Damerne

til venstre - herrerne til højre. Hver afdeling bestod af en række omklædningskabiner og sluttede i et stort fælles omklædningsrum. Foran kabinerne var der en bred "promenade", hvor man kunne tage solbad. Når solen bage dirrede luften og i den hang en ram lugt af saltvand, sved og sure tær.

Mellem herre- og dameafdelingen, der var adskilt ved en redningskabine, var der desuden et stykke ud mod vandet opsat et skærmbrædt, der hindrede, at man kunne "titte til hinanden".

Denne adskillelse gjaldt dog ikke os smårollinger, og senere kunne vi glæde os over, at det næsten er umuligt at få knastfrit træ. Fra hver afdeling førte en lang badebro ud i vandet. Midtvejs og for hver ende førte trapper ned i vandet. Den ene for børn, den anden for voksne.

Bjerre Strand, hvor vi børn tilbragte en stor del af vor fritid. Set med nutidens øjne var omgivelserne måske lidt primitive - men ved gud, det var herligt. Når solen bagte, dirrede luften og i den hang en herlig, ram lugt af saltvand, tang, sved og sure tæer. Men hurra, der var sol ... det var sommer ... det var dejligt.

Det var i disse omgivelser, jeg gjorde mit første bekendtskab med det "store hav", og det vil være en synd at sige, jeg var en stor vandhund - tværtom, men med tiden blev min angst for det våde element vendt til begejstring ved mors hånd og på armen af far.

Med alderen skulle Bjerre Strand komme til at indtage en stadig større plads i vores sommer-daglig-dag og flere af vores skolekammerater kom på gæsteoptræden dér. Jeg erindrer særlig én, der fandt det specielt morsomt at komme med forskellige tilråb til de voksne, vi passerede, når vi "stæsed" forbi på vore cykler. Fru Bjerre fik således følgende tilråb med på vejen: - Deres vand er godt, det må jeg lade!

Desværre kom denne skolekammerat med ét tilråb for meget ...

Det var en klar sommerdag sidst i august 1943.

Som så ofte tidligere var min storebror, omtalte skolekammerat og jeg på fuld fart hjem fra Bjerre Strand.

Netop det år holdt ekstra mange familier deres ferie i Humlebæk.

I strygende fart gik det, for vi var ved at komme for sent til middagen.

Vi passerede på vejen hjem flere haver, hvor familierne allerede sad hyggeligt samlede for at nyde dagens sidste måltid og solens sidste varmende stråler.

Idet vi passerede en have, rejste skolekammeraten sig fra sadlen og råbte ind over en hæk - "Jødeschmausser" ...

Ikke længe efter vi var kommet hjem, og mens vi sad placerede omkring havebordet for at spise, var der nogen, der bankede på yderdøren.

Far rejste sig for at se, hvem det var.

Vi kunne ikke høre, hvad der blev sagt, kun en sagte mumlen.

Samtalen var kort.

Da far kom ud, sagde han ikke et ord. Ord var også overflødige, hvad han følte kunne aflæses i hans ansigt.

Næste dag rejste skolekammeraten hjem.

Det var den dag, jeg traf Øyvind.

Pludselig stod han i vores have og spurgte - Skal vi lege?

Han var en køn lidt tung dreng med sort lokket hår, mandelformede brune øjne og tunge øjenlåg.

Øyvind var lidt ældre end jeg.

I den følgende tid kom han hver dag, og vi havde det herligt sammen.

Der er dog én af disse dage, der står særlig klart i min erindring. Vi klatrede efter vilde kirsebær i træerne, der heggede vores ejendom. Pludselig holdt Øyvind inde med at plukke bær, så på mig og sagde - Jeg er jøde!

Jeg må have set forbavset ud, for han fortsatte - Ved du ikke, hvad det er?

Min højlydte benægtelse fik ham forskrækket til at fare sammen og udbryde - Schsch, ikke så højt, det er noget farligt! hvorefter han under sit meget direkte blik og med næsten hviskende stemme prøvede at forklare mig, hvad en jøde er.

Jeg erindrer ligeledes den sugende fornemmelse i mellemgulvet som ordet "farligt" afstedkom hos mig, men det var først et par år senere ordets fulde konsekvens rigtigt gik op for mig.

En dag kom Øyvind ikke, som han plejede, og han forblev væk.

Jeg var ked af det og spurgte min far, hvorfor Øyvind ikke længere kom for at lege.

Han svarede, idet han trykkede mit hoved ind til sig - Øyvind er rejst min dreng!

Mødet med Øyvind gjorde et stort indtryk på mig, og i de følgende mange år dukkede han med mellemrum op i mine tanker. Ikke mindst under indtryk af efterkrigstidens afsløringer, blev han på en måde min skygge og gav mig et personligt forhold til skæbnedatoen den 1. oktober 1943.

En af de sidste eksamensdage i 1950, det år jeg tog mellemskoleeksamen, gik jeg hjem fra skole i København ad Gl. Kongevej. Solen skinnede og gaden var dengang som nu stærkt trafikeret.

Blandt de mange mennesker, der kom mod mig var en lille kraftig, mørklødet og tyndhåret herre.

Lige før vi skulle til at passere hinanden mødtes vore blikke, og helt spontant udbrød jeg - Hej, Øyvind! Han standsede, smilede og svarede - Dav, Mogens, hvordan går det dig?

I de følgende minutter fortalte vi hver især om, hvordan det var gået siden vort sidste møde.

Øyvind havde opholdt sig i Sverige under krigen og var nu bosat i København, hvor han arbejdede som buntmager. Han var ungtkarl. Hans blik var ikke blevet mindre melankolsk, men endelig vidste jeg, at Øyvind levede, havde det godt og boede i København...

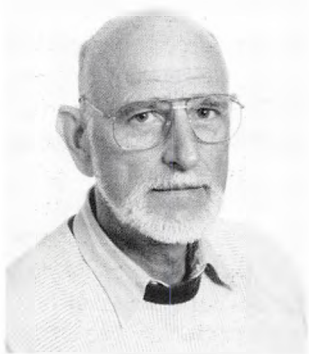
For mig blev Øyvind symbolet på den diskrimination, som må bekæmpes med alle midler.

Som det måtte ske, slap Eva uafvendeligt ind i vores barndoms paradis og skabte historien tro den uafviselige uro i Adams sjælefred. Billedet af Edens have ændredes og heller ikke "slangen" undgik vi. Den tog skikkelse i form af livets gang og foranderlighed.

Samfundsudviklingen sneg sig langsomt og sikkert ind på vores landidyl. Det ene parcelhus efter det andet dukkede op som paddehatte, der hvor der før havde været grønne marker. Langsomt kvaltes det frie udsyn.

Mens jeg havde travlt med at løse livets gåder og finde mig et udgangspunkt for en voksentilværelse, gik barndommens Eden langsomt til grunde, uden at jeg rigtigt ænsede det.

Tilbage står blot minderne.

Mogens Worm Reinhardt, født 1934. Tilknyttet Humlebæk som landligger i årene 1934-55, fastboende i Espergærde fra 1964.

Formandsberetning 1990/91

Ovenpå de foregående års nærmest hektiske travlhed omkring indsamlingskampagnen "Fortæl din historie" har indeværende beretningsår været forholdsvis stille og konsoliderende.

Helsingør Kommunes Museer har sørget for ordningen og udsendelsen af de beretninger, der ikke vedrører Frederiksborg amt, medens skriftudvalget har bearbejdet beretningerne, som vil indgå i den kommende årbog. Et overordentlig spændende men også et uhyre arbejdskrævende arbejde, hvor lønnen alene vil være en positiv modtagelse blandt medlemmerne samt de, der i øvrigt erhverver bogen. "Vi husker 1" blev i alle tilfælde en gevaldig succes al den stund, oplaget bogstaveligt talt blev revet væk på ganske kort tid. Det vil således ikke være denne årbog eller de to foregående årbøger, som vil belaste Historisk Samfunds beholdning af årbøger. Allerede sidste år hævdes i øvrigt oplagets størrelse, og dette vil yderligere øges med omkring 50 eksemplarer ved den bog, som nu er i trykken under titlen "Vi husker 2". Fra anden side ved jeg, at også Helsingør Kommunes Museers årbog, som tilsvarende byggede på dele af beretningsmaterialet, der var centreret om Helsingør-egnen, også har været en betydelig succes. Men nok om årbogen.

Beretningsåret har også på anden måde været et konsolideringsår, nemlig rent økonomisk. Bestyrelsen har taget initiativ til at få nedbragt beholdningen af ældre årgange af årbøger ved i første omgang at tilgodese vor egen medlemskreds. Det skete gennem FAHS-bladet, hvor et nummer helt og holdent blev forbeholdt en fortegnelse over de årbøger og indeholdsfortegnelser, som lå på lager. Kombineret med en favora-

bel pris på de respektive bøger blev initiativet en vældig succes ikke alene omsætningsmæssigt, men også ved den almindelige interesse initiativet vakte rundt om i andre historiske foreninger, som nu arbejder med noget lignende. I Lokalhistorisk Samråd for Helsingør Kommune arbejdes således med planer om udsendelse af en fælles bogudsalgsliste til hele medlemskredsen. For Historisk Samfunds vedkommende blev omsættningen i kroner og øre henved 20.000 kr. Et flot resultat må man nok erkende, som klart vil konsolidere Historisk Samfund, omend en del af pengene allerede er medgået til de ekstraordinært flotte årbøger "Vi husker".

Og nu til den obligatoriske omtale af medlemstallet. Dette er trods forskellige gode tiltag fortsat vigende, og er efterhånden ved at nå et meget kritisk punkt i økonomisk henseende. Med et medlemstal på omkring de 600 nærmer årbogsoplaget sig et punkt, hvor stykprisen for en normalårbog bliver så høj, at medlemskontingentet på 80 kr. vanskeligt kan dække trykkostningerne. Reelt betyder dette, at Historisk Samfund tærer på kapitalen, hvilket selvsagt kun kan ske en vis tid. En mulighed vil selvfølgelig være at sætte ambitionsniveauet ned såvel trykteknisk som omfangs- og dermed indholdsmæssigt. Men er det virkelig det, vi ønsker? FAHS-bladet kunne selvfølgelig også opgives! Nej vel? Men hvad så? Skal årbogen regionaliseres eventuelt opdeles i to eller flere selvstændige årbøger? Eller udgives som en slags fællesbog i samarbejde med andre lokalhistoriske foreninger/arkiver/museer? Eller måske kun udsendes hvert andet år? Dette er selvsagt noget, som bestyrelsen må tage op og drøfte meget nøje, men

meget gerne på baggrund af nye og gode ideer fra medlemskredsen!

Udgivelsen af årbogen er imidlertid kun en del af formålet med Historisk Samfund. Et andet og ligeså vigtigt formål varetages af tur-udvalget gennem de ture og udflugter af historisk tilsnit, som arrangeres i løbet af året. Om forårsturen til Frederikssund har alle allerede kunnet læse i FAHS-bladet, medens efterårsturen til Halsnæs i skrivende stund, endnu ikke er afviklet. Men sædvanen tro vil også den blive velbesøgt og givtig på alle måder.

Stille og roligt har tur-udvalget omarbejdet sin arbejdsform og er indgået i et tæt samarbejde med folk i de lokalområder der besøges, eller med andre ord omarbejdet konceptet, som det hedder på "nu-dansk".

Udvalgets mangeårige formand H.C. Jarløv har nu definitivt valgt at takke af, og kan vitterlig gøre dette med fuld honnør på baggrund af et godt og gedigent stykke arbejde præget af aldrig svigtende indsigt og engagement for det særlige arbejde i vor historiske forening. En stor og varm tak skal derfor i denne sammenhæng rettes til H.C. Jarløv.

Sluttelig vil jeg rette en varm tak til vore mange trofaste støtter blandt medlemmerne, men i høj grad tillige til Kulturministeriet, Frederiksborg Amtsråd og Antikvarboghandler Carl Julius Petersens Hjælpefond samt de kommuner, der har imødekommet ansøgninger om økonomisk støtte. Endelig vil jeg sædvanen tro sige mine kollegaer i bestyrelsen hjertelig tak for altid godt og berigende samarbejde i den forløbne periode.

Kenno Pedersen

Regnskab 1/4 1990 til 31/3 1991

Indtægter:.....	1991	(1990)
Medlemskontingent	54.680,00	45.445,00
Tilskud:		
Tipsmidler	5.700,00	10.400,00
Kommuner	3.415,00	6.050,00
Frederiksborg Amt	25.000,00	16.000,00
Private	6.000,00	1.000,00
Carl Jul. Petersens		
Hjælpefond.....	5.000,00	5.000,00
Salg af årbøger	23.359,04	4.057,33
Renter.....	7.948,75	8.067,55
Indtægter i alt	<u>131.102,79</u>	<u>96.019,88</u>

Udgifter

Trykning.....	69.800,00	43.900,00
Moms-med-		
lemmer m.v.	11.959,00	8.919,73
Forsendelse		
incl. porto	<u>12.182,92</u>	<u>9.669,65</u>
Udsendelse af		
årbog i alt	93.941,92	62.489,38
Møder og foredrag	4.199,69	4.828,48
Opkrævning af		
kontingenter	4.174,56	3.535,81
Kontorartikler, porto,		
kørsel m.v.....	13.009,88	8.629,56
Kontingent Lokalhist.		
Fællesfore. m.v.....	2.394,40	1.968,80
Løn	7.025,00	6.268,12
Medlemsblad.....	10.958,04	8.083,72
Udgifter i alt.....	<u>135.703,49</u>	<u>95.803,87</u>
Årets overskud/ underskud.....	<u>-4.600,70</u>	<u>216,01</u>

Status pr. 31/3 1991

Aktiver.....	1991	(1990)
Sparekassebeholdning..	110.045,93	120.936,55
Girobeholdning	6.318,17	450,39
	<u>116.364,10</u>	<u>121.286,94</u>
 <i>Passiver</i>		
Skyldig moms	0,00	422,14
Egenkapital pr.		
1/4 1990	120.964,80	
+ årets		
overskud	<u>-4.600,70</u>	<u>116.364,10</u>
	<u>116.364,10</u>	<u>121.386,94</u>

Foranstående driftsregnskab og status har vi gennemgået og fundet i overensstemmelse med foreningens bogføring. Beholdningernes tilstedeværelse har vi konstateret.

Helsingør, den 29. juli 1991
Åse Gedde
S. Riis-Vestergaard

Bestyrelsen

Formand: Museumschef Kenno Pedersen,
Helsingør Kommunes Museer,
Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør,
tlf. 49 21 00 98 eller privat 49 21 12 15.

Kasserer: Bankdirektør Bent Laurents,
Unibank,
Prøvestenen 4, 3000 Helsingør,
tlf. 42 22 44 66.

Cand.mag. Henrik A. Bengtsen,
Kofod Anchersvej 46, 3060 Espergærde,
tlf. 42 23 43 31.

Museumsinspektør Flemming Beyer,
Nordsjællands Folkemuseum,
Helsingørsgade 65, 3400 Hillerød,
tlf. 42 26 43 79.

Bibliotekar Eva Deichmann,
Snerlevej 2, 2., 3000 Helsingør,
tlf. 42 10 21 15.

Arkivar Anna Esbech,
Ølstykke Bibliotek, 3650 Ølstykke,
tlf. 42 17 86 00 eller privat 31 86 56 02.

Forstkandidat H.C. Jarløv,
Fuglsangvej 44, 2830 Virum,
tlf. 42 85 02 01.

Museumsformidler Poul Korse,
Helsingør Kommunes Museer,
Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør,
tlf. 49 21 00 98 eller privat 42 22 03 18.

Stadsbibliotekar Erik Buch Vestergaard,
Kongevejen 54, 3000 Helsingør,
tlf. 49 21 46 04.

Cand.pharm. Aase Zinck,
Platanvej 36, 3600 Frederikssund,
tlf. 42 31 13 85.

Alle henvendelser vedr. medlemsskab bedes telefonisk eller skriftligt rettet til:

Tenna Bülow,
Stjernegade 6, 3000 Helsingør,
tlf. 49 20 08 43.

SEKRETARIAT SALG AF SAMFUNDETS BØGER

Tenna Bülow, Stjernegade 6, 3000 Helsingør
tlf. 49 20 08 43

også salg af ældre årgange

ISBN: 87-87415-29-1